

Er vælgere egoister?

- En systematisk analyse af, i hvor høj grad danske vælgeres holdninger til velfærdsstaten er motiveret af egeninteresse.

David Hedegaard Andersen

Titelblad

Specialetitel: DK:
Er vælgere egoister?
- En systematisk analyse af, i hvor høj grad danske vælgers
holdninger til velfærdsstaten er motiveret af egeninteresse.

 UK:
Are Voters Egoists?
- A systematic analysis of to what extent Danish voters'
attitudes to the welfare state are motivated by self-interest.

Forløb: Speciale 30 ECTS
 10. semester, forår 2008
 Politik & Administration
 Aalborg Universitet

Vejleder: Jørgen Goul Andersen
Bivejleder: Sanne Lund Clement

Antal anslag: 186.818

Forord

Debatten om hvad der motiverer vælgernes holdninger til politik har længe haft en central plads i den internationale vælgerforskning, og er den dag i dag stadig lige aktuel. Særligt Rational Choice-litteraturens antagelse om, at vælgernes politiske holdninger skabes ud fra snæver økonomisk egeninteresse, har sat dagsordenen, og er sidenhen blevet en myte i den offentlige debat. Den største overraskelse er imidlertid, at denne antagelse om snæver egeninteresse ligeledes står uantastet hen i store dele af den videnskabelige litteratur på trods af, at den på intet tidspunkt har undergået systematisk analyse. Ambitionen for dette speciale er således at forsøge at råde bod på dette og vil som det første kendte studie i verden systematisk analysere, i hvor høj grad interessehypotesen forklarer vælgernes holdninger til velfærdsstaten.

En stor tak skal lyde til min vejleder, Jørgen Goul Andersen, for altid kyndig og inspirerende vejledning. Endelig en stor tak til Sanne Lund Clement, der en måned før aflevering trådte til som vejleder i stedet for Jørgen, der var så uheldig at styrte på ski i Italien. Uden hendes hjælp ville specialet formentlig ikke være kommet i hus rettidigt.

Desuden en kæmpe tak til min kæreste, Rikke Jeppesen, for at have lavet det flotte omslag, og ydet uundværlig støtte i form af opmuntrende ord og verbale lussinger.

Århus, marts 2008

David Hedegaard Andersen

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning	8
1.1	Problemstilling	10
1.2	Konkurrerende forklaringer	10
1.3	Typer af variationer	11
2.	Teoretisk analyseramme	13
2.1	Aktørmodeller	13
2.1.1	Grundmodeller af vælgerne	13
2.1.2	Webers handlingsmodeller	14
2.1.3	Modifikationer af aktørmodeller	15
2.1.3.1	Egeninteressemodeller	15
2.1.3.2	Empirisk state of the art	17
2.1.3.3	Interessehypotesen	18
2.1.3.4	Kulturmodeller	19
2.1.4	Motiver og handlingslogikker	20
2.1.4.1	Konsekvenslogik	21
2.1.4.2	Passendehedslogik	21
2.1.4.3	Prædispositioner og Procedurelogik	22
2.1.5	Politologiske modeller	23
2.1.5.1	Gruppeinteresse	23
2.1.5.2	Samfundsinteresse	24
2.1.6	Institutionelle forståelser	25
2.1.6.1	Rational choice institutionalisme	26
2.1.6.2	Normativ institutionalisme	27
3.	Undersøgellesdesign, empiri og metode	29
3.1	Undersøgellesdesign	29
3.2	Datamateriale	30
3.3	Validitet, reliabilitet og generaliserbarhed	31
3.4	Multinominel logistisk regression	31
4.	Analyse - holdninger til velfærdstaten	34
4.1	Det generelle niveau - grundlæggende velfærdspræferencer	38
4.1.1	Sociale variationer for skat og velfærd?	40
4.1.2	Udviklingen i vælgerne politiske dagsorden fra 1990 til 2007	46
4.1.3	Delkonklusion	48
4.2	Det specifikke niveau – prioritering af offentlige udgifter	49
4.2.1	Det offentlige hjælpende hånd	50
4.2.2	Vælgerne udgiftsønsker – mig selv nærmest?	52
4.2.2.1	Offentlige serviceudgifter	52
4.2.2.2	Offentlige overførselsindkomster og tilskud	54
4.2.3	Vælgerne politiske velfærdsdagsorden anno 2005	55
4.2.4	Hvordan ser det ud for service, overførsler og saliency?	56
4.2.5	Ældrespørgsmål	58
4.2.6	Børne- og ungespørgsmål	64
4.2.7	Arbejdsmarkedsspørgsmål	73
4.2.8	Delkonklusion	78
5.	Konklusion	79
6.	Litteraturliste	81
7.	Abstract	88

8.	Bilag 1	90
8.1	Generelle niveau	90
8.1.1	Skattesatser.....	92
8.2	Specifikke niveau	93
8.2.1	Ældrespørgsmål	93
8.2.2	Børne- og ungespørgsmål	95
8.2.3	Arbejdsmarkedsspørgsmål	98
9.	Bilag 2.....	99
9.1	Om undersøgelsens metode og gennemførelse	99
9.1.1	Udvælgelse af distrikter	100
9.1.2	Personudvælgelse.....	100
9.1.3	Vejning.....	100
9.1.4	Kontrol	101
9.1.5	Gennemførselsstatistik	101

1. Indledning

I politiske debatter om velfærdsstaten støder man ofte på forestillinger om, at folk handler ud fra egne interesser og dermed støtter politikker, der er til gavn for dem selv. Denne antagelse står ofte uantastet hen, hvilket måske er forståeligt nok i den brede befolkning; men det interessante er, at antagelsen også som regel står uantastet hen i store dele af den videnskabelige litteratur. I litteraturen eksisterer der således ofte underliggende interesseforklaringer, som er ureflekterede og uklare. Det nok bedste eksempel herpå er Paul Pierson (1994, 1996, 2001b), hvis studier i høj grad har sat den internationale dagsorden for velfærdsstatsforskningen i snart 15 år. Han mener, at måden, hvorpå politikere laver velfærdspolitik, er blevet fundamentalt ændret: *"As the welfare state has expanded, so has the size of its constituencies"* (Pierson 2001b: 412). Det er Piersons tese, at des større velfærdsstaterne er blevet, dvs. des flere politikområder, det offentlige har fået ansvaret for, des flere vælgere har fået en egeninteresse i velfærdsstaten (Pierson 2001b: 412). Dette har ifølge Pierson betydet, at velfærdsstaterne løbende har taget form af såkaldte "interessegruppesamfund" (Pierson 1994: 30), hvor individer går sammen og forsvare de offentlige sociale ydelser og institutioner, de er en del af (Pierson 1996: 355).

Pierson (2001a, 2001b) betegner det som: *"the new politics of the welfare state"*. I denne situation er nedskæringer (*"retrenchment"*) af velfærdsstaten ifølge Pierson ganske vist nødvendige, men svære for politikerne at gennemføre uden risiko for at blive vraget ved næste valg, *da vælgerne som udgangspunkt altid vil være modstandere af nedskæringer af deres sociale sikringer, og dermed ikke vil acceptere ændringer af status quo*¹. Uanset hvor store reelle behov der har været for nedskæringer i Danmark, som i flere år har været præget af højkonjunktur med lav arbejdsløshed, så er denne antagelse det væsentligste for dette speciale.

Kort sagt, så ses befolkningens stærke opbakning til velfærdsstaten som en forhindring for forandring – et såkaldt "veto-point" (Pierson 2000). Dette skyldes ifølge Pierson tendensen, at befolkningen reagerer stærkere ved tab af ydelser end ved ækvivalente gevinster (Pierson 1994: 2). Dette sker, fordi omkostningerne af fx nedskæringer som oftest er koncentrerede, hvorimod

¹ Pierson (1994, 2001b) opstiller dog en række metoder, som han mener politikerne ofte anvender for at undgå vælgerne hævn. Overordnet betegnes disse *"blame avoidance-strategier"*, der i bund og grund handler om at vildlede vælgerne, så vælgerne ikke kan placere ansvaret for besparelser på de enkelte politikere. I Danmark har man i nogle tilfælde kunne mobilisere folkelig tilslutning til nedskæringer (fx ved vedtagelsen af Velfærdsforliget i 2006, hvor bl.a. aldersgrænserne for efterlønnen og folkepensionen blev hævet).

gevinsterne er spredte². Grunden er, at vælgere er forsynet med et ”*negativity bias*”, hvor folk nemmere husker tab end ækvivalente gevinster (Pierson 1994: 18). Dette betyder derfor, at der er et mismatch mellem tab og gevinster, hvor nedskæringer generelt pålægger øjeblikkelige tab til specifikke grupper, hvorimod der ofte er tale om langsigtede, diffuse og usikre gevinster for de resterende grupper.

Pierson er dog meget uklar i sin aktørforståelse af vælgerne. Ingen steder får han således eksplicit beskrevet, hvad han mener, der motiverer vælgernes holdninger til velfærdsstaten, hvilket er forundrende, når han drager så vidtgående slutninger om befolkningens politiske adfærd, som han gør. Det er derfor strengt nødvendigt at få forsket mere i dette felt, hvilket dette speciale vil bidrage til. Pierson peger ganske vist på, at holdninger er styret af mere end blot snævre økonomiske egeninteresser: ”*Popular support generally appears to extend well beyond the confines of narrow economic self-interest*” (Pierson 2001b: 413), men hvad han lægger i, at vælgernes holdninger er betinget af mere end blot snæver egeninteresse, uddybes ikke nærmere. For at skabe klare hypoteser om menneskelig adfærd er man nødt til at være bevidst om, hvilken aktørmodel man arbejder med. Det får Pierson desværre ikke helt klargjort og ender derfor med et udgangspunkt i et implicit (soft) rational choice-perspektiv, hvor den centrale antagelse er, at befolkningens politiske adfærd og holdninger motiveres af en *kortsigtet, snæver* (”*myopisk*”) *egeninteresse*. Ud fra dette rational choice-perspektiv vil det således overordnet forventes, at vælgere vil have størst opbakning til de policyområder og programmer de er involveret i, og omvendt mindst opbakning til områder og programmer de ikke er involveret i. Mange andre forskere har argumenter, der ligner (fx Winter & Mouritzen 1993; Rothstein 1998).

² Et lignende argument for Danmark finder vi i Kristensens (1987) asymmetritese, der siger, at de kræfter, der vil øge udgifter/modvirke besparelser altid er stærkere end dem, der vil spare.

1.1 Problemstilling

Som illustreret i det ovenstående er det ofte antaget at interessebetragtninger underligger vælgernes politiske adfærd og holdninger; men ordentlige undersøgelser af denne antagelse er meget få og har langt fra været systematiske i deres tilgang. Vi mangler således en overall undersøgelse af, hvor meget egeninteresse forklarer vælgernes politiske holdninger. **Ambitionen for dette speciale er således at få lavet den hidtil mest systematiske analyse af, i hvor høj grad danske vælgeres holdninger til velfærdsstaten er motiveret af kortsigtet, snæver egeninteresse?**³

1.2 Konkurrerende forklaringer

I den faglige debat blandt politiske sociologer hersker der en vis uklarhed om, hvilke reaktionsmønstre der ligger bag dannelsen af befolkningens politiske holdninger. Forskningen i velfærdsholdninger er således blevet benævnt som et ”konceptuelt rod”, da analyseresultaterne ofte ikke er gennemtænkt, og implikationerne ofte ikke er udledt (Goul Andersen 2007d). Forskellige perspektiver har været fremsat for at forklare opbakningen til velfærdsstaten og de sociale sikringer, men uden opnåelse af større teoretisk klarhed (Svallfors 1997, 2003; Rothstein 1998; Edlund 1999; Ullrich 2000; Boeri et al 2001; Andress & Heien 2001; Feldman & Steenbergen 2001; Rodger 2003; Blekesaune & Quadagno 2003; Oorschot 2002, 2006; Jæger 2006; Goul Andersen 1999a, 2007a; Kumlin 2004, 2007; Larsen 2008).

Overordnet kan man dog sige, at der eksisterer to hovedretninger i forklaringen på, hvad der motiverer individers holdninger til politik: Den ene er den ovenfor nævnte antagelse om, at vælgere handler ud fra rationelle, egoistiske motiver i form af *nyttmaksimerende egeninteresse* (Nannestad 1991; Pierson 1994, 2001b; Pettersen 1995; Taylor-Gooby 1999; Winter & Mouritzen 1993, 2001; Kumlin 2004, 2007; Kurrild-Klitgaard 2006). Den anden er antagelsen om, at vælgere handler ud fra *værdier og normer* skabt via socialisering, der dermed fortæller, hvad der synes passende, naturligt og retfærdigt i den enkelte kontekst (Wildavsky 1987; Oorschot & Komter 1998; Oorschot 2000, 2002; Andersen & Goul Andersen 2003; Stubager 2006; Rathlev 2007).

Ud over disse overordnede forklaringer, med primært afsæt i økonomisk og sociologisk teori, så har man ligeledes haft fokus på mere politologiske forklaringer: For det første forklaringer i form af *gruppeinteresser*, der antager, at individer handler ud fra kollektive interesser frem for egeninteresser, folk er således socialiseret ind i en gruppe, som dikterer hvilke normer og interesser, der er gældende (fx klasser jf. Svallfors 1999, 2004, 2006). For det andet nyere politologiske

³ For at have en klar definition af vores aktørforståelse anvender vi specifikt den kortsigtede, snævre egeninteresse, hvilket vi herfra benævner som *interessehypotesen* (for diskussion se afsnit 2.1.3).

modeller med erfaringer fra kognitiv psykologi, hvis særkende er, at vælgerne har *evnen til at ræsonnere* og blive påvirket af gældende diskurser og oplevede problemer (Lewin 1993; Cox 2001; Schmidt 2002; Goul Andersen 2007a, Larsen 2008). Vi ser nærmere på perspektiverne i kapitel 2.

1.3 *Typer af variationer*

Dette speciale adskiller sig fra tidligere forskning ved at undersøge forskellige typer af variationer i relation til holdninger til velfærdsstaten: Det er *variationer over tid*, *variationer mellem policyområder* og særligt *variationer mellem individer*.⁴ Ved at undersøge de forskellige variationer får vi systematisk undersøgt, i hvor høj grad snæver egeninteresse motiverer vælgeres holdninger til velfærdsstaten⁵.

På det generelle niveau ser vi på variationer over tid og på individuelle variationer for de generelle velfærdsspørgsmål (se afsnit 4.1). På det specifikke niveau ser vi på variationer mellem policyområder og opgaver; men den primære analyse er på de individuelle variationer for holdninger til de enkelte offentlige policyområder og programmer inden for disse (se afsnit 4.2).

I analysen af de individuelle variationer på det specifikke niveau, har vi bevidst udvalgt *sociale policyområder*, hvor det ville være mest sandsynligt at finde eksempler på snæver egeninteresse. Hvis vi ikke kan finde eksempler på holdninger motiveret af egeninteresse her, betyder det, at individuelle interesser sort set ingen rolle spiller, og det vil ifølge Karl Popper betyde, at vi ”falsificerer” interessehypotesen, hvilket ville være naivt. For som Svallfors (2006) elegant fremviser, så er politiske holdninger en kombination af interesser og normer foranlediget af de strukturelle rammer og logikker i de enkelte samfund. Det er således et bevidst valg, at vi ikke ser nærmere på de individuelle variationer for serviceydelser, der som udgangspunkt skal forklares via værdier og normer fx flygtninge-/indvandrere og miljø (jf. Goul Andersen & Borre 2003).

Ved analyserne af de individuelle variationer har vi i skriveprocessen arbejdet stepwise, dvs. at der har været kontrolleret for en variabel af gangen, indtil alle variabler er holdt konstante. I specialet har vi valgt kun at medtage de rå procenter i tabeller i teksten og placerer de enkelte ukontrollerede bivariante sammenhænge og samlede kontrollerede sammenhænge i bilag 1. De rå data kan dog godt

⁴ Det kunne også være relevant, at se på variationer mellem lande (fx Larsen 2008). Det er dog afgrænset fra i dette studie.

⁵ Datamaterialet er eksisterende danske surveydata samt et enkelt paneldatasæt. De har været tilgængelige og indeholder valide variable til at besvare problemstilling (se uddybning i afsnit 3.1).

stå alene med den forklarende tekst. Grunden til, at vi ikke har de stepwise statistiske analyser med i bilag, er at målet for analysen er en så valid måling af interessehypotesens forklaringskraft, og det er således den samlede kontrollerede sammenhæng, der er relevant. Ved bemærkelsesværdige ændringer i den stepwise analyse er resultaterne dog beskrevet i teksten⁶.

⁶ Hvis læseren har interesse for den stepwise fremgang ved de enkelte statistiske analyser, henvises til cd-rommen vedlagt specialet, hvor der kan laves kørsler i de enkelte syntaxer på datasættene.

2. Teoretisk analyseramme

Ambitionen for specialet er systematisk at få undersøgt, i hvor høj grad snæver, kortsigtet egeninteresse kan forklare vælgernes politiske holdninger til velfærdsstaten. I det følgende diskuterer vi interessehypotesen og opstiller konkurrerende perspektiver og hypoteser til besvarelsen af, hvad der motiverer vælgernes holdninger til velfærdsstaten. Kapitlet gennemgår forskellige aktørmodeller for vælgerne, ligesom kapitlet ser på forskellige institutionalismers betydning for vælgernes holdninger.

2.1 Aktørmodeller

Man kan ud fra den tidligere forskning om velfærdsholdninger, som nævnt i det ovenstående identificere fire overordnede typer teoretiske perspektiver eller tilgange i studiet af individuelle holdninger til velfærdsstaten: (1) Rational choice-modeller, (2) Kultur/sociologiske-modeller, (3) Gruppeinteresse (politologisk model I) (4) Samfundsinteresse (politologisk model II) (se figur 2.1). Disse beskrives mere udførligt i det følgende.

Figur 2.1 Forskellige aktørmodeller og typer af forklaringer for holdninger til velfærdsstaten.

Egeninteresse (Rational choice; Economic man) Aksiom: Nyttmaksimerende individuelle interesser. Konsekvenslogik (logic of consequentiality)	Kortsigtet, snæver interesse - Interesse i eksisterende programmer Langsigtet, snæver interesse - Livscyklusperspektiv
Kultur (Sociological man) Passendehedslogik (logic of appropriateness)	Værdibaseret socialisering (fx "formative years"). Generationsperspektiv (politiske generationer) Omsorgsværdier og livsformer
Gruppeinteresse (Political man I)	Klasser, køn, sektor, alder, osv.
Samfundsinteresse (Political man II)	Oplevede problemer, policyafhængig og diskursafhængig

Inspireret af Goul Andersen (2007d).

2.1.1 Grundmodeller af vælgerne

I studier af holdninger til velfærdsstaten har det ofte været økonomiske eller sociologiske tænkemåder, der har været fremherskende. De to klassiske aktørmodeller kan således siges at være rational choice-teoriens model af det *rationelle, egoistiske individ* ("homo oeconomicus") (Nannestad 1991). Det direkte modstykke hertil er den klassiske kulturelle/sociologiske model (herfra benævnt som kulturmodellen) af det socialiserede, *norm- og værdistyrede individ* ("homo sociologicus") (fx Wildavsky 1987; Oorschot 2002).

Både rational choice-modellen og kulturmodellen, har været udsat for en række kritikker. Den rendyrkede kulturmodel kritiseres bl.a. for at være for deterministisk og for passiv. Den tillægger således ikke aktørens egne, mere eller mindre rationelle overvejelser betydning. Omvendt er rational choice blevet kritiseret for at være foruddetermineret, da vælgerens interesser ses som eksogent givne (Nannestad 1991). Fordelen ved at modellerne er idealtyper, er imidlertid, at de dermed er enkle at teste op imod og dermed kan give klare hypoteser for menneskelige handlinger. En ulempe er derimod, at idealtyper altid vil kunne afvises ved test. Vi opstiller således senere kriterier for forventninger ud fra interessehypotesen. I det følgende vil vi dog se nærmere på modifikationer inden for disse to yderpunkter, dvs. hvordan man kan forstå forskellige menneskelige handlinger eller orienteringsmåder.

2.1.2 Webers handlingsmodeller

Hvis vi anvender Webers opdeling af forskellige idealtyper for menneskelige handlinger eller orienteringsmåder, er det muligt at give mere klarhed over forskellige typer af aktørmodeller. Ifølge Weber er en handling instrumentelt rationel eller *formålsrationel*, hvis den bidrager til at nå det resultat, som aktøren ønsker sig. Der er tale om en formålsrationel handling, når den vælges på grundlag af rationelle kalkulationer over, hvilke midler der bedst realiserer det givne mål og dermed hvilken handling, der er mest effektiv (Weber jf. Sørensen 2006: 105).

Handlinger kan også være meningsfulde ift. fx nogle principper, og her taler Weber om *værdirationel handlen*, dvs. handlinger, hvor det rationelle ligger i at handle i overensstemmelse med sine værdier og normer. Værdirationelle handlinger er meningsfulde ift. politiske, moralske eller religiøse værdier, og rationaliteten ligger ikke i rationelle mål-middel kalkulationer af de faktiske eller forventede konsekvenser, men i de logiske slutninger, der demonstrerer, at handlingen er i overensstemmelse med nogle anerkendte værdier (Sørensen 2006: 105) Der er således tale om en *passendehedslogik*, hvilket vi kommer ind på i det nedenstående (March & Olsen 1989).

Formålsrationalitet og værdirationelitet adskiller sig ikke kun ved formål versus værdi, men ligeledes ved de to radikalt forskellige betydninger af rationalitet, hvilke begge dog er ligeværdige ifølge Weber. Ved at betragte rationalitet udelukkende som formålsrettede kalkuler, så er den værdirationelle handlen strengt taget ikke rationel (Sørensen 2006).

Webers arbejder ligeledes med begreberne om *traditionel handlen* og *ekspressiv handlen*. De kan ikke betegnes som rationelle handlinger, da der ikke er tale om bevidste formål. Der er snarere for traditionel handlen tale om kausalt betinget adfærd, og tilsvarende er ekspressiv handlen et udtryk for affekt eller følelser, hvilket man strengt taget ikke kan tale om som en handling, med mindre der foreligger et bevidst formål, som fx at give udtryk for sine følelser eller fx at styrke nationale traditioner (Sørensen 2006: 105). Traditionel handlen er vanebestemt handlen, hvor ekspressiv handlen er en klassiker i fx studiet af protestbevægelser (frustration/aggression) (se Gundelach 1988).

Diskussionen af Weber orienteringsmåder har ofte været præget af uklarhed, hvilket blandt andet skyldes sammenblandingen af spørgsmålene om, hvorvidt individers motiver er *egoistiske*, og om individer handler *rationelt*. Ved rendyrkede rational choice-teorier er det forudsat, at individet er motiveret af rent egoistiske interesser, som det rationelt efterstræber (Nannestad 1991). I rendyrkede kulturteorier ses ofte både handlemåder og motiver som udtryk for mere eller mindre ubevidste prædispositioner (fx Wildavsky 1987).

2.1.3 Modifikationer af aktørmodeller

2.1.3.1 Egeninteressemodeller

I det følgende vil vi klart definere og specificere, hvad vi mener med egeninteresse og egoisme. Dette skridt burde være den logiske tilgang i alle studier, men sandheden er, at den tidligere forskning både nationalt og internationalt kun i meget ringe grad har taget denne opgave seriøst. Der er som nævnt ofte tale om antagelser, der sjældent har bund i eksplicitte definitioner, og der er tale om spredte og til tider usammenhængende resultater.

Når man taler om snæver egeninteresse eller ”rational choice modeller”, kan egeninteresse defineres på en række forskellige måder. Det således muligt at tale om minimum fire modifikationer og forskellige udlægninger af den underliggende ”egoisme” i egeninteresse: *For det første* kan egoismen være snæver og kortsigtet (”myopisk”), dvs. at vælgernes holdninger forventes at være langt mere positive over for velfærdsstaten og de underliggende policyområder og ydelser, som de nyder godt af her og nu. Denne model kan siges at lægge sig op ad Webers formålsrationelle handlen, da der er tale om rationelle kalkulationer. Den har blandt andet været grundlag for diskussioner om problemer af ”*prisoners dilemma*”-typen, dvs. situationer, hvor aktører, der hver for sig forfølger egne interesser, opnår et resultat, som er kollektivt irrationelt og dermed til skade for alle parter. Som eksempler kunne fx være interessegruppers krav til den offentlige sektor, der fx

resulterer i et større skattetryk, end nogen ønsker. Kræfter, der vil øge udgifter vil altid være stærkere end dem, der vil spare (Kristensen 1987; Pierson 2001b).

For det andet kan der være tale om langsigtet, snæver egeninteresse, hvor vælgerne støtter op omkring velfærdsstaten og de underliggende policyområder og ydelser, som de selv med stor sandsynlighed vil blive tildelt på sigt i deres liv (livscyklusperspektiv)⁷. Hvor den kortsigtede variant vil fokusere på de grupperinger, som nyder godt af policyområder eller programmer her og nu, så vil den langsigtede variant drage grupperinger ind, som støtter policyområderne og programmerne, fordi de på sigt ser en nytte heri. Ideen er at mindske potentielle risici og maksimere mulige gevinster. Det vil sige, at vælgerne forventeligt vil støtte mere op omkring ydelser, de har stærkest risici for at blive en del af i modsætning til ydelser, som de har mindre risici for at blive en del af. Et eksempel er fx, at der vil forventes større opbakning til ældrepenationer i modsætning til kontanthjælp, hvilket kan forklares ved at man med sikkerhed bliver ældre, men ikke med sikkerhed bliver arbejdsløs (Jensen 2004).

For det tredje kan egoismen være udvidet til fx familie og venner eller samfundet i sin helhed. Aktørerne indser således, at det der er godt for deres familie og venner, også er godt for dem selv eller, at det der er "det fælles bedste" i samfundet, også er det bedste for dem selv. Ligeledes kan der være tale om udvidet kortsigtet eller en langsigtet egeninteresse. Det kan være en kortsigtet, snæver egeninteresse ift., hvilke ydelser mv. ens familie og venner nyder godt af her og nu, eller der kan være tale om en langsigtet, snæver egeninteresse for, hvilke ydelser mv. ens familie og venner på sigt vil nyde godt af. Helt logisk betyder det, at des mere man trækker ind som en del af "egoismen", des mere altomfavnende bliver definitionen af snæver egeninteresse. Dette illustreres klart *for det fjerde*, hvor egoismen i snæver egeninteresse betyder, at aktørerne handler ud fra deres præferencer uanset disse præferencers karakter. Snæver egeninteresse dækker i denne definition derfor alle tænkelige præferencer, hvilket gør definitionen stort set ubrugelig i en kvantitativ analyse.

I besvarelse af interessehypotesens betydning på *sociale variationer, variationer mellem policyområder og variationer over tid* i holdninger til velfærdsstaten, er det vigtigt at have en klar definition af brugen af egeninteresse til besvarelsen af problemstillingen. Vi vælger således den

⁷ Der er en række fællestræk ved den kortsigtede og langsigtede, snævre egeninteresse, men forskellen gør sig særligt gældende i relation til aldersbestemte ydelser. I Danmark vil alderspensioner således forventes at få svagere opbakning af unge med en kortsigtet, snæver egeninteresse, da de ikke er en umiddelbar interesse heri. Hvorimod alderspensioner vil forventes at få større opbakning af unge ud fra en langsigtet, snæver egeninteresse, da de forventer selv at blive en del af ordningerne på sigt.

kortsigtede, snæver egeninteresse (interessehypotesen), hvilket betyder at vi får en præcis definition, der kan efterprøves i hele analysen med klare alternative hypoteser (som vi kommer ind på i det følgende).

2.1.3.2 Empirisk state of the art

At rational choice modeller har en forklaringskraft på politiske holdninger, har i nogen grad fået opbakning i den empiriske forskning fra landestudier og komparative studier. Der er dog ofte tale om usystematiske undersøgelser med spredte konklusioner. Det er bl.a. blevet fundet, at særligt arbejdsløse og folk med lav indkomst støtter overførselsindkomster sammenlignet med dem, der er i ordinær beskæftigelse (Bean & Papadakis 1998; Gelissen 2000). Holdningen fra fx pensionister er mere tvetydig. Nogle studier finder, at pensionister generelt er mere til omfordeling via offentligt sociale ydelser end de, der er i regulær beskæftigelse (Gelissen 2000; Svallfors 1999, 2004), hvorimod andre finder negative effekter i individuelle lande (fx Papadakis & Bean 1993 for Storbritannien; Linos & West 2003 for Norge) og andre studier slet ingen systematiske forskelle finder mellem holdninger fra pensionister og andre grupper (Arts & Gelissen 2001).

Det er desuden blevet fremført, at egeninteresse vil manifestere sig i holdningsmæssige skillelinjer blandt forskellige sociale klasser, idet disse har divergerende politiske interesser i opretholdelsen eller reduceringen af offentlig velfærd (Papadakis 1992; Korpi & Palme 1993, 1998; Svallfors 1999, 2004). Dette gør sig særligt gældende ift. holdninger til behovsprøvning af offentlige ydelser, der ofte afspejler forskellige erfaringer fra befolkningen: Lavindkomstgrupper, som er afhængig af behovsprøvning for at forstærke deres indkomst, yder typisk støtte til velfærdsstaten i generelle termer. I modsætning hertil er der tegn på, at mens middelklassen støtter principperne i velfærdsstaten, er de mere opmærksomme på deres skatteforpligtelse, og som konsekvens støtter de ligeledes behovsprøvning, da det ses som en måde at reducere omkostninger og målrette sociale ydelser til dem, der mest behøver det (Kangas 1997). Modsat siger Rothstein (1998), at middelklassen støtter universelle velfærdsstater, fordi den støtter sig selv. Heri ligger således et implicit afsæt i rational choice-modeller.

Empiriske undersøgelser har ligeledes delvist vist, at de, der er ansat i den offentlige sektor er større tilhængere af velfærdsstaten sammenlignet med de, der er beskæftiget i den private sektor (Svallfors 1999, 2004). Svallfors (1997: 292) har dog tidligere kommet frem til det omvendte resultat og konkluderede, at offentlig versus privat beskæftigelse ikke syntes at konstituere en entydig skillelinje, da forskelle sjældent er statistiske signifikante og holdningsforskelle peger i forskellige retninger på forskellige indikatorer; nogle gange med offentligt beskæftigede som mere for

omfordeling og udligning af indkomstforskelle end privat beskæftigede, og andre gange vice versa. Ifølge Svallfors (1997) menes sektorskillelinjen dog at være af mest betydning i det socialdemokratiske velfærdsregime, men i de målte lande Norge og Sverige er forskellene dog ikke substantielle.

2.1.3.3 Interessehypotesen

I dette afsnit vil vi kort beskrive, hvilke individuelle forskelle vi kan forvente at finde ud fra kortsigtet, snæver egeninteresse i analysen. Afsnittet er dog ikke udtømmende og vi opstiller løbende forventninger ud fra interessehypotesen i analysen.

Den overordnede forventning ud fra interessehypotesen er, at *individer handler ift. at maksimere gevinster af deres tilknytning til forskellige policyområder og enkelte programmer inden for disse*. Her er det særligt sociale ydelser, der giver en umiddelbar egen nytte og et økonomisk udbytte, der gør sig gældende. Vi kan således forvente at finde en skillelinje mellem vælgere, der modtager sociale ydelser og overførsler, og vælgere, primært på arbejdsmarkedet, der ikke gør (Svallfors 1999). Der er derfor tale om en skillelinje, der kan betegnes som *de aktive versus de passive*. De aktive bidrager med skattebetaling og dermed indtægter til samfundet, hvorimod de passive nyder godt af denne skattebetaling og i stedet skaber udgifter for samfundet. Fx folkepensionister, efterlønnere, arbejdsløse og andre medlemmer af de såkaldte ”overførselsindkomstklasser” (Alber 1984) kan forventes at være særligt støttende ift. offentlig levering af velfærd, der er målrettet dem. På samme måde kan det forventes, at ældre mennesker i højere grad støtter ældre pensioner (Kangas 1997: 486). Det kan også forventes at forældre, der bruger offentlige daginstitutioner eller modtager familieydelser, vil have større sandsynlighed for at støtte sådanne offentlige ydelser (jf. Nordlund 1997; Pettersen 2001).

Ud fra vælgernes livssituation kan det ligeledes forventes, at vi finder variationer mellem aldersgrupper, hvor unge og ældre vælgere er størst tilhængere af velfærd, da de umiddelbart er de største forbrugere af velfærd modsat de midaldrende vælgere, der bidrager mest til velfærdsstaten (Finansministeriet 2004). Desuden er det forventningen ud fra interessehypotesen, at des større indkomst i husstanden des mindre støtte er der til velfærdsstaten. Ligeledes kan vi forvente at finde forskelle mellem mænd og kvinder, da det ud fra interessehypotesen kan være forventningen, at kvinder betaler mindre til velfærdsstaten, men får mere (jf. Andersen & Goul Andersen 2003). Vælgere i den offentlige sektor forventes desuden, at have større opbakning til offentlige serviceydelser, da de arbejder med dem, modsat privatansatte, der ingen umiddelbar interesse har heri (Svallfors 1997).

2.1.3.4 Kulturmodeller

Modifikationer som ved rational choice-modellerne kan på lignende vis opstilles for den rendyrkede kulturmodel. Her kan man skelne mellem rationelle handlinger og ikke-rationelle handlinger:

Aktører kan motiveres ud fra bevidste *normer* (hvilket kommer tæt på Webers værdirationelle handlen). De kan handle ud fra kulturelle *identiteter* (tæt på Webers traditionelle handlen), eller de kan handle ud fra *følelser* (tæt på Webers ekspressiv handlen). Hvor bevidst handling ud fra normer forstås rationelt, så er fællestrækkene for handlinger på baggrund af identiteter og følelser, at de ikke er rationelle, men kan siges at være styret af *prædispositioner* (fx er de vanebetonet) (Goul Andersen 2001). Her er normativ institutionalisme også relevant, hvilket vi kommer ind på i det følgende.

Uanset om der er tale om bevidste eller ubevidste handlinger for aktører, så er kernen i kulturmodellerne, at de lægger vægt på socialiserede og delte værdier og normer, som forklaring på, hvad der motiverer vælgernes holdninger. Der eksisterer således en lang række forskellige sociologiske forklaringer på, hvorfor vælgernes sociale variationer i holdninger er, som de er. De eksempler, som beskrives her, er derfor på ingen måde udtømmende.

Hvis man fx ser på klasse som forklaring på forskellen i holdninger til velfærdsstaten, så kan kultur forklare lige så meget som interesse: Selvstændige er typisk set som den gruppe, der er størst modstander af velfærdsstaten, hvor en kulturforklaring er, at selvstændige baserer deres liv på individualistiske normer og værdier og dermed sørger for sig selv modsat lønmodtagere, der er socialiseret ind i en mere kollektiv tankegang (Goul Andersen 2004). På samme måde eksisterer der velkendte forskelle mellem mænd og kvinders værdier, hvilket ikke kan reduceres til simple interessebetragtninger. Kvinder har mere vægt på omsorgsværdier, hvilket gør, at de er stærkere tilhængere af velfærd i form af fx omsorgsordninger og serviceforbedringer (Andersen & Goul Andersen 2003: 192). Andre værdiforskelle opstår i kraft af fx uddannelse, der er en meget stærk socialiserende faktor og har karakter af en egentlig skillelinje (Borre 2003; Stubager 2007) eller i kraft af forskellige generationers socialisering, som ofte sker i de unge år ("formative years"), hvilket betyder, at folks værdier formodes at være relativt stabile og dermed ikke vil ændre sig øjeblikkeligt, blot fordi de ændrer position ift. velfærdsstaten i løbet af deres livscyklus (Andersen & Goul Andersen 2003; Rathlev 2007).

Et perspektiv, der kun delvist falder under kulturmodellen er ”deservingnessperspektivet”, der særligt kan anvendes i analyse af forskellen i opbakningen til offentlige programmer (særligt overførselsindkomster) (Oorschot 2000). Opbakningen til de forskellige offentlige overførselsindkomster betinges af, hvilke grupper befolkningen anser som mest *deserving* (værdigt trængende). Her er det forventet, at opbakningen i de skandinaviske lande er størst for overførsler til ældre og til syge og handicappede, dernæst overførsler til familier med børn, og med mindst opbakning til overførsler til arbejdsløse, kontanthjælpsmodtagere og indvandrere (Oorschot 2000, 2006: 24, 31). Forskellige teoretiske kriterier ligger bag befolkningens støtte til de enkelte grupper: Det er kontrol (oplevet selvhjælpsniveau), behov (oplevet behov ved gruppe), identitet (tilhørsforhold til gruppe), indstilling (grad af taknemmelighed) og reciprocitet (tilbagebetaling til samfundet) (Oorschot 2000; Larsen 2008).

Ud over kulturforskelle mellem institutioner inden for velfærdsstaten, fx at forskellige programmer har forskellige normer indlejret (March & Olsen 1989), så kan man tale om, at de enkelte velfærdsstaters principper bliver overleveret og socialiseret fra den ene generation til den anden, hvilket dermed kan forklare kulturelle forskelle mellem lande (Larsen 2006, 2008).

2.1.4 Motiver og handlingslogikker

Når modellernes definitioner udvides, bliver de som nævnt gradvist mere realistiske, men samtidig også mere intetsigende. Mange af rational choice-teoriens mest provokerende paradokser kan fx kun formuleres inden for den kortsigtede myopiske model. Des mere udvidet rational choice-teoriens model bliver, des mere nærmer den sig kulturmodellen. Hvor rationel handlen ud fra kulturmodellen er forstået i de logiske slutninger, der demonstrerer, at handlingen er i overensstemmelse med anerkendte værdier, så kan rationel handlen ud fra en udvidet rational choice-model betyde, at den rationelle kalkule medvirker til samme resultat. En vælger, der fx handler rationelt ud fra socialiserede værdier, er svær entydigt at placere i enten den ene eller anden lejr (Goul Andersen 2001: 12).

Ved at skelne mellem *motiver* og *handlingslogikker* er det muligt at skabe et overblik. Motiver er således forstået som en skelnen mellem *snæver egeninteresse* eller *normer og værdier*, hvor der ved handlingslogikker sondres mellem rational-choice-modellens *konsekvenslogik* (”logic of consequentiality”) og kulturmodellens *passendehedslogik* (”logic of appropriateness”) (Ostrom 1991; March & Olsen 1989, 2006a, 2006b). Disse sondringer vil blive diskuteret nærmere i nedenstående.

2.1.4.1 Konsekvenslogik

I en konsekvenslogik ("logic of consequentiality") ses adfærd som drevet af interesser og forventninger til konsekvenser. Adfærd er overlagt og afspejler et forsøg på at opnå resultater, som opfylder subjektive mål i størst mulig omfang. Inden for denne logik vil en person være en, der er "i kontakt med virkeligheden" forstået på den måde, at der forsøges at opretholde konsistens mellem adfærd og realistiske forventninger for dets konsekvenser (March & Olsen 1989: 160). Det er som regel formodet, at folks naturlige præferencer er at forfølge egne interesser (Brennan & Buchanan 1985). At handle i overensstemmelse med regler som begrænser opførsel er derfor baseret på en rationel økonomisk kalkule og er motiveret af incitamenter og personlige fordele (Nannestad 1991).

Ved dannelsen af holdninger til velfærdspolitik og sociale sikringer i befolkningen eksisterer således forskellige konsekvenslogikker afhængig af institutionelle indretning fx mellem lande og mellem sociale policyområder; men et gennemgående træk ifølge rational choice er, at borgere i videst mulige grad søger at skrabbe til sig selv ved at få del i så mange sociale ydelser som muligt. Holdningen til de forskellige sociale sikringer vil derfor afspejle, hvorvidt folk er tilknyttet disse eller om de ikke er.

2.1.4.2 Passendehedslogik

I en passendehedslogik ("logic of appropriateness") vil politiske aktører associere bestemte handlinger til specifikke situationer med regler for passendehed ("*appropriateness*")⁸. Hvad, der er passende for personer i en bestemt situation, er defineret af politiske og sociale institutioner og transmitteret gennem socialisering. Det handler derfor om at finde den passende adfærd til den pågældende situation (March & Olsen 1989: 23).

Politiske institutioner ses som samlinger af sammenhørende regler⁹ og rutiner, der definerer passende handlinger for relationer mellem roller og situationer. Det handler for folk om at bestemme, hvilken situation det er, hvem de er, og hvor passende forskellige handlinger er i den pågældende situation. Gennem regler og en passendehedslogik opnår politiske institutioner både orden, stabilitet og forudsigelighed på den ene side, og fleksibilitet og tilpasningsdygtighed på den

⁸ At agere "passende" er at være i overensstemmelse med de institutionaliserede praksisser baseret på en kollektiv, gensidig og ofte stiltiende forståelse af, hvad der er sandt, rimeligt, naturligt og rigtigt. Termen "logic of appropriateness" har overtoner af moralitet men regler for passendehed ligger ligeledes til grund for ugeringer, som fx etnisk udrensning (March & Olsen 2006a).

⁹ Regler defineres som rutiner, procedurer, skik og brug, roller, strategier, organisationsformer, og teknologier omkring, hvordan politisk aktivitet er konstrueret. Regler defineres ligeledes som overbevisninger, paradigmer, forskrifter, kulturer, og viden, som indhyller, støtter, uddyber og modsiger disse roller og rutiner (March & Olsen 1989: 22).

anden (March & Olsen 1989: 160). Velfærdsstatens eksisterende institutioner opfattes som naturlige og retfærdige.

Det politiske fællesskab er således baseret på en delt historie og en fælles forståelse af regler for passende adfærd. Reglerne giver kriterier for, hvad der er værd at stræbe efter, og hvad der kan regnes for gode årsager for handling. Folk giver deres loyalitet til et sæt af normer, overbevisninger og praksisser indbefattet i politiske institutioner (March & Olsen 1989: 161).

Individer har potentiale for en stor mangfoldighed af adfærd. Afhængig af situationen kan de handle etisk eller uetisk, opføre sig målorienteret eller følge institutionelle definerede regler og forpligtelser, forfølge selvvalgte mål eller handle hen mod at opnå institutionelle mål. De har ligeledes mulighed for at identificere sig med en mangfoldighed af fællesskaber, organisationer, professioner eller interessegrupper.

2.1.4.3 Prædispositioner og Procedurelogik

Ved den skarpe skelnen mellem konsekvenslogik og passendehedslogik opstår der imidlertid en række komplikationer. Passendehedslogikken dækker således kun normstyret adfærd, hvilket kan karakteriseres som rationel handlen, hvorimod logikker med afsæt i vaner og følelser er ”ikke-rationelle” og dermed ikke går under logikken. Der er således snarere tale om prædispositioner.

På lignende måde dækker konsekvenslogikken ikke alle former for formålsrationelle kalkuler. Her er man nødt til at sondre mellem en konsekvenslogik og en *procedurelogik*. Hvor der implicit i konsekvenslogikken opereres med fuld information, så aktører vælger det, der er mest rationelt for dem, så antager procedurelogikken, at aktører tilstræber at være rationelle, men er underlagt både kognitive og ressourcemæssige begrænsninger. Et eksempel på dette er Simons (1985) brug af begrænset rationalitet (”bounded rationality”). Særligt kognitive faktorer som virkelighedsopfattelser og usikkerhed om præferencer (begge er politisk påvirkelige) er vigtige, ligesom der understreges problemer med informationsusikkerhed og informationsomkostninger for aktørerne (Simon 1985; Goul Andersen 2001)¹⁰. Det er således meget svært at gøre regnskabet op i særligt en skandinavisk velfærdsstat, hvorvidt man er hovedbidragsyder eller hovedmodtager af de omfordelende ydelser.

¹⁰ I streng forstand er det kun den procedurelogiske model, der er en aktørmodel. Den konsekvenslogiske aktør er forudbestemt, så snart rationalitetskalkulen og situationen er specificeret. Det er således ikke nødvendigt at gå ind i hovedet på aktøren for at forstå, hvilke handlinger der vil udspille sig. Derfor er rational choice-teori mere en strukturteori end en aktørteori, da teorien ikke arbejder med aktørens subjektive verden (virkelighedsbillede mv.) (Goul Andersen 2001).

For at få et *overblik* over de forskellige sondringer mellem handlingslogikker og motiver i forskellige aktørmodeller er disse skitseret i figur 2.2. For at bibeholde overskuelighed er der bibeholdt sondringen mellem *snæver egeninteresse* og *værdier, normer og bredere hensyn* ("ikke snæver egeninteresse").

Figur 2.2 Handlingslogikker og motiver i forskellige aktørmodeller

			Motiv	
			<i>Snæver egeninteresse</i>	<i>Værdier, normer og bredere hensyn</i>
<i>Handlingslogik</i>	Formålsrationel	Konsekvenslogik	Rendyrket rational choice-model	Udvidet rational choice-model
		Procedurelogik	Bounded rationality model	Samfundsinteresse
	Værdirationel	Passendehedslogik	Kan ikke forekomme	
	Ikke rationel (Traditionel og ekspressiv handlen)	Prædispositioner	Kulturkritisk model	Rendyrket kultur/-sociologisk model

Inspireret af Goul Andersen (2001).

2.1.5 Politologiske modeller

2.1.5.1 Gruppeinteresse

En klassisk politologisk aktørmodel er *gruppeinteresse-tilgangen*. Her kan vælgerne siges at følge en procedurelogik og er samtidig at være motiveret af delte værdier og normer ift. kollektive interesser.

Gruppeinteresse-tilgangen antager, ligesom rational choice-modeller, at vælgere handler ud fra interesser. Det væsentlige er en mere eller mindre bevidst identifikation med gruppeinteresser (Lipset 1960; Lipset & Rokkan 1967). Ræsonnementet er, at hvis man handler ift. en kollektiv interesse, så vil det på lang sigt være til fælles bedste. Det kan derfor også på sigt være til fordel for den snæver egeninteresse; men det er ikke umiddelbart udslagsgivende, da mennesker ifølge tilgangen vil handle imod deres egne snævre interesser i forsvaret for de kollektive interesser.

Ifølge gruppeinteresse-tilgangen, så er grupper derfor formet omkring fælles interesser og mobilisering af disse. Det betyder, at folks holdninger på det individuelle niveau vil være influeret af deres tilknytning til deres interessegruppe, så vel som muligheden for interessegruppen, at kunne påvirke den offentlige opinion. Det nok væsentligste gruppeinteresseperspektiv særligt i

Skandinavien har været klasseperspektivet (Korpi 1983; Baldwin 1990; Korpi & Palme 1998; Svallfors 1999, 2004, 2006). Svallfors (2006) mener, at vælgernes placering i den sociale klassificering af arbejde, eller mere specifikt i de beskæftigelsesrelationer, som deres jobs indebærer, har en overvældende betydning for andre aspekter af deres liv – her holdninger til velfærdstaten. Han definerer klasseinteresse ud fra Erik Olin Wright (1985: 28) som: ”*access to resources necessary to accomplish various kinds of goals or objectives*”. Han definerer klasser med udgangspunkt i Erikson & Goldthorpes (1992) typologi, hvor der særligt skelnes mellem manuelt og ikke-manuelt arbejde, mellem ledelse og ikke ledelse og mellem ejerskab eller ikke-ejerskab af produktionsmidlerne. Her har arbejdsgivere og de selvstændige kontrol over produktionen, hvorimod lønmodtagere ikke har. Den største forskel mellem klasserne i de udvalgte lande finder Svallfors (2006) mellem ”arbejderklassen” på den ene side og ”serviceklassen” og ”de selvstændige” på den anden.

Men selv om klassediskussionen har fyldt meget i den teoretiske og empiriske litteratur, så har der ligeledes været fokus på køn, alder, sektor og andre sociale karakteristika, der har kunnet give basis for en identitetsmobilisering ift. fælles interesser.

2.1.5.2 Samfundsinteresse

Hvor rational choice-modeller, kulturmodeller og gruppeinteresser er tilgange, der har været mest anvendt inden for samfundsvidenskaben, så har en fjerde aktørmodel fået mere fodfæste i den nyere politologiske litteratur.

Det, der primært adskiller denne model fra gruppeinteresse-tilgangen, er muligheden for vælgerne for at *ræsonnere* over samfundets kollektive interesser (”homo politicus”) (Lewin 1993; Goul Andersen 2007a; Larsen 2008).

Modellen tager udgangspunkt i rationelle vælgere, men placerer sig uden for den sociologiske og den økonomiske tradition. Karakteristikken af en vælger i denne aktørmodel er: Vælgeren handler aktivt og forholdsvist rationelt ift. sine politiske præferencer, men ud fra præferencer, der typisk ikke er af snæver egoistisk karakter. Vælgernes orienteringsmåde kan variere over tid, og man må nødvendigvis operere med, at de forskellige handlemåder er komplementære, dvs. orienteringsmåden er *situationsbestemt* afhængig af policies og diskurser (Cox 2001; Schmidt 2002).

Alle individer praktiserer således forskellige typer af handlinger og afhængigt af, hvordan situationen er defineret. Vælgere har derfor ofte svært ved at skelne mellem formålsrationalitet og

værdirationalt (jf. Weber i det ovenstående). Den typiske vælger vil således kombinere begge, der vil således ofte indgå både kriterier for effektivitet og kriterier for retfærdighed i vurderingen af velfærdspolitik. Selv hvis vælgere handler udelukkende ud fra normer eller værdier, slipper de sjældent for en vurdering af, om de påtænkte midler nu er effektive til at realisere målet. Derudover handler de ud fra virkelighedsopfattelser, som i høj grad er politisk påvirkelige. Hvis man følger Zaller (1992), så vil vælgere, der er størst sandsynlighed for vil blive påvirket af politiske budskaber og diskurser, være de ”noget” politisk interesserede, da de ”meget” politisk interesserede vil have tænkt for meget over deres holdninger til umiddelbart at kunne påvirkes.

Omvendt er normer noget sværere at påvirke. Fx vil politikere have svært ved at påvirke vælgernes opfattelse af, hvad der er rigtigt eller forkert. Ikke desto mindre kan politikere (og andre aktører) påvirke, hvilke normer der er passende i hvilke situationer (Goul Andersen 2001: 14). Som et eksempel kan orienteringsmåden i vælgerrollen ændre sig fra en forholdsvis snæver interesseorientering til en bredere fællesskabsorientering ved fx krisesituationer, eller politikere kan forsøge at definere ”problemer”, som vælgerne skal forholde sig til (Goul Andersen 1994, 2001: 10). Den måde vælgerne ser deres rolle er således socialt defineret, og er mere eller mindre uforanderlige, ligesom orienteringsmåden er diskursivt konstitueret.

Perspektivet nærmer sig således det nok mest realistiske bud på en aktørmodel for vælgere, men trækker på en større kompleksitet. Det medfører at perspektivet bliver meget lidt anvendeligt ved undersøgelser på mikroniveau af sociale variationer; men at det bliver særligt relevant at anvende ved variationer over tid og ved variationer mellem policyområder (Goul Andersen 2007a).

2.1.6 Institutionelle forståelser

I det ovenstående har vi allerede taget hul på, at politisk adfærd ligeledes er betinget af, hvordan institutioner forstås. I relation til forståelsen af politisk adfærd i form af passendhedslogik og konsekvenslogik kan man således aflede to teoretiske tilgange til forståelsen af institutioner. Ved passendhedslogikken finder vi normativ institutionalisme og ved konsekvenslogikken finder vi rational choice institutionalisme.

På trods af, at der eksisterer forskellige teoretiske tolkninger af begrebet ”institution”, er der en enighed om, at institutioner betyder ”spillets regler”. Diskussionen går derfor på, hvad der skal inkluderes i begrebet regler, hvori der skelnes mellem formelle og uformelle regler for adfærd.

I velfærdsstaten har formelle regler fx karakter som nedskrevne love og forskrifter for adfærd som befolkningen er forpligtet til at følge. Uformelle regler er omvendt ikke formaliserede og har i stedet karakter af ”rutiner” og ”vaner” eller mere bredt ”sociale normer” og ”kulturer” (March & Olsen 1989; Peters 1999). Ved velfærdsstatens institutioner tales specifikt om ”programmatisk struktur”, dvs. måden velfærdsprogrammer er indrettet på. Green-Pedersen (2000) peger på, at vælgernes forståelse for reformer afhænger af den tilknytning, et program har til arbejdsmarkedet, da vælgerbefolkningen normalt accepterer ændringer, der skal øge incitamentet til at arbejde, hvorimod de i ringere grad er villige til at acceptere ændringer i programmer, der skal udgøre levegrundlag for personer, der ikke kan arbejde.

Hvor rational choice institutionalisme er inspireret af økonomisk teori og primært ser institutioner som formelle regelsæt, inkluderer normativ institutionalisme uformelle regler og normer i sin institutionsopfattelse (Rothstein et al. 2004: 26).

2.1.6.1 Rational choice institutionalisme

Rational choice institutionalisme (RCI) bygger på antagelsen om, at individer træffer rationelle valg og handler efter en konsekvenslogik. I RCI er handlinger således altid kalkulerede, og aktørernes præferencer er altid at maksimere den forventede individuelle nytte (Nannestad 1991). RCI antager, at aktørernes præferencer er eksogent givet. Det handler for aktørerne om at nyttemaksimere og at indgå i en strategisk ”logic of exchange” med andre aktører inden for rammerne af de formelle institutionelle regler (Rothstein et al. 2004: 27).

Institutioner tjener til at tilfredsstille aktørernes interesser. Hvis der foretages ændringer af det institutionelle setup og de eksisterende regler, vil aktørerne således ændre handlingsstrategi for stadig at opnå egeninteresse (Rothstein 1996: 147).

Forståelsen af institutioner i rational choice institutionalisme giver en relativt klart defineret og universel mikroforståelse af, hvordan individer handler, når de er stillet overfor forskellige institutionelle kontekster (de vil således altid forsøge at maksimere deres forventede nytte) (Rothstein 1996: 148). Befolkningens adfærd er således drevet af nyttemaksimerende egeninteresse, hvilket vil sige, at folk kun støtter op omkring institutioner i velfærdsstaten, der har incitamentsstrukturer indbygget, som de nyder godt af. Hvis folk således nyder godt af sociale services og tjenesteydelser, vil logikken derfor være, at folk støtter op om disse institutioner.

2.1.6.2 Normativ institutionalisme

Normativ institutionalisme (NI) antager, at institutioner ud fra en passendehedslogik fortæller, hvad der er ”rigtige” handlinger i bestemte situationer (March & Olsen 1984, 1989, 2006a, 2006b). I normativ institutionalisme er aktørers præferencer ikke eksogent givet, og institutioner kan både påvirke aktørers præferencer, ligesom de også til en vis grad skaber dem (Rothstein 1996: 147). NI afviser, at individer kan tillægges de beregnende evner, der er nødvendige for at være fuldt instrumentelle i interaktionen med andre aktører (Rothstein et al. 2004: 27).

I NI er institutioner bærere af normer, og de er eksponenter for velfærdsstatens karakter, historie og visioner (March & Olsen 2006b: 4). Institutioner giver orden ift. sociale relationer, reducerer fleksibilitet og foranderlighed i adfærd og begrænser mulighederne for en ensidet forfølgelse af egeninteresse. Passendehedslogikken gør, at regler bliver fulgt, fordi de bliver set som naturlige, retfærdige og legitime. Medlemmer af en institution forventes at være vogtere af dets grundlæggende principper (March & Olsen 1989, 2006a, 2006b: 7).

Aktørers præferencer på et givet tidspunkt afhænger således af, hvad de opfatter som en passende opfyldelse af den rolle som institutionen tilskriver dem. Fordi de definerer sig selv i deres identiteters termer, handler de for at opfylde identiteterne frem for at beregne forventede konsekvenser (Simon 1965: 115, 136; March & Olsen 2006b: 9). Handlinger er situationsbestemte frem for universelle, da individers præferencer ændrer sig afhængig af de institutionelle rammer (March & Olsen 1989: 124-125). Der kan således være spændinger mellem, hvad der er accepteret som ”rationelt”, ”legitimt” og ”retfærdigt” på tværs af institutionelle kontekster. Forskellige institutioner kan fx være baseret på forskellige opfattelser af fx processuel fairness og resultatmæssig fairness, og gennem deres praksisser genererer de forskellige forventninger til, hvordan interaktion vil blive organiseret og forskellige aktører behandlet (Isaac et al. 1991: 336; March & Olsen 2006b: 15).

Ved dannelsen af holdninger til sociale sikringer kan siges at eksistere forskellige eksempler på passendehedslogikker på tværs af velfærdsstater. De har således hver deres institutionelle logikker og principper (Esping-Andersen 1990, 1999; Rothstein 1998; Larsen 2006)¹¹, der i høj grad er

¹¹ Et efterhånden klassisk paradoks er, at befolkninger i de skandinaviske lande har størst opbakning til velfærdsstaten sammenlignet med andre velfærdsstater på trods af, det er her den største omfordeling finder sted, og derfor her den mindst fordelagtige indretning for den øvre middelklasse er (Rothstein 1998: 144-156).

selvopretholdende: I socialdemokratiske regimer, hvor der primært anvendes universelle ordninger, kan den overordnede passendehedslogik siges at være, at alle betragtes som medborgere og alle derfor behøver materiel sikkerhed i kraft af retfærdigt dækkende sociale ydelser, så alle kan agere på lige fod uanset indkomst eller ulighed i markedsposition. I konservative regimer kan siges at eksistere en passendehedslogik, der siger, at kun de, der har bidraget til fællesskabet skal have noget igen, dvs. ydelser efter bidrag uanset behov, og ved liberale regimer kan siges at eksistere en passendehedslogik, der siger, at sociale sikringer kun skal gælde for dem, der ikke kan sørge for deres egen velfærd (Goul Andersen 2007b). Hvor den overordnede passendehedslogik for Danmark således er, at alle er medborgere i samfundet og bør alle stilles lige uanset økonomisk ulighed og markedsposition, så kan en underordnet passendehedslogik om, at ydelser gives efter fortjeneste, sagtens eksistere.

På trods af, at institutionernes indretning i de skandinaviske lande har gjort, at de generelle velfærdsholdninger er høje sammenlignet med andre velfærdsstater, så er det ikke ensbetydende med, at der er samme grad af opbakning til forskellige policyområder. Det handler også om, hvordan den enkelte offentlige ydelse er indrettet. Rothstein (1998: 167) og Goul Andersen (2007a) finder, at der er langt større opbakning til policyområder, der er indrettet universelt end områder, der er indrettet selektivt og behovsprøvet. At universelle ydelser generelt vil nyde stor opbakning i befolkningen forklares ud fra, at der er lige adgang for alle ift. de sociale sikringer, hvilket gør administrationen legitim, da den bl.a. er nem at gennemskue (Rothstein 1998; Goul Andersen 1999a, 2003, 2007a). De selektive og behovsprøvede ydelser vil ikke forventes i samme grad opnå opbakning fra befolkningen, da de ikke automatisk står til rådighed for alle borgere. Et eksempel på en ydelse, der er behovsprøvet, er kontanthjælpen, som først tildeles ved en vurdering af borgerens behov, og efter at andre forsørgelsesmuligheder er udtømt (Green-Pedersen et al. 2004).

3. Undersøgelsesdesign, empiri og metode

I det følgende kapitel præsenteres og diskuteres specialets design, empiri og metode. Først ser vi på specialets forskningsdesign. Dernæst på datamaterialet, der ligger til grund for analysen. Herefter ser vi på specialets metode, dvs. vi ser på validitet, reliabilitet og generaliserbarhed, vi ser på den valgte kvantitative metode – logistisk regression. Kapitlet er dog ikke udtømmende, hvilket betyder at metodiske problemstillinger ligeledes behandles løbende i teksten.

3.1 Undersøgelsesdesign

De enkelte stikprøver i datasættene er som nævnt indsamlet via tilfældigt udvalgte respondenter, der dermed er repræsentative for den danske befolkning. Ved tværsnittet tager man så at sige et tværsnit af de aktuelle holdninger på ét tidspunkt i tid, hvilket betyder, at tidsdimensionen er fraværende.

Når vi skal måle årsag og virkning på ét tidspunkt, vil der altid være en tvivl om resultaternes gyldighed (de Vaus 2001: 170-171). Kun ved en af delanalyserne arbejder vi med et paneldatasæt, hvor vi har de samme respondenter målt på to tidspunkter over tid. Vores primære analysegrundlag er tværsnitsdata, hvilket gør, at vi vælger at arbejde med forskelle mellem individer som det afgørende analyseomdrejningspunkt, men vi ser ligeledes på forskelle over tid og mellem policyområder.

Når vi ser på forskellen mellem paneldata og tværsnitsdata med de samme variabler over flere år, er det ikke de helt samme konklusioner vi kan drage. Ved tværsnitsdata er det altid en ny stikprøve, der bliver lavet, hvilket betyder, at man ikke kan følge de samme personers holdninger over tid. Der er således mere tale om en temperaturmåling på ét tidspunkt, hvorimod paneldata muliggør meget mere sikre analyser af tidsdimensionen, da det er de samme mennesker man måler på. Paneldata er derfor ofte at foretrække ved diskussioner om kausalitet, men er ofte meget svære at indsamle, da respondenter ofte falder fra, ligesom det er svært at få respondenter nok til dybdegående analyser.

Grunden til, at vi arbejder komparativt mellem individer, policyområder og over tid, er at vi på den måde kan nuancere analysen. Vi får så at sige set på faktisk alle tænkelige måder, hvorpå interessehypotesen kan forventes at have teoretisk forklaring eller mangel på samme. På makroniveauet over tid og ved mesoniveauet mellem policyområder får vi således skabt en generel rammeforståelse, der kan nuancere analysen af de individuelle forskelle. At vi finder, at en generel passende logik eksisterer på mesoniveauet betyder, at de enkelte sociale variationer overordnet har denne logik indlejret, men at der alligevel kan identificeres enkelte interessebestemte mønstre under denne overordnede logik på det individuelle niveau.

I analysen arbejder vi kun med variable fremfundet via eksisterende datasæt, hvilket dermed naturligt begrænser analyserne til disse variabler. Dette har dog ikke været noget problem, da de variabler, der er medtaget i analysen, udmærket kan bruges til at undersøge problemstillingen. Datasættene har også medført enkelte publikationer, hvor undersøgelser af interessehypotesen optræder i mindre grad (jf. Mandag Morgen 2000; Goul Andersen 2003a, 2007a). Det kunne dog have været interessant at lave metodetriangulering (jf. Yin 1994: 92; Nielsen 2005) med dybdeinterview med et udsnit af respondenter fra den kvantitative spørgeskemaundersøgelse, da det kunne give et stærkere billede af, hvad der præcist motiverer holdningerne ved de respondenter, som vi finder. Det kunne ganske sikkert medføre en mere nuanceret analyse, men da der ser tale om eksisterende datasæt, har dette ikke været muligt. Alt andet lige er det overordnede fokus for specialet at få det store overblik, hvilket det valgte forskningsdesign syntes at kunne indfri.

3.2 Datamateriale

I dette speciale anvender vi primært kvantitative mikrodata fra Valgundersøgelsen 2005¹². Det drejer sig om en lang række variabler fra ”hovedundersøgelsen”, som er en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse med tværsnitsdesign, hvor 2264 respondenter er blevet spurgt om en lang række spørgsmål om bl.a. politiske holdninger og baggrundskaraktistika. Vi arbejder ligeledes med en enkelt variabel fra ”Panelundersøgelsen 2001-2005”, der er et paneldesign, hvor 772 respondenter er blevet spurgt om deres holdninger ved valget i 2001 og herefter ved valget i 2005. (Goul Andersen et al. 2005). Desuden anvender vi en række variable fra ”Velfærdens Værdier 2000”, som er en repræsentativ spørgeskemaundersøgelse med tværsnitsdesign, hvor 1235 respondenter ligeledes er blevet spurgt til fx deres politiske holdninger og baggrundskaraktistika (ACNielsen 2000)¹³. Derudover har vi ved enkelte delanalyser over tid medtaget enkelte variable fra ”hovedundersøgelsen” fra 2001 (jf. www.valg.aau.dk).

Da der er tale om repræsentative undersøgelser af den danske befolkning, muliggør det, at vi kan kombinere resultater fra de enkelte datasæt. Vi skal naturligvis være klar over, at der tidsmæssigt er forskel på indsamlingen af dataet fra 2000 til 2005, men det betyder ikke noget, da interessehypotesen giver samme forventninger ved de enkelte datasæt.

¹² Se www.valg.aau.dk for beskrivelse af Det Danske Valgprojekt.

¹³ For nærmere beskrivelse af undersøgelsen henvises til bilag 2.

3.3 Validitet, reliabilitet og generaliserbarhed

Vi har valgt at arbejde med kvantitativ metode, da det med en tilfældigt udvalgt stikprøve giver mulighed for *statistiske generaliseringer*, hvorimod kvalitativ metode kun giver mulighed for analytiske generaliseringer (Yin 1994). De statistiske generaliseringer giver os dermed mulighed for at konkludere med større sikkerhed ift. tendenser og mønstre i den danske befolkning, og dermed er den kvantitative metode mest anvendelig til at besvare vores problemformulering om, hvorvidt snæver egeninteresse er den primære motivation for danskernes holdninger til velfærdsydelser og skat.

Analysen i specialet er også stærk valid, da vi har arbejdet med en klar definition af interessehypotesen samt har haft klare forventninger til de enkelte niveauer og delanalyser ud fra interessehypotesen. Ligeledes har vi i kraft af den meget skrappe kontrol af andre faktorer end den uafhængige variabel som er under undersøgelse, nærmet os det "eksperimentelle design" i så høj grad man kan inden for samfundsvidenskaben, hvor alle konklusioner kun kan bygge på probalistiske årsagsforhold. Der er således ikke mulighed for deterministiske konklusioner. Med den skrappe kontrol af andre faktorer, så andre faktorer bliver holdt konstante, betyder det, at signifikansniveauerne for de enkelte sammenhænge mellem de uafhængige variable og de afhængige variable i specialet er så "korrekte" som muligt ift. til at kunne udtale sig generelt om den danske befolkning (populationen). Derudover har vi ligeledes kontrolleret for multikollinearitet mellem de forskellige uafhængige variable, hvilket sikrer konsistensen i analysen (se bilag 1) Ift. reliabilitet har de anvendte datasæt undergået skrappe procedurer og behandling, hvilket gør, at de enkelte variable er meget pålidelige (jf. Bilag 2; Goul Andersen et. al. 2005).

3.4 Multinomial logistisk regression

Ved analyser af variationer over tid og mellem policyområder er det kun de aggregerede tal, vi bruger; men når vi vil undersøge for sammenhænge på det individuelle niveau, har vi valgt at bruge logistisk regression til de statistiske analyser frem for kun simple frekvenstabeller, krydstabeller eller lineære regressionsmetoder. Man kunne alternativt have valgt at lave reflektive indeks, fx et indeks for børne- og ungeydelser eller et indeks for ældre ydelser, så man fik variablerne på intervalskaleret niveau, hvilket er nødvendigt for at anvende de lineære regressionsmetoder. Det ville imidlertid betyde, at man ville miste en masse interessante detaljer og nuancer. Logistisk regression kan arbejde med nominalskalerede variable, hvorimod de fleste afhængige variable i datasættene er på ordinalskaleret niveau. Det betyder, at vi har kodet samtlige afhængige variable til

dikotome variable. De uafhængige variable behøver ikke at være på kategorisk nominalt skaleret niveau, men kan ligeledes være på kontinuert nominalskalet niveau (fx alder). Vi har dog valgt at kode alle uafhængige variable kategorisk (se bilag 1). Observationer på en dikotom variabel kan kun falde i enten "0" eller "1". Det betyder, at der er en top og bundeffekt for værdierne på variablen. Dette er som nævnt et brud med forudsætningen om intervalskalaniveau i lineær regression. Ideen bag logistisk regression er, at vi antager, at *sandsynligheden* for at en given observation falder i én af de to kategorier, er en intervalskaleret variabel. Ligeledes antager vi, at denne sandsynlighed følger en s-kurve. På den måde bliver vi i stand til at estimere sammenhængen baseret på ligningen for s-kurve modellen (jf. Stubager 2006; Agresti & Finlay 1997: 557-593). Det gode ved logistisk regression er, at vi *kan estimere sandsynligheder for det givne udfald for forskellige grupper i populationen*. Omdrejningspunktet for logistisk regression er således oddsene eller sandsynligheden for, at en hændelse indtræffer, hvilket præsenteres via en række forskellige værdier: Logit-, odds- og sandsynlighedsskalaen (Ringdal 2001: 431-434; Agresti & Finlay 1997: 557-559). I dette speciale er *odds ratio* valgt, da den, i modsætning til logitskalaen, muliggør bedre fortolkninger ift. dette speciale problemstilling (Agresti & Finlay 1997: 580). Odds ratio angiver, hvor meget man skal gange odds for referencekategorien med for at få odds for den pågældende kategori. Som et eksempel skal man altså gange odds for kvinderne med 1,34 for at få odds for mændene efter kontrol for andre faktorer ved spørgsmålet om, hvorvidt sociale reformer er gået for vidt (se bilag 1). Med andre ord er odds for, at mændene mener, at sociale reformer er gået for vidt 1,34 gange så store som odds for, at kvinder mener, at sociale reformer er gået for vidt¹⁴. Der er så en lille forskel på de to grupper. Odds ratio anvendes derfor som mål for sammenhængen mellem to variable og siger noget omkring styrken. Odds ratio går fra 0 til plus uendelig. Estimer mellem 0 og 1 betyder negativ effekt, mens estimer over 1 betyder positiv effekt. Ved estimer på 1 betyder det, at der er samme effekt som ved referencekategorien, og der dermed ikke er nogen sammenhæng (se bilag 1)¹⁵.

Logistisk regression, har en række kvaliteter, hvor nogle af dem allerede er nævnt. Metoden skiller sig særligt ud ift. andre statistiske metoder ved på en overskuelig måde at kunne kontrollere for

¹⁴ Odds og sandsynligheder er ikke helt det samme. Ved positive odds kan man dog godt tale om større sandsynlighed ligesom man ved negative odds kan tale om mindre sandsynlighed.

¹⁵ I bilag 1 har vi ligeledes præsenteret Nagelkerkes pseudo R^2 , der kan siges at være ækvivalent til den lineære regressions R^2 . Den benævnes dog pseudo, da den ikke decideret måler forklaret varians på den afhængige variabel. Den har også normalt en lavere værdi end den lineære regressions R^2 . Vi anvender dog ikke begrebet i analysen, men har den kun med, hvis læseren skulle være interesseret.

mange faktorer på en gang i den statistiske analyse, hvilket giver mulighed for en striks kontrol. Det er dog vigtigt at arbejde med et relativt stort datasæt, så der er observationer nok i de enkelte kategorier. Større stikprøver bevirker endvidere også mere sikre estimater ift. befolkningen.

De enkelte referencekategorier for de uafhængige variable er udvalgt ud fra teoretiske overvejelser med afsæt i interessehypotesen, dvs. vi valgt de referencekategorier til de enkelte variable, hvor vi kunne forvente størst variation over for andre kategorier. Der har dog været det statistiske krav, at den samlede referencekategori, når alle variabler holdes konstante, kunne identificeres i virkeligheden. Det vil fx sige, at vi ikke kunne have referencekategorien ”over 70 år samtidig med referencekategorien ”husstandsindkomst over 900.000 kr.” og ”ufaglært arbejder” mv., da det er højst usandsynligt, at en vælger har en sådan sammensætning. Desuden er referencekategorier, både hvad angår de uafhængige og afhængige, variable nødt til at have relativt mange cases, da der ellers kan være tale om upræcise værdier ved output. Vi har ligeledes valgt at kode restkategorier ved de enkelte uafhængige variable, hvilket skyldes, at man ellers ikke analyserer på de samme cases ved kontrol for andre faktorer. De enkelte restkategorier bliver ikke brugt i analysen.

4. Analyse - holdninger til velfærdsstaten

Som vi har været inde på, har den internationale vælgerforskning i årevis bevæget sig rundt i svagt empirisk funderede og ikke præciserede, ofte implicitte, antagelser om vælgernes adfærd. Som vi viste i indledningen, har særligt antagelsen om, at vælgerne, som udgangspunkt, altid er styret af snæver egeninteresse, været glimrende et eksempel herpå (jf. Pierson 1994, 2001b; Winter & Mouritzen 1993, 2001; Kurrild-Klitgaard 2006). Men blot fordi interessehypotesen aldrig er blevet undersøgt tilstrækkeligt før, betyder det ikke, at det er umuligt at lave præcise eksplicitte antagelser om vælgernes adfærd og undersøge dem til bunds, hvilket denne afhandling vil demonstrere. Ved hjælp af en kombination af både simple og avancerede statistiske metoder vil vi undersøge, hvorvidt vælgernes holdninger til velfærdsstatens opgaver og udgifter og vælgernes politiske dagsorden overhovedet er motiveret af egeninteresse.

I vælgerforskningen har man i lang tid været enig om, at holdninger til velfærdsstaten er multidimensionelle, men der har været meget lille konsensus om, hvordan man identificerer de forskellige dimensioner (Taylor-Gooby 1982; Svallfors 2006: 77). Et af problemerne har for eksempel været, at forskellige dimensioner, fremskaffet ud fra faktoranalyser, har tenderet til at være influeret af spørgsmålsudformningerne (jf. Kangas 1997; Goul Andersen 1999b). For systematisk at måle hvorvidt egeninteresse er den primære motivation for vælgernes holdninger, skelner vi derfor overordnet mellem (1) *Velfærdsstatens generelle niveau*, dvs. grundlæggende velfærdspræferencer, og (2) *Velfærdsstatens specifikke niveau*, dvs. holdninger til specifikke offentlige udgifter og opgaver¹⁶. Opdelingen laves, fordi der er forskel på, om vælgerne generelt er modstandere af indretningen af velfærdsstaten fx pga. skattesystemet, ift. hvor meget det offentlige skal have ansvaret for, eller om de støtter det offentliges prioriteringer af de offentlige udgifter på de enkelte policyområder.

Kapitlet er opbygget således, at vi først undersøger vælgernes holdninger til det generelle niveau og derefter undersøger det specifikke niveau.

På det generelle niveau er formålet at undersøge, hvem der er for og hvem er imod velfærdsstaten? Som vi skal se, er det dog en kraftig oversimplificering at tale om for og imod velfærdsstaten – men i den politiske kamp adderer det alligevel ofte op til det. Vi skulle ud fra interessehypotesen

¹⁶ Opdelingen er inspireret af Goul Andersen (1999b: 17) pba. Rothstein (1998) og Svallfors (1996: 64-70, 1999: 27-30, 2006: 77).

forvente, at de, der tjente på velfærdsstaten, var for, og de, der tabte var imod, men som det senere vil vise sig, så er der ikke tale om en helt så enkel dikotomi.

Det generelle niveau siger ikke noget om, hvilken specifik indretning af velfærdsstaten som vælgerne efterspørger. På det specifikke niveau undersøger vi således for hvilke policyområder og opgaver, vælgerne mener, at *det offentlige skal have ansvaret for?*¹⁷, og om vælgerne mener, at *det offentlige bruger for få penge*¹⁸ på disse områder og opgaver?

Men en ting er, hvilke holdninger vælgerne har på de adspurgte velfærdsspørgsmål, en anden ting er, hvad der reelt optager vælgerne - eller sagt med en engelsk term: Hvilke emner der er ”salient” for vælgerne? Operationaliseret i valgundersøgelserne som: ”*hvilke problemer der er de vigtigste politikerne skal tage sig af i dag*”¹⁹. Om denne operationalisering er perfekt kan diskuteres, da man kunne argumentere for, at det, som vælgerne mener, politikerne skal tage sig af som de vigtigste problemer i samfundet, ikke nødvendigvis er det samme som det, der er mest salient for vælgerne. Det er dog det bedste mål vi umiddelbart har.

Hvis vælgerne primært er motiveret af egeninteresser, vil man forvente, at dagsordenen er domineret af skattespørgsmål og velfærdsspørgsmål rettet mod den enkelte, frem for bredere, værdipolitiske eller samfundsøkonomiske spørgsmål. Desuden vil man, hvis vælgerne primært er betinget af egeninteresse, forvente, at den politiske dagsorden er relativt ens gennem årene, da interesserne jo er ret stabile.

Den overordnede antagelse om, at vælgerne primært er optaget af private interesser målt over tid og mellem policyområder, viser dog kun svage indikatorer på egeninteresse; men når vi går dybere ned i tallene og ser på de individuelle variationer, finder vi stærkere indikatorer på, at egeninteresser ikke er helt uden betydning.

Alle delanalyserne vil centrere sig om at undersøge den kortsigtede, snævre interessehypotese, men hele tiden i relation til alternative forklaringer: For variationer over tid drejer det sig primært om

¹⁷ Bør det offentlige have ansvaret for følgende opgaver...? 1) Helt sikkert, 2) Formentlig, 3) Formentlig ikke, 4) Helt sikkert ikke.

¹⁸ Jeg vil nu spørge om dit syn på de offentliges udgifter til forskellige formål. Jeg vil læse nogle offentlige opgaver op, og jeg vil gerne bede dig sige mig for hver opgave, om du mener, det offentlige bruger for mange penge, passende, eller for få penge til disse opgaver?

¹⁹ Her er spørgsmålet stillet åbent, hvilket betyder at man får en bedre måling af, hvad der i virkeligheden optager folk her og nu. Navnlig undgår man tilkendegivelser af, at alting er vigtigt. Det har i spørgeskemaet været muligt for respondenterne at afgive op til fire svar (for tidligere undersøgelser Goul Andersen 1999c, 2003b, 2007a; Van der Brugge & Voss 2003, 2007).

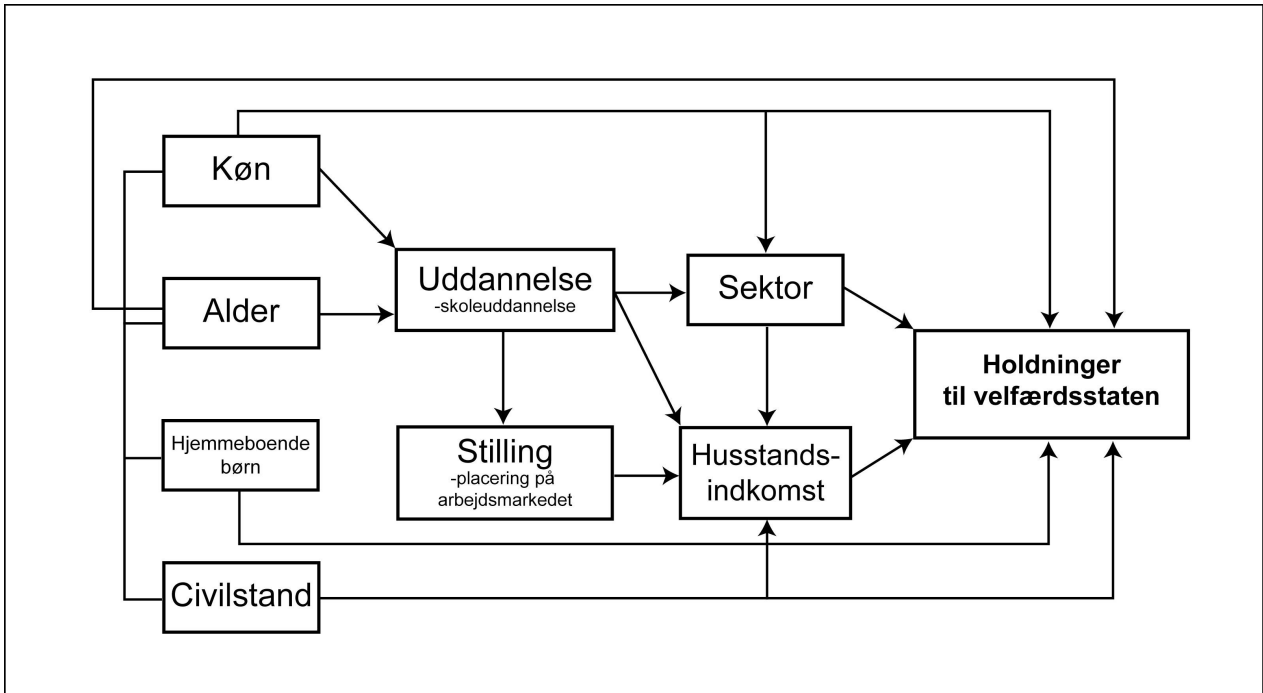
ændringer i diskurser og oplevede problemer for samfundet – den såkaldte ”political man” (jf. Goul Andersen 2007a; Larsen 2008). Ved variationer mellem policyområder og variationer mellem individer drejer det sig primært om hypoteser om socialisering og værdier (bl.a. deservingness og ”logic of appropriateness”) (se nærmere uddybning i teoriafsnittet).

Ud over at søge at besvare det teoretiske spørgsmål om, hvorvidt vælgerne primært er motiveret af snæver egeninteresse har analysen ligeledes det sigte at give et beskrivende overblik ved de sociale variationer. I sådanne mere eksplorative undersøgelser er det ofte en fordel at tage udgangspunkt i en kausalmodel, der skitserer, hvordan de enkelte faktorer principielt må hænge sammen (jf. Goul Andersen 1998: 209-210). En sådan kausalmodel er vist i figur 4.1. Modellens kvalitet er, at den peger på de kontrolproblemer, der skal løses:

For det første de såkaldte *spuriøse variable*²⁰, der skyldes en fælles bagvedliggende årsag. I undersøgelsen her kan det fx undersøges, om sammenhængen mellem skoleuddannelse og holdninger til velfærdstaten er en spuriøs effekt af alder, der jo både påvirker holdningsdannelsen og uddannelsesniveauet. Når man skal teste for spuriøse sammenhænge, vil man kontrollere for de variable, der går forud (ligger længere til venstre i kausalmodellen). Det vil med andre ord sige, at man holder dem konstante, mens man undersøger sammenhængen mellem den uafhængige og den afhængige variabel. Kun den effekt, der er tilbage efter kontrol, kan være udtryk for en årsagseffekt. For det andet de såkaldte *mellemkommende variable*. Der er fx som udgangspunkt ikke grund til at kontrollere for spuriøse effekter ved køn og alder, da der ikke går noget forud, men til gengæld kommer der sandsynligvis interferens mellem alder og holdninger til velfærdsstaten. Det vi skal forklare og specificere er således, hvilke mellemkommende variable, der kommer imellem. Fx er mænd større tilhængere af skattelettelser end kvinder, hvilket bl.a. kan forklares ved, at mænd oftere arbejder i den private sektor og tjener flere penge.

²⁰ Ud over spuriøse korrelationer kan man også møde spuriøse nonkorrelationer, dvs. årsagseffekter, der umiddelbart er skjult. Det kan fx ske at alder og uddannelse har modgående effekter, der ”kvæler” hinanden. Man taler om suppressorvariable. De kan ikke kun frembringe nulsammenhænge, men kan endog give sammenhængen omvendt fortegn (Goul Andersen 1998: 209).

Figur 4.1 Kausalmodel for sammenhængen mellem sociale baggrunds faktorer og vælgernes holdninger til velfærdsstaten.

Anm: Visse pile er udeladt af hensyn til overskueligheden.
Inspireret af Goul Andersen (1998).

For det tredje er der betingede relationer også kaldet *interaktions-/sampilseffekter*. De henviser til, at sammenhængen mellem den uafhængige og afhængige variabel varierer. Fx er det mændene, der ryger mest blandt de ældre, men kvinderne der ryger mest blandt de unge. Billedet af køn, alder og rygning er dog ikke decideret forkert, der er blot tale om en ufuldstændig forståelse (Goul Andersen 1998: 211). Dette er en vigtig pointe, da vores statistiske analyse kun baserer sig på hovedeffekter, og interaktionseffekter således ikke er repræsenteret.

På trods af denne metodiske beskrivelse bevæger vi os ikke slavisk fra venstre mod højre i kausalmodellen i analyserne. Vi arbejder i stedet med den bivariante model og den samlede kontrollerede model (kontrolleret for samtlige baggrundsvARIABLE). Vi analyserer således primært på de kontrollerede sammenhænge, men forklarer ligeledes bemærkelsesværdige ændringer fra den bivariante til den kontrollerede model ved enkelte sammenhænge. I skriveprocessen har vi arbejdet *stepwise* med de enkelte uafhængige variable, men for overskuelighedens skyld vedlægger vi kun de bivariante modeller og de samlede kontrollerede modeller. Når vi i analysen således taler om bivariante eller kontrollerede sammenhænge og kategori-effekter, forefindes de i bilag 1, hvor de

statistiske resultater kan findes. Teksten og tabellerne kan stå alene, men de statistiske resultater er ligeledes udmærkede at orientere sig i.

4.1 Det generelle niveau - grundlæggende velfærdspræferencer

For at indfange og analysere, hvorvidt befolkningens grundlæggende velfærdspræferencer er motiveret af egeninteresse, har vi valgt at se på to generelle spørgsmål: For det første, hvorvidt vælgerne mener, at *sociale reformer er gået for vidt*²¹, hvilket er en indikator på den generelle tilslutning til velfærdsstaten og som tidligere har vist sig valid (Goul Andersen 1999b, 2007a). For det andet spørgsmålet om vælgerne *foretrækker skattelettelser frem for serviceforbedringer*²². Dette spørgsmål supplerer det overordnede spørgsmål om sociale reformer, og er relevant, da det spørger eksplicit til valget mellem velfærd eller skatter, og vi dermed undgår mulige asymmetrier (Kristensen 1987) og fiskale illusioner (Citrin 1979), der kunne være frembragt, hvis hvert udgiftsområde var overvejet separat.

Ud fra interessehypotesen er det forventningen, at holdningerne til *sociale reformer* er stabile over tid med undtagelsen af markante ændringer af velfærdsordninger lavet gennem tiden. Alternativt kunne en hypotese være, at der er kraftige fluktuationer, der skyldes ændrede oplevede samfundsproblemer og diskurser (jf. Goul Andersen 1993b, 2007a).

Spørgsmålet om sociale reformer er blevet stillet i valgundersøgelserne siden 1969, og de viser, at der har været en generel høj tilslutning til, at *sociale reformer skulle bevares mindst som nu*, men at der samtidig har været variationer år for år. I absolutte termer er opbakningen til velfærdsstaten dog blevet større, da der er markant forskel på den offentlige sektor anno 1969 og anno 2005, fordi det offentliges arbejdsområder er blevet forøget gennem tiden. Det absolutte lavpunkt i tilslutningen til velfærdsstaten var i 1973 (PDI²³ på -8), hvor Fremskridtspartiet anført af Mogens Glistrup kom i

²¹ A siger: Man er gået for langt med sociale reformer her i landet. Folk burde mere end nu klare sig uden sociale sikringer og bidrag fra samfundet.

B siger: De sociale reformer, som er gennemført i vort land, bør opretholdes i mindst samme omfang som nu.

²² Hvis der på længere sigt bliver mulighed for at sænke skatten, hvad vil De da foretrække:

A: Lavere skatter, eller

B: Forbedring af den offentlige service

²³ PDI: For at sammenfatte en hel svarfordeling i et enkelt tal er der tidligere blevet benyttet det såkaldte PDI - Procent Difference Indeks (Goul Andersen & Borre 2003; Goul Andersen et al. 2007). Det er et tal mellem +100 og -100. Man finder PDI ved at trække andelen af svarpersoner, der svarer negativt til et spørgsmål, fra andelen af svarpersoner, der svarer positivt. Her er metoden anvendt til at angive danskernes holdning til, om man skal bevare sociale reformer mindst som nu eller man er gået for langt med sociale reformer. Et positivt PDI betyder, at flertallet slutter op om at bevare reformer. Negativt PDI betyder, at flertallet mener reformer er gået for vidt.

Folketinget i kraft af sin mistillid til systemet. Herimod var den største opbakning til velfærdsstaten i 1987 (PDI på 63). Herefter har opbakningen været svagt aftagende frem til 2001 (PDI på 24) (Goul Andersen 1999b, 2003a). I 2005 får opbakningen igen et nyk opad (PDI på 43) (se tabel 4.1). Disse variationer over tid taler imod egeninteresse som hovedforklaring. Dette skyldes, at vi skulle forvente, at interesserne er stort set konstante, hvilket tallene ikke vidner om. Der er i stedet store fluktuationer mellem årene, hvilket gør, at de enkelte variationer nok snarere skal forklares i kraft af de skiftende diskurser og opfattede samfundsproblemer. Men alt andet lige viser variationen over tid, at andre faktorer er vigtigere end egeninteresse.

Tabel 4.1 Befolkningens holdninger til sociale reformer og til skattelettelser frem for serviceforbedringer. 2001 og 2005. Pct. og PDI for velfærd.

		Mest enig med A	Mest enig med B	Ikke enig med nogen af parterne, ved ikke	PDI for velfærd
1) A. Sociale reformer er gået for vidt B. Sociale reformer bør bevares mindst som nu	Valg 2001 Valg 2005	34 26	58 69	8 6	24 43
2) A. Foretrækker lavere skatter B. Foretrækker serviceforbedringer	Valg 2001 Valg 2005	45 31	51 65	4 4	6 34
<i>Paneldata 2001-2005</i> A. Foretrækker lavere skatter B. Foretrækker serviceforbedringer	Valg 2001 Valg 2005	44 35	52 62	4 3	8 27

1) Et spørgsmål om samfundets udgifter:

A siger: Man er gået for langt med sociale reformer her i landet. Folk burde mere end nu klare sig uden sociale sikringer og bidrag fra samfundet.

B siger: De sociale reformer, som er gennemført i vort land bør opretholdes i mindst samme omfang som nu

2) Hvis der på længere sigt bliver mulighed for at sænke skatten, hvad vil De da foretrække:

A: Lavere skatter, eller

B: Forbedring af den offentlige service

Valgundersøgelsen 2001: N=2026. Valgundersøgelsen 2005: N=2264. Panelundersøgelsen 2001-2005: N=772.

At der generelt synes at være så stor modvilje mod besparelser skal dog ikke overfortolkes. Som vi kan se, viser det sig, at når vælgerne bliver tvunget til at prioritere mellem enten lavere skatter eller serviceforbedringer, så er befolkningen næsten delt på midten i 2001 (jf. tabel 4.1). Det kan ganske vist diskuteres, hvorvidt vi kan sidestille at bevare sociale reformer med at foretrække serviceforbedringer. Ved folketingsvalget i 2007 fik Statsminister Anders Fogh Rasmussen fx sået tvivl om, hvorvidt denne opdeling var nutidig, og mente i stedet, at man både kunne få skattelettelser og serviceforbedringer. Dette økonomiske udsagn står dog ubekræftet hen, og vi behandler således stadig spørgsmålet som en indikator på, hvorvidt vælgerne lægger størst vægt på private interesser i form af skattelettelser frem for samfundsinteresser i form af serviceforbedringer. Der var 45 pct. af vælgerne, der foretrak lavere skatter, mens der var 51 pct. der ønskede serviceforbedringer, og dermed var der kun et mindre flertal for en udvidelse af den offentlige

service. Men ser vi på spørgsmålet i 2005, er der sket en kraftig opprioritering af serviceforbedringer frem for skattelettelser. Fra der var 45 pct. af vælgerne, der ønskede skattelettelser i 2001 er tallet 31 pct. i 2005 (samme mønster ses ved paneldata 2001-2005). Dette skifte kan med stor sandsynlighed tilskrives skattelettelserne gennemført ved forårspakken i 2004. Fra 2001 til 2005 gik bundgrænsen for mellemskatten fra ca. 178.000 kr. i 2001 til ca. 260.000 kr. i 2005, og bundgrænsen for topskatten gik fra ca. 277.000 kr. i 2001 til 312.000 kr. i 2005 (se bilag 1).

Vælgerne syntes således at have reageret på policyændringerne fra regeringen over tid, hvilket kan tale delvist for interessehypotesen. Den alternative hypotese om, at vælgerne har reageret på ændringer af diskurser og oplevede problemer (jf. Goul Andersen 1993b, 2007a), syntes dog ligeledes at yde en god alternativ forklaring, da vælgerne i stedet kan have haft et oplevet behov for skattelettelser i 2001, hvorimod der i 2005 syntes at være en ændring mod, at der i stedet var et øget oplevet behov for forbedret service.

4.1.1 Sociale variationer for skat og velfærd?

Ud fra interessehypotesen er det forventningen, at det særligt er de midaldrende vælgere (40-59 årige), der vil være de største tilhængere af sociale nedskæringer og skattelettelser, da de er primære betalere af velfærdsstaten, hvorimod de unge og gamle er de største nettoydere (Finansministeriet 2004). Det danske skattetryk er i den absolutte top i verden, og det samme gælder for omfordelingen fra højere til lavere indkomster via den offentlige sektor. Særligt marginalsatterne for de højeste indkomster skiller sig ud, og sætter ind relativt tidligt på indkomstskalaen, hvilket uden tvivl medfører, at de højere mellemindkomster er hårdere ramt i Danmark end i noget andet europæisk land. På samme måde er forventningen, at des højere indkomst des større tilslutning til sociale nedskæringer og skattelettelser. Det må således forventes, at tilslutningen til skattelettelser og sociale nedskæringer er jævnt stigende, hvor de høje marginalsatter sætter ind, dvs. for en gennemsnitsfamilie med en lidt skæv fordeling af indkomsten mellem familiens parter omkring intervallet 550.000-599.999 kr. (se bilag 1). Ifølge interessehypotesen vil man også forvente, at mænd er større tilhængere af skattelettelser, da de generelt er højere lønnede end kvinder. På arbejdsmarkedet skulle vi ud fra interessehypotesen forvente, at beskæftigede primært er tilhængere af skattelettelser modsat vælgere uden for arbejdsmarkedet, der ikke betaler så meget i skat. Desuden kan vi ud fra interessehypotesen forvente, at der er større tilslutning til skattelettelser for de private ansatte ift. offentlige ansatte, da de ofte er højest lønnede. Disse mønstre skulle gøre sig

gældende for både vælgernes holdninger, men ligeledes for vælgernes politiske dagsorden, hvor det må forventes, at skattespørgsmål står højt for de vælgere, der har størst interesse heri. At have skat på dagsorden er dog ikke nødvendigvis et entydigt tegn på egeninteresser, da det også kan skyldes normative grunde, som fx et ønske om et retfærdigt skattesystem.

Frem for at der er tale om livscyklusbaserede forklaringer ud fra interessehypotesen, hvor midaldrende forventes at være de største modstandere af øgede udgifter i velfærdstaten pga. deres største nettobetaling (jf. Finansministeriet 2004), kan der i stedet være tale om forklaringer ud fra forskellige politisk socialiserede generationer fx 68'generationen (eller "velfærdsgenerationen") (Andersen 2003; Rathlev 2007). Forskellen mellem mænd og kvinder kan frem for et økonomisk rationale skyldes kønsforklaringer, der viser, at kvinders værdier er mere baseret på omsorg (Andersen & Goul Andersen 2003). At der er forskel mellem nogle erhvervsgrupper kan frem for deres privatøkonomiske indtjening skyldes forskellige livsformer, hvor fx selvstændige har en udpræget individualistisk livsform frem for lønmodtagere (Goul Andersen 2004; Svallfors 2006). Derudover kan forskelle mellem offentlig og privat ansatte frem for at være pga. en højere løn i det private være pga. socialiserede forskelle skabt gennem uddannelse og erhverv. Mange offentlige ansatte er uddannet i omsorgsuddannelser eller humanistiske fag, hvorimod mange privatansatte, er uddannet fra erhvervsøkonomiske uddannelser (Goul Andersen 1999d; Stubager 2006, 2007).

Først undersøger vi, om der er en statistisk signifikant sammenhæng efter kontrol af de enkelte baggrundsfaktorer (se anmærkning ved tabel 4.2) mellem de enkelte uafhængige variable og de enkelte afhængige variable. Det vil sige, med hvor stor statistisk sikkerhed vi kan gå ud fra, at der er sammenhæng mellem pct. af vælgere med de enkelte sociale karakteristika og holdninger til, at de *sociale reformer er gået for vidt*, at vælgere *foretrækker skattelettelser*, samt pct. af de vælgergrupper, der *"har"* skat på den politiske dagsorden. Kun hvis der er en signifikant sammenhæng, kan vi udtale os om, hvad der sandsynligvis motiverer holdninger i den danske befolkning. Vi har både de rå procenter i tabellerne i teksten, men da disse som nævnt ikke kan stå alene ser vi samtidig på forskelle mellem de enkelte kontrollerede kategorieffekter (odds ratio) i bilag 1²⁴.

²⁴ Både de bivariate og de kontrollerede sammenhænge kan ses i bilag 1.

Ved alder skulle vi ud fra interessehypotesen forvente, at livscykluseffekter slår stærkest igennem for de midaldrende, der som nævnt er de største nettobetallere af velfærdsstaten modsat de unge og ældre, som er størst nettomodtagere. Det viser sig imidlertid, at det ikke hænger sådan sammen: Hvor vi skulle have forventet en omvendt U-formet sammenhæng, hvor de midaldrende vælgere i højere grad mener, at sociale reformer er gået for vidt, så finder vi i stedet en U-formet sammenhæng, hvor de største modstandere af sociale reformer i stedet er de unge og de ældre. For de 40-49 årige er det således 23 pct., der mener at de sociale reformer er gået for vidt mod 30 pct. af de 18-29 årige og 34 pct. af vælgere over 70 år. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter bekræftes dette mønster, og de 40-49 årige er endda signifikant forskellige fra de 18-29 årige. De 40-49 årige har derfor ca. 0,7 gange mindre odds for at mene at sociale reformer er gået for vidt ift. til de 18-29 årige. Dette taler således imod interessehypotesen og skal formentlig snarere forklares ud fra politiske generationer (jf. Rathlev 2007).

Vi finder ligeledes en signifikant sammenhæng mellem aldersvariablen og spørgsmålet om at foretrække skattelettelser frem for serviceforbedringer. Når vi ser på de rå procenter i tabel 4.2, syntes der ikke at være de store variationer mellem de enkelte kategorier. Dette mønster bekræftes også delvist, når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter. De midaldrende vælgere mellem 40-59 adskiller sig lidt fra de andre grupper ved at være mindst tilhængere af skattelettelser tæt forfulgt af de yngste vælgere mellem 18-29 år. De ældste vælgere derimod er størst tilhængere af skattelettelser. Da det var forventningen ud fra interessehypotesen, at de midaldrende var størst tilhængere af skattelettelser, syntes det således at tale imod interessehypotesen.

Ved aldersvariablen og spørgsmålet om at have skat på den politiske dagsorden finder vi ligeledes en signifikant sammenhæng, men resultaterne syntes igen at tale mod interessehypotesen. Vælgere mellem 18-59 år har stort set samme prioritering af skat på deres politiske dagsorden. Den største prioritering er 18 pct. af de 30-39 årige, hvorimod det kun er 6 pct. af vælgere over 70 år, der har skat på dagsorden. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter bekræftes dette. Kun de ældste vælgere er stort set indifferente over for skattespørgsmål, hvilket vi fx kan se ved, at de yngste vælgere på 18-29 år har ca. 2,3 gange så store odds for at have skat på dagsorden ift. vælgere over 70 år. At der skulle være tale om egeninteresse kan således ikke bekræftes.

Når vi ser på køn, finder vi klare signifikante sammenhænge i forskellen mellem mænd og kvinder ift. spørgsmålet om sociale reformer, at foretrække skattelettelser og at have skat på dagsorden. Når vi ser på de rå procenter kan vi se, at mænd i højere grad mener, at sociale reformer er gået for vidt,

og at de foretrækker skattelettelse mere end kvinder. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter, kan vi således se, at mænd har ca. 1,4 gange større odds for at mene sociale reformer er gået for vidt, ligesom mænd har ca. 2 gange så store odds for at ville foretrække skattelettelse og at have skat på dagsorden. Forventningen ud fra interessehypotesen var, at forskelle mellem mænd og kvinder primært skyldes forskelle i indkomstniveau, hvilket kan afkræftes efter kontrol for husstandsindkomstniveau. De fundne forskelle mellem mænd og kvinder i støtten til velfærdsstaten skal frem for egeninteresse snarere tilskrives værdibaserede forklaringer, hvor kvinders større fokus på omsorgsværdier er en sandsynlig forklaring (Andersen & Goul Andersen 2003).

Ved skoleuddannelse finder vi ingen signifikante sammenhænge med de afhængige variable. Vi går derfor videre til stilling, hvor forventningen ud fra interessehypotesen er at finde en klar forskel mellem vælgere uden for arbejdsmarkedet ift. de beskæftigede. Vi finder dog ikke sådanne sammenhænge. Der er ganske vist signifikant sammenhæng mellem stilling og spørgsmålene om sociale reformer og at foretrække skattelettelse (ikke ved skat på dagsorden, da effekten forsvinder efter kontrol for husstandsindkomst), men det er ikke et interessebestemt mønster, vi finder. Ved spørgsmålet om sociale reformer det hele 46 pct. af de selvstændige, der mener at sociale reformer er gået for vidt, hvorimod ml. 23-31 pct. af de resterende kategorier mener det samme. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter vil det fx sige, at de selvstændige har ca. 2,5 gange så store odds for at mene, at sociale reformer er gået for vidt i modsætning til højere funktionærer, der er referencekategori. Lidt det samme mønster går igen ved spørgsmålet om skattelettelse frem for serviceforbedringer. Her er det 51 pct. af de selvstændige, der ønsker skattelettelse mod 23 pct. af de faglærte arbejdere. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter viser det sig, at de selvstændige har ca. 3,5 gang større odds for at mene, at der er behov for skattelettelse end de faglærte arbejdere (her referencekategori). Selv vælgere uden for arbejdsmarkedet har ca. 2 gange så store odds for at foretrække skattelettelse ift. faglærte arbejdere.

Alt i alt finder vi således ikke de interessebestemte forskelle, vi ud fra interessehypotesen havde forventet. De sociale forskelle skal snarere tilskrives værdibaserede og socialiserede forklaringer eller livsformer (Goul Andersen 2004; Svallfors 2006).

Tabel 4.2 Sociale variationer for holdningerne, at sociale reformer er gået for vidt og foretrækker skattelettelser, samt at have skattespørgsmål på vælgernes politiske dagsorden. 2005. Pct.

	Sociale reformer er gået for vidt	Foretrækker skattelettelser	Skat på dagsorden ³⁾	(N)
Hele befolkningen	26	31	12	2264
Køn	**	***	***	
Mænd	31	41	15	1231
Kvinder	23	23	8	1033
Alder	**	*	*	
18-29 år	30	30	15	279
30-39 år	23	38	18	356
40-49 år	23	31	14	442
50-59 år	26	30	11	434
60-69 år	26	36	7	388
70 år+	34	32	6	365
Stilling	**	***		
Uden for arbejdsmarkedet ¹⁾	28	31	7	650
Ufaglært arbejder	23	33	11	267
Faglært arbejder	24	23	14	234
Lavere funktionær	23	28	12	450
Højere funktionær	31	45	19	325
Selvstændig	46	51	13	142
Husstandsindkomst²⁾		**		
Under 250.000 kr.	36	26	8	159
250.000-399.999 kr.	23	27	9	239
400.000-549.999 kr.	25	34	13	359
550.000-599.999 kr. (topskat)	22	32	11	102
600.000-699.999 kr.	28	36	13	217
700.000-899.999 kr.	33	40	18	206
900.000 kr. eller mere	35	65	28	71
Sektor	**	***	*	
Privat ansat	31	42	18	681
Offentlig ansat	20	24	10	468

*=signifikans (sig.) < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

3) Pct. af svarpersoner der har emnet på den politiske dagsorden. Se nærmere analyse af vælgernes politiske dagsorden i afsnit 4.1.2. Udregnes ved først at lægge de afgivne svars frekvenser sammen (fire muligheder for at nævne emnet) og derefter dividere med det samlede antal i kategorien (og gange med 100).

Anm: Signifikansen fortæller om der er statistisk sammenhæng mellem de uafhængige variable og de afhængige variable efter kontrol for relevante baggrundsfaktorer (køn, alder, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor). Signifikansen er udledt af multinominel logistisk regression (se bilag 1). Vi kan således se, hvorvidt de enkelte sammenhænge er statistisk holdbare i befolkningen eller muligvis blot tilfældig varians.

Når vi ser på husstandsindkomst, finder vi ikke de klare sammenhænge som forventet ud fra interessehypotesen ift. skattesystemets indretning anno 2005. At topskatten sætter ind ved ca. 550.000-599.999 kr. for en husstand med en lidt skæv indkomstfordeling syntes ikke at kunne identificeres klart i tallene. Vi finder ingen signifikant sammenhæng mellem husstandsindkomst og opfattelsen af at sociale reformer er gået for vidt. Vi finder ganske vist en signifikant sammenhæng mellem husstandsindkomst og at foretrække skattelettelser, men mod interessehypotesens forventning ikke ved ca. 550.000-599.9999 kr. Det er først ved husstandsindkomster over 600.000

kr. vi finder en tendens. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter er det først her vi finder en signifikant forskel til vælgere ift. den laveste indkomstgruppe under 250.000 kr. Men som de rå procenter også illustrerer, er det først ved de helt høje husstandsindkomster, at tendensen sætter sig klart igennem. Således er det 65 pct. af vælgere med husstandsindkomster over 900.000 kr., der foretrækker skattelettelse mod 26 pct. af vælgere med husstandsindkomster under 250.000 kr. Først ved husstandsindkomster over 900.000 kr. er der ca. 3,8 gange større odds for at prioritere skattelettelse ift. den laveste indkomstgruppe under 250.000 kr. Det er således først i de øverste indkomstgrupper, at snæver, kortsigtet egeninteresse slår igennem. Tidligere undersøgelser med større differentiering af de højeste indkomstgrupper har ligeledes vist, at der sker et afgørende skifte imod velfærd hos de øverste 2-3 procent (Goul Andersen 1993a).

Når vi ser på spørgsmålet om at have skat på dagsorden, viser det sig, at der ikke er en signifikant sammenhæng, når vi kontrollerer for andre faktorer. Det er interessant, da man ellers ud fra interessehypotesen skulle forvente en klar variation på dette spørgsmål, hvilket de rå procenter også illustrerer; men der er tale om en skinsammenhæng. Det betyder sandsynligvis, at mange vælgere har skat på dagsorden af andre grunde end direkte snævre økonomiske interesser.

Ved sektor i tabel 4.2 finder vi en signifikant sammenhæng til samtlige af de afhængige variable. Der er således signifikant forskel på tilslutning til velfærdsstaten, skattelettelse og at have skat på dagsorden mellem offentlige og private ansatte. 31 pct. af de privatansatte mener, at sociale reformer er gået for vidt, mod 20 pct. af de offentlige ansatte. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter, svarer det til, at privatansatte har ca. 1,7 gange så store odds for at mene, at sociale reformer er gået for vidt ift. offentligt ansatte. På samme måde vil 42 pct. af privat ansatte vælgere have skattelettelse, mens det er 24 pct. af de offentligt ansatte vælgere, der vil det samme. Det betyder, at når vi ser på de kontrollerede effekter, så har privatansatte ca. 2 gange så store odds for at foretrække skattelettelse ift. offentligt ansatte. Efter kontrol af husstandsindkomst finder vi, at sammenhængen stadig er statistisk signifikant, hvilket gør at den sociale forskel, frem for at være en indtægtsbestemt forskel sandsynligvis, skyldes værdibaserede forskelle mellem den offentlige og private sektor. Der er således formentlig tale om socialiserede forskelle skabt bl.a. i uddannelsessystemet (Stubager 2006, 2007), men formentlig også i de forskellige sektorer (Goul Andersen 1999d).

Alt i alt viser tallene for det generelle niveau, at velfærdsstaten, trods en høj grad af omfordeling, favner en bred tilslutning og konsensus hos alle sociale grupperinger. For de mere end 85 pct. af befolkningen, der tjener under 700.000 kr., spiller indkomst således ikke nogen nævneværdig rolle for holdninger til velfærdsstaten. Det er først hos de egentlige velhavende med særligt høje indkomster, at vælgerne placerer sig uden for den almindelige velfærds-konsensus. Resten af variationen er først og fremmest værdibestemt mere end den er interessebestemt. Der er derfor primært tale om værdier, der kan knytte sig til forskellige livsformer og socialisering eller generationserfaringer.

De grundlæggende velfærdspræferencer viser derfor tegn på at bygge mere på solidaritet med andre mennesker (jf. Goul Andersen 2007b) frem for et afsæt i snævre, kortsigtede egeninteresser. De danske vælgere syntes derfor grundlæggende at være underlagt en passendehedslogik (jf. March & Olsen 2006b; Larsen 2008), hvor serviceydelser og sociale sikringer er for alle (forudsat at de i øvrigt opfylder betingelserne for at modtage støtte).

4.1.2 Udviklingen i vælgerne politiske dagsorden fra 1990 til 2007

På trods af, at hovedparten af de danske vælgere er tilhængere af bevarelse af de sociale reformer (jf. tabel 4.1), er det ikke ensbetydende med, at vi finder alle velfærdsopgaver prioriteret højt på vælgerne dagsorden. Når vi ser på vælgerne politiske dagsorden over tid, skulle man ud fra interessehypotesen forvente, at det hovedsageligt er spørgsmål om skat²⁵ eller velfærd, som dominerer vælgerne politiske dagsorden, da disse interesser forventes at være relativt stabile. Derimod hvis vælgerne dagsorden varierer over tid med forskellige emner, der ikke kun er sociale ydelser og skattespørgsmål, kunne det alternativ forventes at skyldes forskelle i diskurser og oplevede problemer (jf. Goul Andersen 2007a).

Set over perioden 1990 til 2007 er det da heller ikke de private interesser, der tegner det generelle billede. Der således en ret stor forskel på, hvilke spørgsmål vælgerne har været mest optaget af, hvor særligt overordnede samfunds- og værdipolitiske spørgsmål tegner sig for en stor del (jf. tabel 4.3)²⁶.

²⁵ Vi har været inde på skat i det ovenstående. Skat behøver ikke partout at være et spørgsmål om egeninteresse. Politiske udmeldinger om flad skat vil således argumentere for, at det er til det fælles bedste.

²⁶ Spørgsmålet om vigtigste problem er blevet spurgt i samtlige valgundersøgelser fra 1971 og frem. Da hver respondent har kunnet afgive flere svar, og da antallet af svar varierer fra den ene undersøgelse til den anden, beregner vi fordelingen af svarene frem for fordelingen af respondenterne, hvilket gør at svarene summerer op til 100 pct.

I 1990 står samfundsøkonomiske spørgsmål højt på vælgernes dagsorden, hvorimod det i 2007 ikke er aktuelt. Hele 48 pct. af de afgivne svar i 1990 peger på samfundsøkonomi i alt som de vigtigste problemer, hvorimod det i 2007 kun er 5 pct. af de afgivne svar, der mener, det er et vigtigt problem. Dette skifte skyldes sandsynligvis, at arbejdsløsheden er i bund i Danmark og vælgerne dermed ikke oplever arbejdsløshed som et stort problem længere.

Tabel 4.3 Vælgernes politiske dagsorden 1990-2007. Pct. af samtlige svar.¹⁾

	1990	1994	1998	2001	2005	2007
Økonomi i alt	48	39	15	6	14	5
- Arbejdsløshed mv.	29	24	6	3	9	2
- Betalingsbalancen	8	3	2	0	0	0
- Økonomi i øvrigt	11	12	7	3	5	3
Skat	9	2	5	6	5	8
Velfærd	20	38	46	51	45	59
Flygtninge-/indvandrere	4	8	14	21	16	13
Miljø	10	8	9	4	6	9
EU, udenrigs-forsvarspolitik	3	3	5	4	6	2
Andet	6	2	7	8	8	4
I alt (pct.)	100	100	100	100	100	100

Spm: Vi har jo lige haft folketingsvalg, og derfor vil jeg gerne spørge Dem, hvilke problemer, De mener, er de vigtigste, som politikerne skulle tage sig af i dag? Kan de nævne flere vigtige problemer?.

1) Tabellen viser fordelingen af samtlige svar. I gennemsnit afgav de adspurgte 2,4 svar i 1998 og 2,5 svar i 2001. 2,5 svar ved 2005. 3,5 svar ved 2007.

Kilder: 1990-1994: Goul Andersen (2003a); 1998-2005: Valgundersøgelserne; 2007: Undersøgelse før 2007-valget, gennemført af hhv. AIM og Synovate Vilstrup for Ugebrevet Mandag Morgen (www.valg.aau.dk).

Når vi ser i tabel 4.3 finder vi ligeledes, at værdipolitiske emner som flygtninge-/indvandrerspørgsmål og miljøpolitiske spørgsmål har været højt prioriteret på forskellig vis gennem årene. Særligt flygtninge-/indvandrerspørgsmål har været dominerende på vælgernes dagsorden siden 1998. Der var størst fokus i 2001 med 21 pct. af de afgivne svar²⁷, hvorimod spørgsmålet er væsentligt mindre salient for vælgerne i 2007. Interessen for indvandrerområdet er blevet forklaret via snævre egeninteresser af Nannestad (1999), der mener at en negativ fremkommer pga. en oplevet potentiel trussel for, at de særligt berørte grupper (arbejderne) bliver skubbet ud fra arbejdsmarkedet af indvandrere. Andre undersøgelser har i stedet ment, at modstanden skyldes kulturforklaringer (Gaasholt & Togeby 1995; Andersen & Nielsen 2003; Meret 2003; Togeby 2004) og senest har begge typer perspektiver været undersøgt med den konklusion, at nyttebetragtninger kun spiller en meget begrænset rolle, mens det primært er kulturforklaringer, der skal anvendes ved forklaringen af vælgernes holdninger til indvandrere (Goul Andersen 2006;

²⁷ I 2001 var det primært udlændingebatten, der prægede mediernes politiske dagsorden, hvilket havde en effekt på vælgernes politiske dagsorden (van der Brugge & Voss 2003).

Nielsen 2007). Desuden har der efter 2001 været både tilhængere og modstandere af indvandring, der har haft emnet på dagsordenen (jf. Goul Andersen 2003a).

Skattespørgsmål har ikke som forventet ud fra interessehypotesen været stærkt dominerende på vælgernes dagsorden gennem årene. Til gengæld har velfærdsspørgsmål fået markant større opmærksomhed over årene, hvilket muligvis kan tolkes som et udslag af stigende interesse. Fra det kun var 20 pct. af de angivne svar i 1990 til at være hele 59 pct. af de angivne svar i 2007²⁸. Velfærd er således ganske vist blevet et varmt emne på vælgernes dagsorden, og det interessante spørgsmål er, om det kan følge Piersons (1994) logik om, at det er fordi flere er blevet opmærksomme på deres tildelte serviceydelser, overførselsindkomster og tilskud, og der derfor er tale om en snæver, kortsigtet egeninteresse, eller om det er alternative forklaringer, der gør sig gældende. Om det er pga. interesser undersøges senere ud fra folks status som brugere mv. Alt i alt har der været variationer i vælgernes politiske dagsorden, hvor størstedelen af de prioriterede emner over tid har omhandlet samfundsøkonomiske og værdipolitiske spørgsmål. I dag er det dog velfærdsspørgsmål, der optager vælgerne. Egeninteresse syntes således ikke at være dominerende over tid, da vi kan se, at vælgerne optages af forskellige ting afhængig af de gældende økonomiske konjunkturer, debatter, diskurser og oplevede problemer (Goul Andersen 2007a).

4.1.3 Delkonklusion

På det generelle niveau finder vi kun ganske få indikatorer på egeninteresse, der således langt fra synes at være den generelle trend. En indikator på egeninteresse finder vi dog ved at se på forskellen i vælgernes holdninger til skattelettelse over tid, der er blevet reduceret relativt kraftigt formentlig efter skattelettelsen ved Forårspakken i 2004.

I 2005 finder vi at vælgernes opbakning til velfærdsstaten er den højest nogensinde målt. Vi finder ligeledes samme mønster ved vælgeres politiske dagsorden, hvor velfærdsspørgsmål står højest på dagsordenen. Dette kunne tale for interessehypotesen, men vi finder ikke stabile holdninger på skatter og velfærd over tid, men i stedet variationer fra det ene år til det andet. Samfundsøkonomisk og værdipolitisk spørgsmål dominerer ligeledes dagsordenen i enkelte år. Dette taler i stedet for forklaringen at vælger snarere er afhængige af oplevede diskurser og oplevede problemer. Ved de individuelle variationer finder vi, at de 85 pct. af befolkningen, som alle tjener under 700.000 kr. i

²⁸ I forhold til skattespørgsmål, der ofte kun er blevet nævnt en enkelt gang, så er velfærdsspørgsmål ofte nævnt flere gange, da det optager folk på flere fronter på en gang (fx både daginstitutioner og uddannelse).

husstanden, stort set har enslydende holdninger til velfærdsstaten. Det er ikke før husstandsindkomsten når over 900.000 kr., at kortsigtet egeninteresse viser sit ansigt.

4.2 Det specifikke niveau – prioritering af offentlige udgifter

På det generelle niveau var der som nævnt kun få interessebestemte forskelle at spore i befolkningen, og ligesom Kangas (1997) fandt vi, at der er generel høj opbakning til velfærdsstaten med afsæt i solidaritet mellem danske medborgere. Det interessante er nu, om vi ligesom Kangas finder, at man på velfærdsstatens specifikke niveau, dvs. holdninger til specifikke offentlige udgifter og opgaver i form af serviceydelser, overførselsindkomster og tilskud, kan finde tendenser til, at vælgeres egeninteresse stiger, jo mere direkte involveret vælgerne bliver i de sociale ydelser.

Vi ser først på hvilke policyområder og opgaver befolkningen mener, at den danske velfærdsstat skal have ansvaret for. Dette giver et billede af, i hvor høj grad vi kan lokalisere konsensus eller polarisering om velfærdsstatens fundament i befolkningen. Derefter ser vi på, hvor mange penge befolkningen mener, der skal bruges på de forskellige policyområder og opgaver, dvs. variationer ml. de enkelte policyområder. Ved herefter at undersøge de individuelle forskelle, er det muligt at afgøre, hvorvidt vælgeres holdninger primært kommer ud fra egeninteresse, eller om det skal tilskrives andre forklaringer.

En generel opbakning til de vestlige velfærdsstater har stort set været gældende siden 1970'erne (Taylor-Gooby 2001), hvilket har betydet et ønske om at bevare de grundlæggende serviceelementer i velfærdsstaterne indrettet efter forskellige landespecifikke principper (Clasen & Oorschot 2002; Goul Andersen 2007b). For Danmark betyder det, at vi må forvente, at vælgerne støtter en omsiggribende offentlig sektor, hvor det offentlige er den primære forsørger af en lang række serviceområder og opgaver. Forventeligt vil vi derfor finde generel høj tilslutning til, at det offentlige skal have ansvaret for en række klassiske serviceområder og opgaver. Som nævnt i teoriafsnittet kan opbakningen skyldes forskellige typer forklaringer: Der kan der være tale om, at den universelle velfærdsstat gør, at befolkningen har snæver egeninteresse i de enkelte områder og opgaver, pga. potentiel modtagelse af offentlige ydelser (konsekvenslogik), eller der kan der tale om værdibaserede forklaringer (passendehedslogik), hvor prioriteringen af forskellige policyområder fx kan være betinget af de potentielle modtageres deservingness (Oorschot 2000; Larsen 2006, 2008) eller andre værdibaserede forklaringer, vi allerede tidligere har været inde på.

4.2.1 Det offentliges hjælpende hånd

For at undersøge, hvilke områder og opgaver, befolkningen mener, det offentlige skal varetage, er der sammensat et spørgsmålsbatteri, hvor det er blevet spurgt til ”i hvilken udstrækning, respondenterne mener, at det offentlige skal have ansvaret for opgaven?”²⁹. Befolkningens holdninger til dette ses i tabel 4.4. Her finder vi, at befolkningen i massivt omfang støtter op om, at velfærdsstaten skal have ansvaret for at tage vare på borgernes serviceydelser. Således mener hele 83 pct., at det offentlige ”helt sikkert” skal ”sørge for behandling af de syge” og 71 pct. at det offentlige ”helt sikkert” skal ”sørge for rimelig levestandard for de ældre”. At disse to policyområder får så stærk opbakning, er umiddelbart ikke overraskende, da offentlig støtte til syge og ældre kan siges at være nogle af de grundlæggende præmisser for de vestlige velfærdsstater (Goul Andersen 2007b). En høj generel opbakning til udgifter til syge og ældre bekræftes ligeledes i internationale undersøgelser af de vestlige velfærdsstater (Pettersen 1995; Oorschot 2006).

Hvad der imidlertid er interessant er, at hele 53 pct. af befolkningen ”helt sikkert” mener, at det offentlige skal ”sørge for børnepasning til alle, der har brug for det”. At dette skulle være en del af velfærdsstatens forpligtelser er interessant, da det i særlig grad viser, at velfærdsstatens traditionelle områder har udvidet sig, og at børnepasning er blevet et højt prioriteret kerneområde.

Tabel 4.4 Vælgernes syn på det offentliges ansvarsområde. 2000. Pct.

Det offentlige skal have ansvaret for at...	Helt sikkert	Formentlig	Formentlig ikke	Helt sikkert ikke	Ved ikke
Reducere indkomstforskelle mellem rige og fattige	19	27	27	25	2
Skaffe arbejde til alle, der ønsker det	19	44	25	10	2
Sørge for fritidstilbud til pensionister	28	46	19	6	1
Sørge for orlovsmuligheder til børnefamilier	30	46	15	8	1
Sørge for gode fritidstilbud for børn og unge	32	46	18	3	1
Integrere indvandrere	38	40	14	7	1
Sørge for rimelig levestandard for de arbejdsløse	33	48	16	2	1
Skaffe boliger til familier, der ikke selv har råd	39	45	12	3	1
Skaffe børnepasning til alle, der har brug for det	53	35	8	4	0
Sørge for rimelig levestandard for de ældre	71	26	3	0	0
Sørge for behandlingen af de syge	83	14	2	1	0

Spm: Det diskuteres meget i disse år, hvad det offentlige, dvs. staten og kommunerne, skal have ansvaret for, og hvad de ikke skal blande sig i. Jeg vil nu nævne nogle opgaver, og så vil jeg bede Dem sige, i hvilken udstrækning, De mener, at det offentlige skal have ansvaret for opgaven?

N=1235.

Hvis vi ligeledes tager de svar med, som peger på, at det offentlige ”formentlig skal have ansvaret” for de forskellige opgaver (jf. tabel 5.4), så er opbakningen til, at det offentlige skal have ansvaret

²⁹ Spørgsmålsbatteriet stammer fra ISSP (International Social Survey Programme – www.issp.org).

for behandling af de syge samt rimelig levestandard for de ældre. stort set total (for begge i alt 97 pct.). Ligesom er der 88 pct. som støtter op om, at det offentlige skal skaffe børnepasning. På alle adspurgte spørgsmål undtagen to er det således over 74 pct. af befolkningen, som mener at velfærdsstaten skal tage sig af de forskellige områder. Der er således en stor befolkningsskonsensus for, at velfærdsstaten skal være stærkt integreret i hverdagen.

Der er derfor bred enighed om, at det offentlige skal ”sørge for boliger til familier, der ikke har råd” ligesom det offentlige skal ”sørge for rimelig levestandard for de arbejdsløse”, hvilket også traditionelt har været anset for at være de velfærdsstatslige kerneområder (Coughlin 1980; Oorschot 2000). Lidt interessant er det, at ”*integration af indvandrere*” også prioriteres højt som et offentligt ansvarsområde, da selve udlændingområdet er et område, hvor der er opstået stor polarisering mellem strammere og løsere udlændingepolitik (Goul Andersen & Borre 2003). I 2005 er det 31 pct. af vælgerne, der mener at ”flygtninge-/indvandrere” får for mange penge fra det offentlige (jf. tabel 4.5). Man kan derfor konkludere, at der er enighed om, at de indvandrere, som er kommet til landet, skal integreres af det offentlige, men at der er modstand mod at bruge for mange penge på området.

De resterende tre områder for om, at det offentlige skal ”sørge for gode fritidstilbud for børn og unge”, ”sørge for orlovsmuligheder til børnefamilier” samt ”sørge for fritidstilbud til de ældre”, viser ligeledes en relativ høj opbakning fra befolkningen til, at det offentlige har ansvaret for områderne.

Hvor de fleste af de offentlige opgaver omhandler specifikke policyområder, så er de to opgaver, som færrest vælgere mener, at det offentlig skal have ansvaret for overordnede opgaver. Der er således 35 pct., der mener, at det ”formentlig ikke” eller ”helt sikkert ikke” er det offentliges ansvar at ”skaffe arbejde til alle, der ønsker det”, og 52 pct., der mener, at det ”formentlig ikke” eller ”helt sikkert ikke” er det offentliges ansvar ”at reducere indkomstforskelle mellem rige og fattige”.

Alt i alt kan man således se et tegn på at befolkningen ganske vist går ind for, at det offentlige er involveret i de specifikke policyområder men omvendt at der ikke er enighed om, at det er det offentliges ansvar at skabe større indkomstlighed og skaffe arbejde til alle³⁰.

³⁰ Dette kan muligvis skyldes diskursen om ”*workfare*”, hvor det er det individuelle ansvar at komme i arbejde (Torfing 2004; Larsen & Goul Andersen 2004).

Det er således meget vanskeligt at spore et overordnet interessebestemt mønster i befolkningen på de ovenstående spørgsmål. Der er snarere tale om en værdibaseret konsensus om den danske velfærdsstats spilleregler. Det kan således tyde på, at der eksisterer en bagvedliggende passendehedslogik (March & Olsen 1989, 2006a). Der er således tale om en konsensus om et fælles sikkerhedsnet og at befolkningen har ret til tag over hovedet, samt at man som nydansker ønskes integreret på trods af kulturel forskellighed. Det tyder således på, at danskerne går ind for, hvad tidligere er blevet omtalt som fuldt medborgerskab for alle (Goul Andersen 2007b).

4.2.2 Vælgernes udgiftsønsker – mig selv nærmest?

Efter at have undersøgt, hvor meget vælgerne ønsker, det offentlige skal have ansvaret for, skal vi se nærmere på, hvor mange penge, vælgerne mener, det offentlige skal bruge på disse områder og opgaver.³¹

For systematisk at undersøge variationer ved vælgernes holdninger til de enkelte policyområder deler vi udgifterne op i to poster: 1) Offentlige serviceudgifter, og 2) Offentlige overførselsindkomster og tilskud. Ud fra interessehypotesen er det forventningen, at de områder, der har størst opbakning, ligeledes er de områder, som har det største antal brugere. De klareste interesser skulle dog forventes at komme frem ved offentlige overførselsindkomster og tilskud, da det er her, der er størst koncentreret interesse, hvorimod de er mere spredte ved offentlige serviceudgifter.

Der er ligeledes to forskellige alternative forklaringer, der gør sig gældende i de to afsnit. Ved offentlige serviceudgifter er det primært oplevede problemer, der gør sig gældende (jf. Goul Andersen 2007a), og ved offentlige overførselsindkomster og tilskud er det primært værdibaserede forklaringer i kraft af deservingnessperspektivet, der gør sig gældende (jf. Oorschoot 2000).

4.2.2.1 Offentlige serviceudgifter

Som vi så i det ovenstående, mente vælgerne at de væsentligste områder, det offentlige skulle have ansvaret for, var de syge og ældre og dernæst børn og unge. Det samme mønster gør sig gældende ved prioriteringen af offentlige serviceudgifter (se tabel 4.5). Mellem 68-76 pct. af befolkningen mener således, at det offentlige bruger ”for få penge” på plejehjem, hjemmehjælp og sundhedsvæsenet. Dernæst mener 61 pct. af vælgerne, at uddannelse får ”for få penge” og 46 pct. af vælgerne mener, at børnehaver og vuggestuer får ”for få penge”.

³¹ Selv om der tale om en række af de samme policyområder og opgaver, så er der ikke tale om helt den samme prioriterede rækkefølge i tilslutning fra befolkningen.

Tabel 4.5 Vælgernes holdninger til offentlige serviceudgifter. 2005. Pct.

Det offentlige bruger...	For få penge	Passende	For mange penge	Ved ikke
Plejehjem (2000) ¹⁾	76	23	1	1
Hjemmehjælp	71	24	1	4
Sundhedsvæsen	68	28	2	2
Uddannelse	61	34	2	3
Børnehaver og vuggestuer	46	46	2	7
Miljø	46	44	3	7
Ulandsbistand	25	49	21	4
Flygtninge-/indvandrere	21	43	31	6
Kulturelle formål	10	56	29	5

Spm: Jeg vil nu spørge om dit syn på det offentlige udgifter til forskellige formål. Jeg vil læse nogle offentlige opgaver op, og jeg vil gerne bede dig sige mig for hver opgave, om du mener, det offentlige bruger for mange penge, passende, eller for få penge til disse opgaver? N=2264.

1) Ækvivalerende spørgsmålsformulering fra Velfærdens Værdier 2000, der er blevet standardiseret til 2005-formulering: Jeg vil nu spørge om Deres syn på de offentlige udgifter til forskellige opgaver. Jeg vil bede Dem vurdere, om De mener, at det offentlige burde bruge ”1. Mange flere, 2. Lidt flere” (= For få penge), ”3. Som nu” (= Passende), ”4. Lidt færre, eller 5. Langt færre penge” (= For mange penge) på disse opgaver. N=1235.

At denne prioriteret rækkefølge har et primært afsæt i kortsigtet egeninteresse er dog tvivlsomt, da procentandelen er for store til, at det udelukkende indeholder de berørte grupper. Vi undersøger dog i det nedenstående for om, der kan findes interessebestemte sammenhænge i de sociale variationer i befolkningen. Hvis der kan findes signifikant sammenhæng ud fra vælgernes livscyklus, vil vi forvente, at de ældre har større tilslutning til ældrespørgsmål, hvorimod børnefamilier og yngre vælgere har større tilslutning til børne- og ungespørgsmål.

I tabel 4.5 er miljøområdet også bemærkelsesværdigt højt prioriteret i befolkningen. 46 pct. af befolkningen mener, at det offentlige bruger ”for få penge” på området. Dette skyldes sandsynligvis det stigende oplevede behov for internationale klimastrategier, hvilket har været nedprioriteret efter den borgerlige regering kom til i 2001 (Hedegaard Andersen 2007: 38). At miljø ligeledes prioriteres så højt taler derfor også mod, at det kun er egeninteresse, der er styrende for holdninger. Der er i stedet tale om oplevede problemer, der er medvirkende til reaktioner fra befolkningen.

Borgerne er heller ikke partout modstandere af nedskæringer (jf. Pierson 1994), hvilket vi ligeledes kan se i tabel 4.5. Andre serviceudgifter som ulandsbistand, flygtninge-/indvandrere og kulturelle formål er således områder, som mellem 21-31 pct. af befolkningen mener det offentlige bruger ”for mange penge” på. Ifølge interessehypotesen vil det kunne forklares ved, at det kun er et mindretal eller ingen af vælgerne, der har direkte gavn af disse ydelser. Denne forklaring er dog ikke holdbar, hvis man også ser på udgifterne over tid. Hvis vi fx ser på flygtninge-/indvandrersområdet, så er

støtten steget fra 12 pct. af vælgerne for ”for få penge” i 2001 til 21 pct. af vælgerne for ”for få penge” i 2005 (Goul Andersen 2007a; Nielsen 2007). Her skulle man ud fra interessehypotesen forvente stort set stabile holdninger, hvilket illustrerer, at forklaringen på variationen snarere skal findes ud fra ændrede oplevede problemer og diskurser ved de enkelte policyområder.

4.2.2.2 Offentlige overførselsindkomster og tilskud

Når vi ser på de offentlige overførselsindkomster og tilskud, er det lidt de samme mønstre, der går igen som ved serviceudgifterne, hvor nogle områder er højere prioriteret end andre i befolkningen.

Ud fra interessehypotesen vil forklaringen være, at der er flere direkte brugere af de højest prioriterede ydelser. At det kun er direkte berørte grupper, der er tilhængere af overførsler og tilskud, holder dog ikke stik, når vi ser på tabel 4.6. 38 pct. af vælgerne mener derfor, at det offentlige bruger ”for få penge” på folkepensionen. Dernæst mener 30 pct. af vælgerne, at det offentlige bruger ”for få penge” på forældreorlov. Spørgsmålet har dog også deciderede modstandere i befolkningen, idet 19 pct. gerne ser nedskæringer på området.

Ved økonomiske vilkår for børnefamilier³² er det 21 pct., der mener, at det offentlige skal bruge flere penge på området. Ved dagpenge til den enkelte mener 17 pct. af vælgerne, at der bruges ”for få penge”. Ligesom det er 18 pct. af vælgerne, der mener, der bruges ”for få penge” på kontanthjælp til den enkelte.

Tabel 4.6 Vælgerne holdninger til offentlige overførselsindkomster og tilskud. 2005. Pct.

Det offentlige bruger...	For få penge	Passende	For mange penge	Ved ikke
Folkepension	38	54	2	5
Forældreorlov (2000)	30	49	19	2
Økonomiske vilkår for børnefamilier	21	64	8	7
Dagpenge til den enkelte	17	66	9	8
Kontanthjælp til den enkelte	18	54	16	12

Anm: Se tabel 4.5

Alt i alt kan vi se, at pensionisterne prioriteres højest i befolkningen, herefter følger børnefamilierne, dernæst dagpengemodtagerne og sidst kontanthjælpsmodtagerne. De enkelte gruppers størrelse taget i betragtning, er det dog ikke muligt, at holdningerne til ydelserne primært kan følge et kortsigtet, snævert interessenmønster, men skal snarere forklares ud fra værdibaserede forklaringer om, hvad der syntes retfærdigt og rimeligt. Om der kan lokaliseres enkelte

³² Ved ”økonomiske tilskud til børnefamilier” finder vi bl.a. ”børnefamilieydelsen”, der er en universel ydelse, som alle uanset indkomst kan modtage. Desuden er der ”børnetilskud” som er målrettet enlige og personer på sociale pensioner (Forsikringsoplysningen 2005: 35-37).

interessebestemte mønstre ved sociale variationer for de forskellige områder, ser vi nærmere på i det nedenstående.

Pensionisterne synes således mest *deserving* (fortjenstfulde), hvorimod kontanthjælpsmodtagerne synes mindst fortjenstfulde. Prioriteringen i befolkningen skal sandsynligvis primært forklares ved, at vælgerne mener, at folkepensionisterne har gjort sig fortjent til økonomisk støtte i kraft af et langt arbejdsliv som bidragsydere til velfærdsstaten, og dermed som medborgere som en del af ”os”, samt den simple grund, at vi alle bliver gamle på et tidspunkt (se teoriafsnittet) (Oorschot 2000, 2006). I modsætning til opbakningen til folkepensionisterne kan størstedelen af vælgerne ikke på samme måde identificere sig med kontanthjælpsmodtagerne, da de ikke selv kan forestille sig selv i samme situation, og samtidig ikke opfatter, at kontanthjælpsmodtagerne har bidraget nok til samfundet. Gruppen karakteriseres dermed mere som ”dem” (Oorschot 2000, 2006).

4.2.3 Vælgernes politiske velfærdsdagsorden anno 2005

Som vi så i afsnit 4.1.2 har velfærdsspørgsmål været de absolut højest prioriterede på vælgernes dagsorden fra 1998-2007, når man så på antallet af angivne svar. Det samme gør sig gældende ved at bruge en opgørelsesmetode, hvor vi ser på procentandelen af svarpersoner, som har de enkelte spørgsmål på dagsorden i 2005 (se tabel 4.7). Her kan vi se, at de prioriterede emner vokser i procentangivelse med den nye metode. For eksempel vokser de to højest prioriterede policyområder flygtninge-/indvandrerspørgsmål og velfærdsspørgsmål fra 16 pct. af de angivne svar til 39 pct. af svarpersonerne og fra 45 pct. af de angivne svar til 68 pct. af svarpersonerne. Skattespørgsmål går fra 5 pct. af de angivne svar til 12 pct. af svarpersonerne, hvilket vi analyserede afsnit 4.1.1.

Da vi i afsnit 4.1.2 allerede har behandlet forskelle i vælgernes politiske dagsorden, vil vi ikke bruge mere plads på det her. I stedet vender vi specifikt blikket mod vælgernes velfærdsdagsorden anno 2005 i relation til vælgernes holdninger til de sociale offentlige udgifter i det ovenstående. Som vi kan se i tabel 4.7 følger vælgernes prioritering af de enkelte velfærdsspørgsmål ikke helt samme mønster som vi fandt ved holdninger til sociale offentlige udgifter. Her viser det sig, at problemstillinger vedrørende børn og unge har lidt større bevidsthed i befolkningen end problemstillinger vedrørende ældre og syge. Børne- og ungespørgsmål i alt er således salient for 36 pct. af vælgerne mod 30 pct. af vælgerne for ældrespørgsmål. Begge områder optager dog vælgerne relativt meget. Opmærksomhed angående kontanthjælp og sociale ydelser er stort set ikke til stede. Kun ca. 1 pct. af vælgerne finder sådanne problemstillinger salient. Man kan således tale om en næsten glemt velfærdsgruppe, hvilket kan lede tanker hen mod en ubevidst egeninteresse fra

vælgerne - ude af øje ude af sind. Selv ikke kontanthjælpsmodtagerne syntes at mene, at deres egen økonomiske situation er salient, hvilket dermed taler imod interessehypotesen.

Forskellen i hvilke policyområder, der er højest prioriteret på vælgernes dagsorden, kan dermed forklares lidt på samme måde som vælgernes holdninger til de enkelte sociale udgifter. Det vil sige, at det primært handler om den gældende passendehedslogik (March & Olsen 2006b) for de enkelte policyområder ligesom oplevede problemer, der gør sig gældende (jf. Goul Andersen 2007a).

Tabel 4.7 Vælgernes politiske dagsorden 2005. Pct. af angivne svar og pct. af svarpersoner. 2005.

	Pct. af samtlige svar	Pct. af svarpersoner ¹⁾
Økonomi i alt	14	34
- Arbejdsløshed mv.	9	23
- Betalingsbalance	0	1
- Økonomi i øvrigt	5	13
Skat	5	12
Miljø	6	15
Flygtninge-/indvandrere	16	39
EU, udenrigs og forsvarspolitik	6	14
Andet	8	18
Velfærd i alt	45	68
Herunder:		
Sygehuse, sundhedsvæsen	8	19
Ældre i alt	12	30
- Hjemmehjælp, plejehjem	3	7
- Ældre forhold u.n.a.	9	24
- Pension, efterløn	1	2
Børn og unge i alt	15	36
- Daginstitutioner mv.	5	12
- Undervisning, uddannelse, herunder folkeskolen	12	27
Kontanthjælp og sociale ydelser	0	1
Sociale problemer (inklusiv andre velfærdsemner)	7	18
(N)	5901	2264

1) Kolonnen viser pct. af svarpersoner. Der er fx 512 respondenter ud af 2264 (23 pct.), der har svaret arbejdsløshed som vigtigste problem i en af de fire svarmuligheder.

4.2.4 Hvordan ser det ud for service, overførsler og saliency?

Efter at have set nærmere på vælgernes generelle holdninger til serviceudgifter og udgifter til overførsler og tilskud, samt vælgernes politiske velfærdsdagsorden, finder vi et relativt klart mønster for vælgernes prioritering af velfærdsudgifter. De enkelte variationer for de enkelte policyområder kan primært tolkes ud fra hvilken passendehedslogik, der gør sig gældende, samt hvilke oplevede problemer, der syntes mest nærværende. Vælgernes passendehedslogik gør, at ældre og syge samt børn og unge får størst opbakning i befolkningen, hvorimod arbejdsløse er lavt prioriteret ved både tildeling af flere penge fra det offentlige og ved vælgernes saliency.

På trods af, at det ikke var interessehypotesen, der overordnet kunne forklare de enkelte policyvariationer, er det næste skridt, at gå ned i tallene for at undersøge, om interessebestemte forskelle eksisterer mellem sociale grupper.

Vi vælger at gå i dybden med først ældrespørgsmål, dernæst børn- og ungespørgsmål, som begge ud fra interessehypotesen må forventes at kunne tolkes særligt ud fra aldersrelaterede forskelle afhængig af stadiet i ens livscyklus. Herefter går vi i dybden med sociale forskelle ved dagpenge og kontanthjælp, hvor vi ud fra interessehypotesen primært må forvente at finde variationer bestemt af den enkeltes arbejdsmarkedsrelation.

Tre overordnede scenarier kan forventes at udspille sig:

- *Kortsigtet, snæver egeninteresse bestemmer befolkningens holdninger til størrelsen af offentlige udgifter:*

Der er høj gennemsnitlig opbakning til de forskellige offentlige udgifter, men opbakningen varierer fra område til område alt efter hvem, der nyder gavn. En ret høj samlet tilslutning bevares kun, fordi så mange har umiddelbar interesse i et eller flere områder.

- *Værdibaserede forklaringer bestemmer befolkningens holdninger til størrelsen af offentlige udgifter:*

Der er høj gennemsnitlig opbakning til de forskellige offentlige udgifter, og der kan ikke findes signifikante interessebestemte forskelle fra område til område. Der eksisterer i stedet en bred konsensus på tværs af alle samfundsgrupper om, at nogle ydelser fortjener større generel opbakning end andre på baggrund af et stærkt grundlæggende værdifællesskab. De variationer, vi finder, er således primært bestemt af forskelle i værdier og forskellige livsformer.

- *Andre forklaringer bestemmer befolkningens holdninger til størrelsen af offentlige udgifter.*

Der er høj gennemsnitlig opbakning til de forskellige offentlige udgifter men der kan ikke findes signifikante interessebestemte forskelle i de enkelte områder. Der eksisterer i stedet en konsensus på tværs af alle samfundsgrupper om, at nogle ydelser får større opbakning pga. oplevede problemer, oplevede muligheder, oplevede tillid mv.

4.2.5 Ældrespørgsmål

I det følgende går vi tæt på de sociale variationer for vælgernes holdninger og prioritering af ældrespørgsmål i tabel 4.8. De enkelte områder og opgaver analyseres ud fra, hvor mange pct. af vælgerne, der mener, at det offentlige bruger ”for få penge” på de enkelte områder samt pct. af vælgerne, der har ældrespørgsmål på dagsorden. De enkelte uafhængige variable strukturerer afsnittet.

Ud fra interessehypotesen forventes det, at særligt de ældre vælgere vil være størst tilhængere af ”flere penge på” de enkelte opgaver, hvorimod de yngre vælgere forventes at have lav opbakning til opgaverne. Derudover forventes det, at kvinder og mænd har stort set ens opbakning til områderne, da begge grupper skulle have samme interesse i ydelserne. Skoleuddannelse forventes ligeledes at have stort set ens opbakning fra de enkelte grupper; men enkelte forskelle ved særligt folkepensionen kan forventes med den begrundelse, at de højeste uddannede i større grad kommer til at være afhængig af arbejdsmarkedspensioner, hvorimod de laveste uddannede i større grad fortsat er afhængig af folkepensionen (Larsen & Goul Andersen 2004). Ved stilling skulle vi ud fra interessehypotesen forvente, at vælgere uden for arbejdsmarkedet, der i høj grad indeholder pensionister og efterlønsmodtagere, yder størst opbakning modsat de beskæftigede, der ikke har interesse i ældreydelserne. Ved husstandsindkomst skulle vi ud fra interessehypotesen forvente, alle indkomstgrupper ligeligt støtter plejehjem, hjemmehjælp og folkepensionen, da alle grupper har ret til ydelserne. Ved sektor kunne vi forestille os en højere opbakning til ældrespørgsmål fra de offentlige ansatte, da det primært er disse, der tager sig af ydelserne.

Som alternative forklaringer kunne man forestille sig, at frem for der er tale om livscyklusbaserede forklaringer med ældre vælgere som de største tilhængere, i stedet er tale om forskellige politisk socialiserede generationer (fx 68’generationen) (Andersen 2003; Rathlev 2007).

Hvis der mod forventning skulle findes forskelle mellem mænd og kvinder, kan det frem for et økonomisk rationale skyldes, at kvinders holdninger er mere baseret på omsorg (Andersen & Goul Andersen 2003).

Hvis vi ikke finder den klare interessebestemte forskel mellem dem uden for arbejdsmarkedet og dem på arbejdsmarkedet kan en forklaring være, at det i stedet skyldes livsformer, hvor fx selvstændige har en udpræget individualistisk livsform (Goul Andersen 2004). Derudover kan der være forskelle mellem forskellige beskæftigede grupper pga. socialiserede forskelle skabt gennem uddannelse eller erhverv, som eksempel er fx offentlige ansatte oftere uddannet til

omsorgsstillinger, hvorimod privat ansatte oftere er uddannet til erhvervsøkonomiske problemstillinger (Goul Andersen 1999d; Stubager 2006, 2007; Svallfors 2006).

Som ved undersøgelsen af de sociale variationer på det generelle niveau undersøger vi ligeledes først, om der er en statistisk signifikant sammenhæng efter kontrol for de enkelte baggrundsfaktorer (se anmærkning ved tabel 4.8) mellem de enkelte baggrundsfaktorer og de enkelte ældrespørgsmål. Det vil sige, med hvor stor statistisk sikkerhed vi kan sige, at der er sammenhæng mellem pct. af vælgere med de enkelte sociale karakteristika og holdninger til, at det offentlige bruger ”for få penge” på plejehjem, hjemmehjælp, folkepension, samt pct. af de enkelte vælgergrupper, der ”har” ældrespørgsmål på den politiske dagsorden. Kun hvis der er en signifikant sammenhæng mellem variablerne, arbejder vi videre med tallene. Procenterne i tabel 4.8 kan dog ikke stå alene, derfor ser vi ligeledes på forskelle ved de enkelte kontrollerede kategorieffekter (odds ratio) i bilag 1.

Når vi ser på tabel 4.8 finder vi, at der er signifikant sammenhæng mellem aldersvariablen og de afhængige variable plejehjem, hjemmehjælp og folkepension. Ved spørgsmålet om at have ældrespørgsmål på den politiske dagsorden finder vi ingen signifikant sammenhæng³³.

Når vi ser på de rå procenter ved plejehjem, som generelt har høj opbakning i befolkningen, er der en svag tendens til, at de ældre vælgere er større tilhængere af plejehjem end de yngre vælgere. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter bekræftes dette mønster. Det er imidlertid de 50-59 årige, der er størst tilhængere af plejehjem. Vælgere på 50-59 år har således 1,9 gange så store odds for at mene, at der skal flere penge til plejehjem ift. de 18-29 årige. Der er således ikke umiddelbart tale om et kortsigtet interessebestemt mønster, men skal snarere tolkes ift. politiske generationer, hvor 68’generationen stadig viser sig som den mest velfærdsorienterede (Rathlev 2007). Vælgere fra 18-39 år har dog lavest opbakning til flere penge til plejehjem, hvilket giver en svag indikator for egeninteresse, da det er de vælgere, der har længst tid til at skulle på plejehjem.

Ved folkepension er den generelle opbakning knap så høj i befolkningen som ved plejehjem og hjemmehjælp men ligesom ved plejehjem syntes der ved første øjekast at eksistere et aldersrelateret mønster, hvor de yngste vælgere er knap så store tilhængere af flere penge til folkepensionen som de ældste vælgere. 27 pct. i aldersgruppen fra 18-29 år mener således, at det offentlige bruger for få penge på folkepensionen mod 45 pct. af de 60-69 år og 37 pct. af vælgere over 70 år. Vi kan således se en indikator på egeninteresse ved de yngste vælgere, der muligvis kan have svært ved at

³³ Efter kontrol fungerer skoleuddannelse som mellemkommende variabel og fjerner effekten.

identificere sig med folkepensionen, der ligger mange år ude i fremtiden og måske er afskaffet til den tid. Ved den bivariate sammenhæng mellem alder og folkepension er alle aldersgrupper, med undtagelse af de 30-39 årige, signifikant forskellige fra de 18-29 årige. Dette ændrer sig imidlertid ved kontrol, hvor resultatet bliver, at det kun er grupperne fra 40-49 år og 50-59 år, der er signifikant forskellige fra de unge. De 40-49 årige har ca. 1,5 gange så store odds, for at mene at folkepensionen bør have flere penge ift. de 18-29 årige. Der syntes ikke at være indikatorer på egeninteresse, dvs. at holdningen fra de ældste vælgere over 70 år ikke er signifikant forskellige fra holdningen fra vælgerne mellem 18-29 år³⁴. Opbakningen fra de 40 til 59 årige skal snarere forklares i et socialiserings- og generationsperspektiv med 68'-generationen som "velfærdsgenerationen" (Rathlev 2007).

Ved hjemmehjælp finder vi et lidt andet mønster end ved plejehjem og folkepension. Her viser det sig, at de yngste vælgere er større tilhængere af flere penge til hjemmehjælp end de ældste vælgere. 68 pct. af de 18-29 årige mener, at der skal flere penge til hjemmehjælpen, mod 62 pct. af vælgere over 70 år. Overraskende viser det sig, at på trods af, at der kun er 6 procentpoints forskel mellem de 18-29 årige og aldersgruppen over 70 år, så er de to grupper signifikant forskellige fra hinanden efter kontrol (skoleuddannelse har en delvis indirekte effekt). Vælgere over 70 år har således ca. 0,4 mindre odds for at ønske flere penge til plejehjem eller vendt om: De unge mellem 18-29 år har ca. 2,5 gange så store odds for at ønske flere penge til hjemmehjælp end vælgerne over 70 år (udregning: $1/0,4=2,5$). Det er således ikke muligt at finde eksempler på egeninteresse ved sammenhæng mellem alder og hjemmehjælp.

Når vi ser på køn, skulle vi ikke ud fra interessehypotesen forvente den store forskel mellem mænd og kvinder, da begge grupper er lige berettigede til de enkelte ældretydelser (se tabel 4.8). Det viser sig også at være tilfældet ved plejehjem, men ikke ved hjemmehjælp og folkepension. Ved hjemmehjælp er det 66 pct. af mændene, der mener at der skal gives flere penge mod 76 pct. af kvinderne. Ved folkepension er det 35 pct. af mændene mod 41 pct. af kvinderne, der mener, at der bliver givet for få penge. Der kan således identificeres en variation, som selv efter kontrol er signifikant ved begge afhængige variable. Kvinder har således ca. 1,7 gange så store odds for at ønske flere penge til hjemmehjælpen og 1,2 gange så store odds for at ønske flere penge til folkepension. Det samme mønster gør sig også gældende for at have ældrespørgsmål på dagsorden.

³⁴ Der skal et stort N til i de enkelte kategorier før SPSS med sikkerhed kan vise, at forskellen er signifikant.

Tabel 4.8 Sociale variationer for at det offentlige bruger for få penge på plejehjem, hjemmehjælp og folkepension, samt pct. af vælgere, der har ældrespørgsmål på den politiske dagsorden. 2000 og 2005. Pct.

Det offentlige bruger for få penge på...	Plejehjem (2000)	(N)	Hjemmehjælp	Folkepension	Ældrespørgsmål på dagsorden ⁵⁾	(N)
Hele befolkningen	76	1235	71	38	30	2264
Køn			***	*	***	
Mænd	73	622	66	35	24	1231
Kvinder	78	613	76	41	40	1033
Alder	*		**	***		
18-29 år	69	295	68	27	24	279
30-39 år	71	276	71	33	28	356
40-49 år	77	253	74	37	31	442
50-59 år	83	233	75	43	29	434
60-69 år ¹⁾	81	179	71	45	40	388
70 år+	-	-	62	37	35	365
Skoleuddannelse	***		***	***	***	
Folkeskole 7-9. kl.	84	401	74	44	38	806
Realeksamen, 10. kl.	78	471	76	44	38	693
Studentereksamen/HF	63	362	63	27	18	759
Stilling	*		*	***	**	
Uden for arbejdsmarkedet ²⁾	-	-	69	44	40	650
Ufaglært arbejder	79	170	79	48	36	267
Faglært arbejder	81	160	78	43	38	234
Lavere funktionær	81	223	79	38	32	450
Højere funktionær	66	235	59	24	18	325
Selvstændig	64	70	63	30	17	142
Husstandsindkomst³⁾			*			
Under 250.000 kr.	71	92	72	47	38	159
250.000-399.999 kr.	81	190	78	46	34	239
400.000-549.999 kr.	78	271	75	37	32	359
550.000-599.999 kr.	76	79	75	36	28	102
600.000-699.999 kr.	78	54	73	37	31	217
700.000-899.999 kr. ⁴⁾	61	75	65	29	26	206
900.000 kr. eller mere	-	-	54	25	14	71
Sektor			*			
Privat ansat	75	476	70	34	30	681
Offentlig ansat	76	355	78	40	30	468

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) 2000: Kategorien går fra 60-70 år. Der er ingen respondenter over 70 år.

2) 2000: Uden for arbejdsmarkedet kan ikke udledes pga. mangler i datasættet. 2005: Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

3) Kun gifte og samlevende.

4) 2000: 700.000 kr. og over. Denne kodning er valgt pga. for få respondenter til logistisk regression.

5) Pct. af svarpersoner, der har emnet på den politiske dagsorden.

Anm: Signifikansen fortæller, om der er statistisk sammenhæng mellem de uafhængige variable og de afhængige variable efter kontrol for relevante baggrundsfaktorer (køn, alder, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor). Signifikansen er udledt af multinomiel logistisk regression (se bilag 1). Vi kan således se, hvorvidt de enkelte sammenhænge er statistisk holdbare i befolkningen eller muligvis blot tilfældig varians.

Her har kvinder ca. 2,2 gange så store odds for at have ældrespørgsmål på dagsorden end mænd.

Fordi vi har været så omhyggelige i vores kontrol af andre faktorer, og dermed holder alt andet lige (se afsnit 3.3), viser det med stor sikkerhed, at kvinder har en tendens til at være mere

omsorgsorienteret end mænd (jf. Andersen & Goul Andersen 2003). Det taler således imod interessehypotesen.

Som vi så i analysen af aldersvariablen forklarer skoleuddannelse, som mellemkommende variabel, en del af effekten ved de enkelte ældrespørgsmål. Det er således alle ældrespørgsmål, hvor der er en signifikant statistisk sammenhæng med skoleuddannelse. Vælgere med folkeskolens 7-9 klassetrin har således signifikant højere opbakning til de enkelte ældreområder ift. vælgere med en studentereksamen. Der er således mellem ca. 1,7-2,5 gange så store odds for at vælgere med folkeskole 7-9 kl. mener, at det offentlige bruger for få penge på de enkelte ældreområder og har ældrespørgsmål på dagsorden. At det snarere drejer sig om uddannelsesniveau gør således, at det formentlig primært er værdibaserede forklaringer frem for egeninteresseforklaringer, der skal anvendes. Hvis vi følger Svallfors (2006) kan det skyldes, at de højeste uddannede er mindre afhængige af staten hvorimod de lavest uddannede er mere afhængige ved ændringer i de økonomiske konjunkturer.

Ved respondentens stilling, som variabel, er det ud fra interessehypotesen forventningen, at vælgere uden for arbejdsmarkedet, og dermed særligt pensionister og efterlønsmodtagere er større tilhængere af ældrespørgsmål end ordinær beskæftigede. Denne interessebestemte forventning viser sig dog ikke at holde stik når vi ser på tallene. Vi finder ganske vist statistiske signifikante forskelle ved sammenhængen mellem stilling og de fire ældrerelaterede spørgsmål men sammenhængene handler i stedet om et overordnet skel mellem højere funktionærer og selvstændige versus de resterende beskæftigede og vælgere uden for arbejdsmarkedet.

Ved plejehjem er det 64 pct. af de selvstændige og 66 pct. af de højere funktionærer mod 79-81 pct. af de resterende grupper, der mener, at det offentlige bruger for få penge på herpå. Efter kontrol for andre faktorer viser det sig stadig, at stilling har en statistisk signifikant sammenhæng med plejehjem³⁵. Lavere funktionærer har således ca. 1,9 gange så store odds for at ville bruge flere penge på plejehjem end de højere funktionærer. Lidt det samme mønster gør sig gældende ved hjemmehjælp og folkepension. Ved hjemmehjælp mener 59 pct. af de højere funktionærer mod 78-79 pct. af de ufaglærte arbejdere, faglærte arbejdere og lavere funktionærer, at der skal bruges flere penge på hjemmehjælpen. Den statistiske analyse viser, at de tre grupper er signifikant forskellige fra de højere funktionærer og har ca. 1,6-1,7 gange så store odds for at ville bruge flere penge på

³⁵ Skoleuddannelse har en sideordnet effekt og alder har en delvis suppressoreffekt på stilling.

hjemmehjælp end de højere funktionærer. Ved folkepensionen er alle grupper, undtagen de selvstændige, signifikant forskellige fra de højere funktionærer, og har mellem 1,6-2,2 gange så store odds for at ville bruge flere penge på folkepensionen. Indikator på en interessebestemt forklaring kan dog være til stede, da de højere funktionærer i langt mindre grad bliver afhængige af folkepensionen, men snarere af egne pensionsopsparinger, og dermed ingen grund har til at støtte ydelsen (Larsen & Goul Andersen 2004).

Prioritering af ældrespørgsmål på de forskellige beskæftigelsesgruppers politiske dagsorden udviser også stort set samme mønster. Hvor det er 17 pct. af de selvstændige og 18 pct. af de højere funktionærer, der prioriterer ældrespørgsmål, er det mellem 32-40 pct. af de andre grupper, der prioriterer ældrespørgsmål. Umiddelbart viser den bivariate analyse, at der er en stærk forskel i effekt mellem de højere funktionærer og de andre grupper men når vi kontrollerer for de andre variable (særligt skoleuddannelse har en indirekte effekt), bliver effekten mindre. De største tilhængere af at have ældrespørgsmål på dagsorden er vælgere uden for arbejdsmarkedet og de faglærte arbejdere. Vælgere uden for arbejdsmarkedet har således ca. 2 ganges så store odds for at have ældrespørgsmål på dagsorden. En svag indikator på egeninteresse kan således spores her, da pensionister således er mere orienteret mod egne forhold. Det er dog kun en delvis forklaring, da også faglærte arbejdere i stort set samme omfang prioriterer ældrespørgsmål.

Den samlede forklaring på de sociale forskelle på de forskellige ældrerelaterede afhængige variable skal sandsynligvis findes i en kombination af de selvstændiges individualistiske livsform (jf. Goul Andersen 2004) samt forskelle mellem højere funktionærer og selvstændige og andre professioner bl.a. skabt i uddannelsessystemet (Stubager 2007), men formentlig ligeledes på arbejdspladsen (Svallfors 2006).

Når vi ser på husstandsindkomst ville vi ud fra interessehypotesen forvente, at alle indkomstgrupper støtter ligeligt op om de ældrerelaterede afhængige variable (se tabel 4.8). Det viser sig imidlertid, at vi ved første øjekast finder en polarisering mellem de højeste indkomster og de laveste indkomster på de fire variabler. Men når vi tester det via statistiske analyser viser det sig, at der er tale om spuriøse sammenhænge i tre af tilfældene. Sammenhængen mellem husstandsindkomst og plejehjem, folkepension og at have ældrespørgsmål på dagsorden er således særligt betinget af skoleuddannelse og forsvinder efter kontrol. Ved hjemmehjælp består noget af effekten fra husstandsindkomst efter kontrol. Her er der en signifikant polarisering mellem vælgere med husstandsindkomster under 250.000 kr. og vælgere med husstandsindkomster over 700.000 kr.

Hvor det fx er 72 pct. af vælgere med husstandsindkomster under 250.000 kr., der mener, at det offentlige bruger for få penge på hjemmehjælp, gør det samme sig gældende for 54 pct. af vælgere med husstandsindkomster over 900.000 kr. Vælgere med husstandsindkomster under 250.000 kr. har således ca. 2,1 gange så store odds for at ville have flere penge til hjemmehjælp end vælgere med husstandsindkomster over 900.000 kr. Hvad der er forklaringen på denne forskel er svær at afgøre, men den kan delvist skyldes, at de højeste indkomster i højere grad har mulighed for at skaffe sig privat hjælp, hvis det skulle blive aktuelt, og dermed ikke på samme måde er afhængige af det offentliges midler.

Sidst ser vi nærmere på sektor. Her ville vi ud fra interessehypotesen forvente højere opbakning til ældrespørgsmål fra de offentlige ansatte, da det primært er disse, der tager sig af ydelserne. Ved hjemmehjælp finder vi en signifikant forskel efter kontrol for andre faktorer men vi finder ikke en signifikant sammenhæng ved de resterende ældrespørgsmål. Hvor 78 pct. af de offentlige ansatte mener, at det offentlige bruger for få penge på hjemmehjælp, gør det samme sig gældende for 70 pct. af de private ansatte. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter viser det sig, at private ansatte har ca. 0,7 gange mindre odds for at mene, at det offentlige bruger for få penge på hjemmehjælp. Forskellen kan dog næppe forklares i kraft af de offentlige ansattes direkte interesse i området, da vi har kontrolleret for stilling. I stedet skal vi nok snarere finde svaret ud fra en værdibaseret forklaring ud fra socialiserede forskelle mellem de offentlige ansatte og private ansatte (Goul Andersen 1999d).

4.2.6 Børne- og ungespørgsmål

I det følgende går vi tæt på de sociale variationer for vælgernes holdninger til børne- og ungeydelser i tabel 4.9. Først undersøger vi, om der er en statistisk signifikant sammenhæng efter kontrol for de enkelte baggrundsfaktorer (se anmærkning ved tabel 4.9) mellem den enkelte uafhængige variabel og de afhængige variable. Det vil sige, med hvor stor statistisk sikkerhed vi kan sige, at der er sammenhæng mellem pct. af vælgere med de enkelte sociale karakteristika og holdninger til, at det offentlige bruger ”for få penge” på forældreorlov, børnehaver og vuggestuer, uddannelse og økonomiske vilkår for børnefamilier, samt pct. af de enkelte vælgergrupper, der ”har” daginstitutioner mv. og uddannelse mv. på den politiske dagsorden. Kun hvis der er en signifikant sammenhæng, kan vi retvisende udtale os om, hvad der primært motiverer holdninger i den danske befolkning. Sideløbende ser vi på forskellen i de enkelte kontrollerede effekter (odds ratio) i bilag 1. Ligesom de enkelte ældrespørgsmål har de enkelte børne- og ungeydelser en generel høj opbakning

i befolkningen, hvilket, som nævnt, må tilskrives en gældende passende logik. Vi vil dog undersøge de enkelte sociale variationer for at se, om vi kan lokalisere interessebestemte mønstre, eller om der er andre forklaringer, der skal i spil for at forklare de enkelte sociale variationer.

Tabel 4.9 Sociale variationer for at det offentlige bruger for få penge på forældreorlov, børnehaver og vuggestuer, uddannelse og økonomiske vilkår for børnefamilier. 2000 og 2005. Pct.

Det offentlige bruger for få penge på...	Forældreorlov (2000)	(N)	Børnehaver og vuggestuer	Uddannelse	Økonomiske vilkår for børnefamilier	(N)
Hele befolkningen	30	1235	46	61	21	2264
Køn	***		***			
Mænd	25	622	40	60	19	1231
Kvinder	36	613	53	62	22	1033
Skoleuddannelse			**	**		
Folkeskole 7-9. kl.	26	401	40	53	20	806
Realeksamen, 10. kl.	33	471	53	64	22	693
Studentereksamen/HF	32	362	46	69	21	759
Stilling						
Uden for arbejdsmarkedet ¹⁾	-	-	39	53	17	650
Ufaglært arbejder	39	170	51	62	24	267
Faglært arbejder	43	160	54	61	25	234
Lavere funktionær	35	223	57	67	22	450
Højere funktionær	30	235	43	68	20	325
Selvstændig	20	70	36	53	13	142
Husstandsindkomst²⁾	**				*	
Under 250.000 kr.	32	92	42	56	16	159
250.000-399.999 kr.	36	190	46	58	24	239
400.000-549.999 kr.	40	271	55	64	28	359
550.000-599.999 kr.	25	79	52	65	23	102
600.000-699.999 kr.	32	54	50	64	24	217
700.000-899.999 kr. ³⁾	28	75	51	68	18	206
900.000 kr. eller mere	-	-	39	61	7	71
Sektor			**			
Privat ansat	35	476	47	63	21	681
Offentlig ansat	35	355	59	67	24	468
Hjemmeboende børn og alder	***		***	***	***	
Børn 0-2 år	52	58	65	60	38	153
Børn 3-6 år	51	94	60	66	26	156
Børn/unge 7-19 år	36	364	53	71	23	424
Hjemb. unge 20-25 år ⁴⁾	18	96	47	71	10	51
18-24 år, uden børn	25	49	37	78	25	101
25-40 år, uden børn	37	130	40	64	19	243
40 år+, uden børn ⁵⁾	20	433	41	55	17	1136

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) 2000: Uden for arbejdsmarkedet kan ikke udledes pga. mangler i datasættet. 2005: Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

3) 2000: 700.000 kr. og over. Denne kodning er valgt pga. for få respondenter til logistisk regression.

4) 2000: Hjemmeboende unge 20 år eller over.

5) 2005: Inklusiv hjemmeboende unge over 26 år.

Anm: Signifikans: Den statistiske sammenhæng er kontrolleret for køn, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor og hjemmeboende børn og alder.

Ud fra interessehypotesen er det forventningen, at vælgere med børn samt yngre vælgere, der muligvis snart skal have børn, er størst tilhængere af de enkelte børne- og ungeydelser i modsætning til vælgere over 40 år, der ingen børn har.

Ved køn, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst og sektor skulle vi ud fra interessehypotesen forvente, at der er samme opbakning til de enkelte ydelser, da alle grupper umiddelbart skulle have samme interesse i ydelserne. Vi kan imidlertid ikke være sikre på, at det er egeninteresse, der er hovedforklaringen, hvis der ikke fremfindes deciderede variationer. Det kan således i lige så høj grad være alternative forklaringer, hvilket gør, at sammenhænge, der er insignifikante, ikke kan konkluderes sikkert ift. interessehypotesen.

Hvis vi skulle finde variationer ved de uafhængige variable, er det samme alternative forklaringer, der gør sig gældende, som i det ovenstående. Det kunne være politisk socialiserede generationer (fx 68' generationen) (Andersen 2003; Rathlev 2007), at kvinders er mere baseret på omsorgsværdier (Andersen & Goul Andersen 2003), forskelle i livsformer, hvor fx selvstændige har en individualistisk livsform (Goul Andersen 2004) eller socialiserede forskelle skabt gennem uddannelse eller erhverv (Stubager 2006, 2007; Goul Andersen 1999d; Svallfors 2006).

Når vi ser på den uafhængige variabel "hjemmeboende børn og alder" finder vi en statistisk signifikant sammenhæng til de enkelte børne- og ungeydelser (se tabel 4.9). De enkelte børne- og ungeydelser viser en relativ klar opbakning fra de berørte vælgergrupper, og her finder vi den nok klareste indikator på kortsigtet, snæver egeninteresse.

Ved forældreorlov er det 52 pct. af vælgere med børn fra 0-2 år og 51 pct. af vælgere med børn fra 3-6 år, der mener, at det offentlige bruger for få penge herpå. Det er en markant større opbakning end landsgennemsnittet på 30 pct. Men ligeledes 36 pct. af vælgere med børn og unge mellem 7-19 år og 37 pct. vælgere i alderen 25-40 år, der formentlig snart skal have børn, er for flere penge til forældreorlov. Kun 20 pct. af vælgere over 40 år uden børn, der forventeligt ingen interesse skulle have i forældreorloven, har opbakning hertil. Det betyder, at der, selv efter kontrol for andre faktorer, er signifikant forskel på vælgere over 40 år uden børn og vælgergrupperne med børn og unge under 19 år, samt vælgere i alderen 25-40 år uden børn. For eksempel har vælgere med børn fra 0-2 år ca. 4,0, og vælgere med børn fra 3-6 år ca. 3,8 gange så store odds for at mene, at forældreorlov får for få penge ift. vælgere over 40 år uden børn. Det samme mønster gør sig stort set gældende ved børnehaver og vuggestuer. Her er de to mest berørte vælgergrupper stærke

tilhængere af flere penge. 65 pct. af vælgere med børn fra 0-2 år og 60 pct. af vælgere med børn fra 3-6 år mener således, at det offentlige bruger for få penge på områderne. Vælgere med børn fra 7-19 år støtter ligeledes med 53 pct. for flere penge til børnehaver og vuggestuer. For vælgere over 40 år, der ikke har børn, er det 41 pct. af vælgerne, der ønsker flere penge til områderne. Efter kontrol af andre faktorer viser det sig, at vælgergrupperne med børn fra 0-19 år er signifikant forskellige fra vælgere over 40 år uden børn. Der er ca. 2,4 gange så store odds for, at vælgere med børn fra 0-2 år mener, at der skal bruges flere penge på børnehaver og vuggestuer end vælgere over 40 år uden børn. For vælgere med børn mellem 3-6 år er der ca. 1,9 gange så store odds. Vi finder således her en forskel mellem berørte og ikke berørte grupper, der indikerer en forklaring ud fra egeninteresse. Da det dog handler om ens børn, hvor omsorg ligeledes gør sig gældende, er der formentlig kun tale om en delvis forklaring.

Når vi ser på uddannelse har alle vælgergrupperne, undtagen vælgere med børn fra 0-2 år og vælgere over 40 år uden børn, en markant opbakning til flere penge til uddannelse, med særligt 78 pct. af de 18-24 år uden børn som største tilhængere. Den statistiske analyse viser, at der er ca. 2,2 gange så store odds for, at vælgere fra 18-24 år uden børn vil bruge flere penge på uddannelse ift. vælgere over 40 år uden børn (se bilag 1). Effekten er imidlertid blevet mindre efter kontrol. Årsagen er en indirekte effekt fra skoleuddannelse, stilling og husstandsindkomst. Efter kontrol er det kun vælgere med hjemmeboende børn fra 7-19 år og vælgere med hjemmeboende unge fra 20-25 år og 18-24 årige uden børn, der er signifikant forskellige fra vælgere over 40 år uden børn. For vælgere med hjemmeboende børn og unge mellem 7-25 år er der ca. 1,6-2,2 gange så store odds for at mene, at det offentlige bruger for få penge på uddannelse ift. vælgere over 40 år uden børn. Vi finder således et interessebestemt mønster for uddannelse for vælgere med børn og unge i den primære uddannelsesalder.

Når vi ser på økonomiske vilkår for børnefamilier i tabel 4.9, finder vi ligeledes et interessebestemt mønster ved de vælgergrupper, der kan forventes at have størst opbakning hertil. De største tilhængere for flere penge til området er 38 pct. af vælgere med børn mellem 0-2 år og 26 pct. af vælgere med børn mellem 3-6 år, men ligeledes 25 pct. af vælgere på 18-24 år uden børn. Herimod er det kun 10 pct. af vælgere med hjemmeboende unge mellem 20-25 år og 17 pct. af vælgere over 40 år uden børn, der mener det samme. Selv efter kontrol for andre faktorer er der en højsignifikant statistisk sammenhæng mellem hjemmeboende børn og alder og økonomiske vilkår for

børnefamilier. For eksempel er der ca. 3 gange så store odds for, at vælgere med børn fra 0-2 år mener, at det offentlige bruger for penge på økonomiske vilkår for børnefamilier end vælgere over 40 år uden børn.

Når vi ser på sammenhængen mellem "hjemmeboende børn og alder" og de afhængige variable, at have "uddannelse mv." og "daginstitutioner mv." på den politiske dagsorden i tabel 4.10, finder vi ved første øjekast et lignende mønster som ved børne- og ungespørgsmålene i tabel 4.9. Vi finder således signifikante sammenhænge ift. begge afhængige variable efter kontrol af andre faktorer. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter, er det dog ikke helt det forventede mønster, som vi ud fra interessehypotesen skulle forvente.

Ved uddannelse mv. er det hele 50 pct. af de unge vælgere mellem 18-24 år, der har området på deres politiske dagsorden. Det samme gør sig gældende for 33 pct. af vælgere med hjemmeboende børn og unge mellem 7-19 år. De vælgere, der har lavest opbakning, er vælgere, der har hjemmeboende børn mellem 20-25 år, hvor det kun er 12 pct., der mener, uddannelse mv. er et problem, som politikerne skal tage sig af. Umiddelbart kan der spores et relativt klart interessebestemt mønster for de 18-24 årige, der formentlig er under uddannelse, og vælgere med hjemmeboende børn mellem 7-19 år; men når vi ser på de enkelte kontrollerede kategorieffekter viser det sig imidlertid, at effekten bliver markant mindre efter kontrol³⁶. Umiddelbart er der 27 procentpoints forskel mellem vælgere mellem 18-24 år uden børn og vælgere over 40 år uden børn, hvilket svarer til en bivariate effekt på ca. 3,3 gange så store odds for at have uddannelse mv. på dagsorden for de 18-24 årige uden børn mod vælgere over 40 år uden børn. Ved kontrol falder effekten dog dramatisk til ca. 1,5 gange større odds for, at de 18-24 årige uden børn har området på dagsorden ift. vælgere over 40 år uden børn (kategorierne er dog ikke signifikant forskellige fra hinanden, hvilket gør at kategorieffekterne i princippet kan være ens for de to grupper). Den eneste gruppe, der skiller sig signifikant ud fra vælgere over 40 år uden børn, er vælgere med hjemmeboende børn mellem 20-25 år. De har således 0,4 gange mindre odds for at have uddannelse mv. på den politiske dagsorden. De grupper, der ud fra interessehypotesen umiddelbart skulle skille sig markant ud pga. en klar direkte interesse i uddannelse, er således ikke signifikant forskellige fra grupper, der ingen interesse har i området. Specielt vælgere, der har hjemmeboende unge mellem 20-25 år, er stort set ikke optaget af uddannelse mv., hvilket er lidt underligt ud fra

³⁶ Ved uddannelse mv. bliver effekten noget svagere efter kontrol for skoleuddannelse og stilling, der er således tale om en delvis indirekte effekt (se bilag 1).

ANALYSE

interessehypotesen, da man skulle forvente at disse vælgers børn stadig var i gang i uddannelsessystemet. At der skulle være et klart interessebestemt mønster viser sig derfor ikke at være tilfældet.

Tabel 4.10 Sociale variationer for vælgere, der har uddannelse og daginstitutioner på den politiske dagsorden. 2005. Pct.

	Uddannelse mv.	Daginstitutioner mv.	(N)
Hele befolkningen	27	12	2264
Køn	*	***	
Mænd	24	7	1231
Kvinder	30	19	1033
Skoleuddannelse	***		
Folkeskole 7-9. kl.	20	10	806
Realeksamen, 10. kl.	25	15	693
Studentereksamen/HF	37	12	759
Stilling	***		
Uden for arbejdsmarkedet ¹⁾	21	10	650
Ufaglært arbejder	23	13	267
Faglært arbejder	18	16	234
Lavere funktionær	30	18	450
Højere funktionær	34	9	325
Selvstændig	19	7	142
Husstandsindkomst²⁾	*	***	
Under 250.000 kr.	30	11	159
250.000-399.999 kr.	23	15	239
400.000-549.999 kr.	22	18	359
550.000-599.999 kr.	39	6	102
600.000-699.999 kr.	33	14	217
700.000-899.999 kr.	34	10	206
900.000 kr. eller mere	28	6	71
Sektor	**		
Privat ansat	23	13	681
Offentlig ansat	35	17	468
Hjemmeboende børn og alder	*	***	
Børn 0-2 år	23	35	153
Børn 3-6 år	29	24	156
Børn/unge 7-19 år	33	13	424
Hjemmeboende unge 20-25 år	12	8	51
18-24 år, uden børn	50	5	101
25-40 år, uden børn	30	7	243
40 år+, uden børn ³⁾	23	9	1136

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

3) Inklusiv hjemmeboende unge over 26 år.

Ved daginstitutioner mv. syntes der umiddelbart at kunne identificeres et relativt klart interessebestemt mønster i tabel 4.10. Der er således 35 pct. af vælgere med hjemmeboende børn mellem 0-2 år, 24 pct. af vælgere med børn mellem 3-6 år og 18 pct. af vælgere med børn mellem 7-19 år, der har daginstitutioner mv. på dagsorden. Derimod er det kun mellem 5-9 pct. af vælgere

uden børn samt vælgere med hjemmeboende unge mellem 20-25 år, der har emnet på dagsordenen. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter³⁷ bekræftes det, at der er klare interessebestemte mønstre. De tre grupper, der umiddelbart ud fra interessehypotesen kunne forventes at have emnet på dagsordenen, har således signifikant større opbakning end vælgere over 40 år uden børn. Vælgere med børn mellem 0-2 år har således alt andet lige ca. 7 gange så store odds for at have daginstitutioner mv. på dagsordenen ift. vælgere over 40 år uden børn. For vælgere med børn mellem 3-6 år er der ca. 4 gange så store odds, og for vælgere med børn mellem 7-19 år er det ca. 1,5 gange så store odds end vælgere over 40 år uden børn. Alt i alt må det konkluderes, at der er relativt klare indikatorer for, at det er egeninteresse, som forklarer variationen.

Vi finder relativt klare indikatorer på interessebestemte mønstre ved hjemmeboende børn og alder, men ved de resterende uafhængige variable er det primært alternative forklaringer til interessehypotesen, der skal bruges. Vi finder således sociale variationer ved de enkelte børneydelser, hvilket man som nævnt ikke umiddelbart skulle forvente ud fra interessehypotesen.

For køn viser det sig, at der er en signifikant sammenhæng og dermed forskel mellem mænd og kvinders holdninger til både forældreorlov og børnehaver og vuggestuer i tabel 4.9 og uddannelse mv. og daginstitutioner mv. i tabel 4.10. For uddannelse og økonomiske vilkår for børnefamilier i tabel 4.9 er der ingen signifikant forskel mellem kønnene.

Hvor det er 25 pct. af mændene, der vil bruge flere penge på forældreorlov, er det 36 pct. af kvinderne, der vil det samme. Det samme mønster gør sig gældende ved børnehaver og vuggestuer, hvor det er 40 pct. af mændene, der mener det offentlige bruger på for få penge på området, så er det 53 pct. af kvinderne, der mener det samme. Selv efter kontrol for andre faktorer viser den statistiske analyse, at der er ca. 1,7 gange så store odds for kvinder, at det offentlige bruger for få penge på både forældreorlov og børnehaver og vuggestuer ift. mænd. Ved spørgsmålet om at have uddannelse mv. og daginstitutioner mv. på den politiske dagsorden er det hhv. 24 pct. af mændene og 30 pct. af kvinderne, der har uddannelse mv. på dagsordenen og 7 pct. af mændene og 19 pct. af kvinderne, der har daginstitutioner mv. på dagsordenen. De kontrollerede kategorieffekter viser, at mænd har ca. 0,8 gange mindre odds end kvinder for at have uddannelse mv. på dagsordenen. Ved daginstitutioner mv. er forskellen meget mere udtalt. Her har mænd ca. 0,3 gange mindre odds end kvinder for at have emnet på dagsordenen, hvilket også svarer til ca. 3,3 gange så store odds for

³⁷ Ved børnehaver og vuggestuer mv. stiger effekten efter kontrol for husstandsindkomst, der har fungeret som suppressorvariabel (se bilag 1).

kvinder end mænd ($1/0,3=3,3$). At der er så klar forskel på tværs af de enkelte børneydelser skal sandsynligvis forklares via kvindernes større fokus på omsorgsværdier (jf. Andersen & Goul Andersen 2003).

Når vi ser på skoleuddannelse, er det kun ved holdningerne om, at det offentlige bruger for få penge på børnehaver og vuggestuer og på uddannelse i tabel 4.9, og ved spørgsmålet om at have uddannelse mv. på den politiske dagsorden i tabel 4.10, at der er signifikant sammenhæng efter kontrol af baggrundsvariable.

Ved børnehaver og vuggestuer er det 53 pct. af vælgere med folkeskolens 10 kl., der mener der skal bruges flere penge på området. Det samme gør sig gældende for 40 pct. af vælgere med folkeskolens 7-9 kl. og 46 pct. af vælgere med en studentereksamen. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter, er det kun mellem vælgere med studentereksamen og vælgere med folkeskolens 10 kl., at der er signifikant forskel. Vælgere med 10 kl. har således ca. 1,3 gange så store odds end vælgere med en studentereksamen for at mene, at det offentlige bruger for få penge på børnehaver og vuggestuer. Variationen er umiddelbart svær teoretisk at forklare, men skal formentlig forklares ud fra socialiserede forskelle i uddannelsessystemet, hvor det er forskellige værdikulturer som huserer på de enkelte uddannelsesniveauer (Stubager 2006).

Når vi i stedet ser på, hvorvidt der bør gives flere penge på uddannelse, samt at have uddannelse mv. på dagsorden, finder vi en klar tendens til, at vælgere med en studentereksamen har klart større opbakning til flere penge til området, ligesom der er signifikant højere prioritering af uddannelse mv. på dagsorden. Hvor det er 53 pct. af vælgere med folkeskolens 7-9 kl. er det 69 pct. af vælgere med studentereksamen, der mener, at det offentlige bruger for få penge på uddannelse. Vi finder det samme mønster ift. procenten af vælgere i de enkelte grupper, der mener uddannelse mv. er salient. Det er således 20 pct. af vælgere med folkeskolens 7-9 kl., hvorimod det er 37 pct. af vælgere med en studentereksamen, der har emnet på dagsorden. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter for skoleuddannelse, viser det sig således, at vælgere med studentereksamen har 1,7 gange større odds end vælgere med folkeskolens 7-9 kl. for at mene, at det offentlige bruger for få penge på uddannelse. Ved spørgsmålet om at have uddannelse mv. på dagsorden er der ligeledes ca. 1,7 gange så store odds for vælgere med studentereksamen ift. vælgere med folkeskolens 7-9 kl.

Forklaringen på variationerne kan næppe forklares ved egeninteresse, men skal snare forklares i kraft af socialisering i uddannelsessystemet (Stubager 2006). Der er således en forskel mellem de

vælgere, der har været eller er i uddannelsessystemet ift. de vælgere, der ikke har været og dermed ikke kan identificere sig med uddannelsesspørgsmål.

Når vi ser på stilling finder vi kun en signifikant sammenhæng ift. at have uddannelse mv. på den politiske dagsorden i tabel 4.10. De resterende sammenhænge i tabel 4.9 og 4.10 er insignifikante efter kontrol af de resterende baggrundsvARIABLE. Når vi ser på de rå procenter, syntes de højere funktionærer at skille sig lidt ud ift. de resterende kategorier med 34 pct. af vælgerne, der har uddannelse mv. på dagsorden. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter, viser det sig imidlertid, at det kun er faglærte arbejdere og selvstændige, som er signifikant forskellige fra højere funktionærer. Hvor man ellers ud fra interessehypotesen kunne have forestillet sig, at særligt højere funktionærer, der i større grad er involveret med undervisning og forskning, var mere interesserede i området, finder vi ikke decideret forskelle. Forklaringen skal derfor findes andetsteds.

Når vi ser på husstandsindkomst, er der kun signifikante sammenhænge med spørgsmålene om flere penge til forældreorlov og økonomiske vilkår for børnefamilier i tabel 4.9, samt spørgsmålene om at have uddannelse mv. og daginstitutioner mv. på den politiske dagsorden i tabel 4.10. Vi finder dog ikke nogle entydige mønstre på tværs af de afhængige variable, og har derfor ikke nogle umiddelbare forklaringer ud fra den teoretiske analyseramme. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter ved forældreorlov, er der mindst opbakning fra husstandsindkomster med 400.000-549.999 kr. og over 700.000 kr., hvilket ikke umiddelbart kan forklares teoretisk. Det eneste vi med sikkerhed kan sige er, at resultatet taler imod interessehypotesen. Det samme gør sig gældende ved økonomiske vilkår for børnefamilier, hvor de kontrollerede kategorieffekter viser, at vælgere med husstandsindkomster over 900.000 kr. har ca. 0,3 gange mindre odds end vælgere med husstandsindkomster under 249.999 kr. for at mene, at det offentlige bruger for få penge på økonomiske vilkår på børnefamilier. Analyseresultatet taler derfor decideret imod interessehypotesen, da både top og bund umiddelbart burde have samme interesse. Ved spørgsmålene om at have uddannelse mv. og daginstitutioner mv. på dagsorden finder vi heller ingen entydige mønstre, når vi ser på tallene. De kontrollerede kategorieffekter viser, at vælgere med husstandsindkomst mellem 550.000-599.999 kr. har ca. 2 gange så store odds for at have uddannelse mv. på dagsorden ift. vælgere med husstandsindkomster under 250.000 kr. og omvendt ved daginstitutioner mv. har de mindst opbakning. Så vælgere med husstandsindkomster mellem 550.000 kr-599.999 kr. har således ca. 0,2 gange mindre odds for at have daginstitutioner på

dagsorden ift. vælgere med husstandsindkomster under 250.000 kr. De enkelte mønstre kan ikke umiddelbart forklares ud fra den teoretiske analyseramme, men taler alt andet lige mod interessehypotesen.

Som den sidste afhængige variabel ser vi på sektor, hvor vi kun finder signifikante sammenhænge ift. børnehaver og vuggestuer i tabel 4.9 og ved uddannelse mv. i tabel 4.10. Ved børnehaver og vuggestuer mener 47 pct. af de private ansatte mod 59 pct. af de offentlige ansatte, at der skal bruges flere penge på området. Det betyder efter kontrol, at private ansatte har ca. 0,7 gange mindre odds end offentlige ansatte for at ville bruge flere penge på børnehaver og vuggestuer. Ved uddannelse mv. er det 23 pct. af de private ansatte mod 35 pct. af de offentlige ansatte, der har emnet på dagsorden. Når vi ser på de kontrollerede kategorieffekter, er der ca. 0,6 gange mindre odds for, at private ansatte har uddannelse mv. på dagsorden ift. de offentligt ansatte. Ud fra interessehypotesen skulle vi ikke forvente, at der var sociale variationer ved sektor og de enkelte afhængige variable. De enkelte variationer skal i stedet formentlig forklares ud fra forskelle i den offentlige og private sektor (jf. Goul Andersen 1999d).

4.2.7 Arbejdsmarkedsspørgsmål

I det følgende undersøger vi de sociale variationer for holdninger til dagpenge og kontanthjælp, der på tværs af policyområder, er de områder, hvor der er mindst opbakning i befolkningen. Det interessante er dog, om vi kan finde individuelle variationer på dagpenge og kontanthjælp, der kan forklares via interessehypotesen.

Der er primært tale om en arbejdsmarkedsrelateret forskel, hvor der ud fra interessehypotesen skelnes mellem vælgere, der er på arbejdsmarkedet og vælgere, der er uden for arbejdsmarkedet³⁸. Problematikken er også blevet omtalt som forholdet mellem de aktive og de passive. Da dagpengene er eksponent for et delvist forsikringssystem, som stort set alle beskæftigede bidrager til og dermed har ret til, bør vi finde generel større opbakning fra de enkelte beskæftigelsesgrupper, men en klar højere opbakning fra de vælgere, der er uden for arbejdsmarkedet. Derimod er vælgere på kontanthjælp primært vælgere, der stort set ingen kontakt har med arbejdsmarkedet, og de fleste beskæftigede har ligeledes meget svært ved at forestille sig, at de nogensinde skulle komme på kontanthjælp, hvilket gør at der generelt forventes at være en lav opbakning til flere penge til området. Vælgere uden for arbejdsmarkedet forventes dog ligeledes at have større opbakning til

³⁸ Arbejdsløse er ikke skilt fra pensionister og efterlønnere, men resultatet ville være stort set det samme.

området, men udsvinget er nok begrænset, da der kun er ganske få bistandsklienter blandt respondenterne³⁹.

Ved køn kan vi ud fra interessehypotesen forvente, at der er samme opbakning fra både mænd og kvinder, da begge grupper kan blive arbejdsløse.

Ved alder kan man ud fra interessehypotesen forvente, at det særligt er de yngste og ældste vælgere, som har mindst opbakning til flere penge til dagpenge og kontanthjælp, da de yngste vælgere i mindre grad er i risikozonen, og de ældste vælgere er pensionerede.

Ved skoleuddannelse kunne man forestille sig en større opbakning til områderne fra de lavest uddannede, hvilket ligeledes forventes at gøre sig gældende ved stilling, hvor særligt de ufaglærte arbejdere i højere grad er i risikozonen for at miste deres arbejde mod de højeste uddannede og funktionærerne (se Svallfors 2006).

Ved husstandsindkomst er det svært at komme med en decideret forventning ud fra interessehypotesen. Umiddelbart er det forventningen, at den laveste husstandsindkomstgruppe med under 250.000 kr. er størst tilhænger af flere penge til dagpenge og kontanthjælp, da det er her vi finder arbejdsløse, men billedet bliver forringet ved at der ligeledes er folkepensionister og studerende i denne gruppe, der ikke forventes at have samme opbakning. De højere husstandsindkomster forventes imidlertid at have markant lavere opbakning til ydelserne, da de må forventes at være så langt væk fra arbejdsløshedskøen som muligt, og derfor ingen interesse har i ydelserne.

Ved sektor skulle vi ud fra interessehypotesen forvente, at der er samme opbakning til dagpenge og kontanthjælp fra de private ansatte og offentlige ansatte, da de ingen direkte interesse har i områderne.

Som alternative forklaringer beskrevet nærmere i teoriafsnittet, har vi fx politisk socialiserede generationer (fx 68'generationen) (Andersen 2003; Rathlev 2007), at kvinders holdninger er mere baseret på omsorgsværdier (Andersen & Goul Andersen 2003). Forskelle i livsformer, hvor fx selvstændige har en individualistisk livsform (Goul Andersen 2004) eller socialiserede forskelle skabt gennem uddannelse eller erhverv (Stubager 2006, 2007; Goul Andersen 1999d; Svallfors 2006).

³⁹ Det giver ligeledes en statistisk usikkerhed når antallet af respondenter er få.

Vi starter med at undersøge, om der er en statistisk signifikant sammenhæng efter kontrol for baggrundsfaktorer (se anmærkning ved tabel 4.11) mellem den enkelte uafhængige variabel og de afhængige variable. Det vil sige, med hvor stor statistisk sikkerhed, vi kan sige, at der er sammenhæng mellem pct. af vælgere med de enkelte sociale karakteristika og holdninger til, at det offentlige bruger ”for få penge” på dagpenge og kontanthjælp. Kun hvis der er en signifikant sammenhæng, kan vi retvisende udtale os om, hvad der primært motiverer holdninger i den danske befolkning til området. Samtidig undersøges forskelle ved de enkelte kontrollerede effekter (odds ratio) (se bilag 1). Ved de mest interessante forskelle mellem kategorierne undersøger vi, hvorvidt der er signifikant forskel.

Ved stilling finder vi en statistisk signifikant sammenhæng til dagpenge efter kontrol for de andre faktorer (se tabel 4.11). Når vi ser på de enkelte procenter, kan vi se at 16 pct. af vælgere uden for arbejdsmarkedet vil bruge flere penge på dagpengeområdet, men de adskiller sig ikke umiddelbart fra de lavere funktionærer og de faglærte arbejdere. Kun de ufaglærte arbejdere adskiller sig markant fra de resterende kategorier med 28 pct. for flere penge til dagpenge. Når vi ser på de enkelte kategorieffekter ved stilling, finder vi således ikke det mønster, som vi ud fra interessehypotesen skulle forvente. Vælgere uden for arbejdsmarkedet har ganske vist alt andet lige en lidt større forklarende effekt end faglærte arbejdere og lavere funktionærer; men ufaglærte arbejdere har ultimativt den største opbakning. De ufaglærte arbejdere, som har de nok mest usikre ansættelsesforhold på arbejdsmarkedet, er således den gruppe med størst opbakning til dagpenge. De er således signifikant forskellige fra selvstændige og højere funktionærer. Ufaglærte arbejdere har alt andet lige 2 gange så store odds for at mene, at det offentlige bruger for få penge på dagpenge. At der er en decideret forskel mellem de beskæftigede og de uden for beskæftigelse, finder vi således ikke. Forklaringen på forskellene skal således snarere findes i forskellen i ansættelsesforhold (jf. Svallfors 2006).

Når vi ser på alder, skulle man ud fra interessehypotesen forvente, at det særligt er de yngste og de ældste vælgere, der har mindst opbakning til flere penge til dagpenge og kontanthjælp, da de yngste vælgere ofte er under uddannelse, og de ældste vælgere ofte er pensionerede, og dermed ikke har egeninteresse i disse ydelser. Vi finder ganske vist en signifikant statistisk sammenhæng mellem både alder og dagpenge, og alder og kontanthjælp, men det er ikke det interessebestemte mønster, som man ud fra interessehypotesen skulle forvente.

Tabel 4.11 Sociale variationer for at det offentlige bruger *for få penge* på dagpenge og kontanthjælp. 2005. Pct.

Det offentlige bruger for få penge på...	Dagpenge til den enkelte	Kontanthjælp til den enkelte	(N)
Hele befolkningen	17	18	2264
Køn			
Mænd	15	15	1231
Kvinder	19	22	1033
Alder	***	***	
18-29 år	18	13	279
30-39 år	15	15	356
40-49 år	17	22	442
50-59 år	26	26	434
60-69 år	14	16	388
70 år+	12	14	365
Skoleuddannelse	**		
Folkeskole 7-9. kl.	18	17	806
Realeksamen, 10. kl.	20	20	693
Studentereksamen/HF	14	18	759
Stilling	**		
Uden for arbejdsmarkedet ¹⁾	16	19	650
Ufaglært arbejder	28	22	267
Faglært arbejder	18	14	234
Lavere funktionær	16	22	450
Højere funktionær	13	16	325
Selvstændig	10	13	142
Husstandsindkomst²⁾			
Under 250.000 kr.	15	21	159
250.000-399.999 kr.	20	18	239
400.000-549.999 kr.	16	18	359
550.000-599.999 kr.	15	12	102
600.000-699.999 kr.	18	18	217
700.000-899.999 kr.	12	18	206
900.000 kr. eller mere	9	14	71
Sektor	**	***	
Privat ansat	15	13	681
Offentlig ansat	21	24	468

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

Anm: Signifikansen fortæller, om der er statistisk sammenhæng mellem de uafhængige variable og de afhængige variable efter kontrol for relevante baggrundsfaktorer (køn, alder, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor). Signifikansen er udledt af multinominel logistisk regression (se bilag 1). Vi kan således se, hvorvidt de enkelte sammenhænge er statistisk holdbare i befolkningen eller muligvis blot tilfældig varians.

Når vi ser på kategorieffekterne for alder og dagpenge (efter kontrol), finder vi stort set lige stor opbakning til alderskategorierne fra 18-49 år (se bilag 1). Ved aldersgruppen mellem 50-59 år er opbakningen markant større for flere penge til dagpenge end ved de resterende kategorier, hvorimod opbakningen bliver mindre ved aldersgrupperne på 60-69 år og over 70 år. Vælgere over 70 år har således markant mindre opbakning til området end de 50-59 årige. De rå data viser således en forskel på 14 procentpoint. Der syntes derfor kun at kunne spores en svag grad af egeninteresse ved vælgere over 70 år, hvorimod de yngste vælgere bakker op om dagpengene. At de 50-59 årige har

så markant større opbakning skal formentlig forklares ud fra de politiske socialiserede forskelle ved 68' generationen, hvor de som nævnt er større tilhængere af velfærdsydelser end andre generationer (Rathlev 2007).

Ved sammenhængen mellem alder og kontanthjælp finder vi lidt det samme mønster. Her er det aldersgrupperne 40-49 år og 50-59 år, der skiller sig markant ud fra de andre grupper. Der er således 22 pct. af vælgere på 40-49 år og 26 pct. af vælgere på 50-59 år, der mener, at det offentlige skal bruge flere penge på kontanthjælp til den enkelte, hvorimod de vælgere med mindst opbakning er vælgere på 18-29 år og vælgere over 70 år. Ud fra kategori effekterne kan vi se, at vælgere på 40-49 år og vælgere på 50-59 år er signifikant forskellige fra de 18-29 år. De 40-49 årige har ca. 2,3 gange, og de 50-59 årige ca. 2,3 gange, så store odds for at mene, at det offentlige skal bruge flere penge på kontanthjælp end de 18-29 årige. Variationen kan dog næppe forklares via egeninteresse; men skal i stedet forklares ud fra generationsperspektivet, hvor de 40-59 årige er større tilhængere af penge til udsatte grupper end andre generationer (jf. Andersen 2003; Rathlev 2007).

Når vi ser på skoleuddannelse, skulle vi ud fra interessehypotesen forvente, at der er størst opbakning fra de lavest uddannede for dagpenge og kontanthjælp, da det er de vælgere, der formentligt er største brugere af ydelserne, men ligeledes dem, der har størst risiko for at blive arbejdsløse, hvilket blev illustreret ved stilling. Ved dagpenge finder vi en signifikant sammenhæng efter kontrol for baggrundsfaktorer, hvorimod vi ikke finder en signifikant sammenhæng ved kontanthjælp. Ved dagpenge kan vi se, at 14 pct. af vælgere med en studentereksamen støtter op om flere penge til området, hvorimod det er 18 pct. af vælgere med folkeskole 7-9 kl. og 20 pct. af vælgere med folkeskole 10 kl. Selvom der kun er 4 og 6 procentpoints forskel mellem vælgere med studentereksamen og vælgere uden, så er der en bemærkelsesværdig forskel på de kontrollerede kategori effekter. Vælgere uden studentereksamen har således ca. 1,7 gange så store odds for at mene, at det offentlige skal bruge flere penge på dagpenge til den enkelte. Forklaringen på variationen kan således formentlig delvist forklares ud fra interessehypotesen, da de lavest uddannede har risiko for at være eller blive arbejdsløse.

Ved husstandsindkomst finder vi ingen signifikante sammenhænge og går derfor ikke nærmere ind i tallene. Men ved sektor finder vi til gengæld signifikante forskelle mellem offentlig ansatte og private ansatte og dagpenge og kontanthjælp. Ved begge ydelser har offentlige ansatte således større opbakning til flere penge fra det offentlige. Offentligt ansatte har således ca. 1,9 gange så store odds

for at mene, at det offentlige bruger for få penge på dagpenge, og ca. 1,6 gange så store odds for at mene det samme ved kontanthjælp ift. private ansatte. Det er således ikke tale om egeninteresse, men snarere en forklaring ud fra socialiserede forskelle i de to sektorer (jf. Goul Andersen 1999d).

4.2.8 Delkonklusion

Ved variationer mellem offentlige policyområder og opgaver finder vi ikke umiddelbart eksempler på egeninteresse. I stedet syntes en passendehedslogik at eksistere med en konsensus, at nogle offentlige policyområder bør få mere støtte fra det offentlige end andre.

Ved ældrespørgsmål på det specifikke niveau finder vi også kun enkelte indikatorer på egeninteresse. Fx har de 18-29 årige den laveste opbakning. De står dog alene, og den primære forklaring syntes i stedet at komme fra et generationsperspektiv med 68'generationen som den mest velfærdsorienterede.

Når vi ser på børne- og ungespørgsmål finder vi relativt klare indikatorer på egeninteresse. Fx børnehaver og vuggestuer og uddannelse er stærkt prioriteret af de berørte grupper.

Ved dagpenge og kontanthjælp udviser de arbejdsløse ingen klare indikatorer på egeninteresse. Der syntes i stedet at eksistere et skel på baggrund af den opfattede risiko for at blive arbejdsløs, hvilket muligvis kan indeholde et gran af egeninteresse.

5. Konklusion

Formålet med dette speciale har været at lave den hidtil mest systematiske analyse af, *i hvor høj grad danske vælgeres holdninger til velfærdsstaten er motiveret af kortsigtet, snæver egeninteresse?*

Ud over interessehypotesen har alternative forklaringer med fokus på en passendehedslogik, dvs. værdibaserede forklaringer ud fra forskellige livsformer, generationsforskelle osv., samt forklaringer med afsæt i vælgerne som ræsonnerende individer i forhold til gældende diskurser og oplevede problemer, været inddraget som forklaring på vælgeres holdninger til velfærdsstaten.

Tre typer af variationer til besvarelse af problemstillingen blev undersøgt: *variationer over tid*, *variationer mellem policyområder* og *variationer mellem individer*. Den primære analyse var på variationer mellem individer, hvorimod variationer over tid kun blev analyseret på enkelte variable på det generelle niveau og variationer mellem policyområder kun kort på det specifikke niveau.

Ved variationer over tid finder vi kun ganske få indikatorer på egeninteresse, der således langt fra synes at være den generelle trend. En indikator på egeninteresse finder vi dog ved at se på forskellen i vælgeres holdninger til skattelettelse, der er blevet reduceret relativt kraftigt formentlig efter skattelettelsen ved Forårspakken i 2004.

I 2005 finder vi at vælgeres opbakning til velfærdsstaten er den højest nogensinde målt. Vi finder ligeledes samme mønster ved vælgeres politiske dagsorden, hvor velfærdsspørgsmål står højest på dagsordenen. Dette kunne tale for interessehypotesen, men vi finder ikke stabile holdninger på skatter og velfærd over tid, men i stedet store fluktuationer fra det ene år til det andet. Spørgsmål af samfundsøkonomisk og værdipolitisk karakter dominerer ligeledes dagsordenen i enkelte år. Dette taler i stedet for forklaringen, at vælgere snarere er afhængige af oplevede diskurser og oplevede problemer.

Når vi ser på variationer mellem offentlige policyområder og opgaver, finder vi ikke umiddelbart eksempler på egeninteresse. I stedet syntes en passendehedslogik at eksistere med en konsensus, at nogle offentlige policyområder bør få mere støtte fra det offentlige end andre. Der syntes at være et mønster, at nogle grupper i samfundet mere fortjener offentlige støtte end andre. De højest prioriterede er de ældre og de syge, herefter kommer børn og unge, så dagpengemodtagerne og til sidst kontanthjælpsmodtagerne. Variationerne syntes at kunne forklares i kraft af, hvad der syntes

retfærdigt og rimeligt og hvilke grupper vælgerne bedst kan identificere sig med. Der bliver derfor tale om en dikotomi mellem ”dem” og ”os” (jf. Oorschot 2000, 2006).

Ved de individuelle variationer har vi specifikt valgt at se på policyområder, som mest forventeligt vil kunne vise holdninger motiveret ud fra kortsigtet, snæver egeninteresse: Det drejer sig om offentlige sociale services og ydelser. Hvis vi således ikke fandt nogle indikatorer af egeninteresse her, ville det være svært at forestille sig egeninteresse nogen steder.

På det generelle niveau finder vi, at de 85 pct. af befolkningen, som tjener under 700.000 kr. i husstanden, stort set alle har enslydende holdninger til velfærdstaten. Det er ikke før husstandsindkomsten når over 900.000 kr., at kortsigtet egeninteresse viser sit ansigt.

Ved ældrespørgsmål på det specifikke niveau finder vi også kun enkelte indikatorer på egeninteresse. Fx finder vi, at de 18-29 årige har den laveste opbakning til øget økonomisk støtte til plejehjem og folkepension. De står dog alene, og den primære forklaring til variationerne på ældrespørgsmålene syntes i stedet at komme fra en forklaring i politiske generationer, hvor 68' generationen viser tegn på at være den mest velfærdsorienterede.

Når vi ser på børne- og ungespørgsmål, finder vi de nok klareste indikatorer på egeninteresse i specialets analyser. De forskellige policyområder, som daginstitutioner og uddannelse, er stærkt prioriteret af de berørte grupper. Det kan dog altid diskuteres, hvorvidt resultaterne ikke også kunne fortolkes ud fra omsorgsværdier i den enkelte familie.

Ved de arbejdsmarkedsrelaterede spørgsmål (dagpenge og kontanthjælp til den enkelte) finder vi ingen klare indikatorer på egeninteresse fra de arbejdsløse grupper. I stedet syntes der at være en skillelinje mellem de selvstændige og de højere funktionærer versus arbejderne og de lavere funktionærer. Med andre ord syntes der at eksistere et skel på baggrund af den opfattede risiko for at blive arbejdsløs, hvilket muligvis kan indeholde et gran af egeninteresse.

Alt i alt viser vores resultater at kortsigtet, snæver egeninteresse kun i mindre grad motiverer og dermed forklarer vælgerne holdninger til velfærdsstaten. Dette taler derfor imod Piersons (1994, 1996) implicitte forståelse af, at vælgerne primært er motiveret af egeninteresse, hvilket betyder at store dele af retrenchmentlitteraturen har været skrevet med udgangspunkt i et i høj grad fejlagtigt aktørsyn. Holdninger til velfærdsstaten synes således at have mere at gøre med værdier og normer på baggrund af socialisering, og er dermed mere et spørgsmål om en gældende passendehedslogik frem for en gældende konsekvenslogik.

6. Litteraturliste

- ACNielsen (2000) *Mandag Morgen – Velfærdens Værdier*, ACNielsen AIM.
- Agresti, A. & Finlay, B. (1997) *Statistical Methods for the Social Sciences*, 3th Edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Alber, J. (1984) 'Versorgungsklasse im Wohlfahrtsstaat', *Kölner Zeithschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 36: 225–51.
- Andress, H. J. & Heien, T. (2001) 'Four Worlds of Welfare State Attitudes? A Comparison of Germany, Norway, and the United States', *European Sociological Review* 17: 337–56.
- Applebaum, L. D. (2001) 'The Influence of Perceived Deservingness on Policy Decisions Regarding Aid to the Poor', *Political Psychology* 22, 3: 419–442.
- Andersen, J. (2003) 'Far, mor og børn. Partivalg og politisk socialisering' i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Andersen, J. & Nielsen, H. J. (2003) 'Indvandrere og indvandrerpolitik', i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Andersen, J. & Goul Andersen, J. (2003) 'Køn, alder og uddannelse: De unge mænds sejr' i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Arts, W. & Gelissen, J. (2001) 'Welfare States, Solidarity and Justice Principles: Does the Type Really Matter?', *Acta Sociologica* 44: 283–99.
- Baldwin, P. (1990) *The Politics of Social Solidarity: Class Bases of the European Welfare State, 1875–1975*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Bean, C. & Papadakis, E. (1998) 'A Comparison of Attitudes towards the Welfare States in Different Institutional Regimes, 1985–1990', *International Journal of Public Opinion Research* 10: 211–36.
- Blekesaune, M. & Quadagno, J. (2003) 'Public Attitudes Toward Welfare State Policies. A Comparative Analysis of 24 Nations', *European Sociological Review* 19: 415–27.
- Boeri, T., Börsch-Supan A., T. Guido, K. O. Moene & B. Lockwood (2001) 'Would you like to shrink the Welfare State? A Survey of European Citizens', *Economic Policy* 16, 32: 9-50.
- Borre, O. (2003) 'To konfliktdimensioner' i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Brennan, G. & Buchanan, J. M. (1985) *The Reason of Rules - Constitutional Political Economy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Citrin, J. (1979) 'Do People Want Something for Nothing: Public Opinion on Taxes and Government Spending' *National Tax Journal* 32, 2: 113-130.
- Clasen, J. & Oorscho W. V. (2002) 'Changing Principles in European Social Security', *European Journal of Social Security* 4, 2: 89-115.
- Coughlin, R. M. (1980) *Ideology, public opinion and welfare policy: Attitudes towards taxes and spending in industrial societies*, Institute of International Studies, Research Series No. 42, Berkeley: University of California.
- Cox, R. H. (2001) 'The Social Construction of an Imperative: Why Welfare Reform Happened in Denmark and the Netherlands but not in Germany', *World Politics* 53, 463–98.

- De Vaus, D. (2001) *Research Design in Social Research*, London: Sage Publications.
- Edlund, J. (1999) 'Trust in Government and Welfare Regimes: Attitudes to Redistribution and Financial Cheating in the USA and Norway', *European Journal of Political Research* 35: 341–70.
- Erikson, R. & Goldthorpe, J. H. (1992) *The constant flux: A study of class mobility in industrial societies*, Oxford: Clarendon Press.
- Esping-Andersen, G. (1990) *Three Worlds of Welfare Capitalism*, Cambridge: Polity Press.
- Esping-Andersen, G. (1999) *Social Foundations of Postindustrial Economies*, Oxford: Oxford University Press.
- Feldman, S. & Steenbergen, M. R. (2001) 'The Humanitarian foundation of Public support for Social Welfare', *American Journal of Political Science* 45, 3: 658-677.
- Finansministeriet (2004) *Finansredegørelse 2004*, København: Finansministeriet.
- Forsikringsoplysningen (2005) *Sociale ydelser. Hvem hvad og hvornår*, København: Forsikringsoplysningen.
- Gaasholt, Ø. & Togeby, L. (1995) *I Syv Sind. Danskernes Holdninger til Flygtninge og Indvandrere*, Aarhus: Politica.
- Gelissen, J. (2000) 'Popular Support for Institutionalised Solidarity: a Comparison between European Welfare States', *International Journal of Social Welfare* 9: 285–300.
- Goul Andersen, J. (1993a) 'Sources of Welfare-State Support in Denmark: Self-Interest or Way of Life?', i E. J. Hansen, S. Ringen, H. Uusitalo & R. Erikson (red.) *Welfare Trends in the Scandinavian Countries*, New York: M. E. Sharpe.
- Goul Andersen, J. (1993b) 'Samfundssind eller egen nytte', *Politica* 25, 2: 163-188.
- Goul Andersen, J. (1994) 'Krisebevidsthed og velfærdsholdninger i en højkonjunktur' i E. Petersen, J. Goul Andersen, J. Dalberg-Larsen, K.-E. Sabroe & B. Sommerlund (red.) *Livskvalitet og holdninger i det variable nichesamfund*, Århus Universitet, Århus: Psykologisk Institut.
- Goul Andersen, J. (1998) *Borgerne og lovene*, Århus: Århus Universitetsforlag.
- Goul Andersen, J. (1999a) 'Holdninger til velfærdsstaten' i J. Andersen, O. Borre, J. Goul Andersen & H. J. Nielsen (red.) *Vælgere med omtanke. En analyse af Folketingsvalget 1998*, Århus: Systime.
- Goul Andersen, J. (1999b) 'Changing Labour Markets, New Social Divisions and Welfare State Support : Denmark in the 1990s' i, S. Svallfors & P. Taylor-Gooby (red.) *The End of the Welfare State? : Responses to state retrenchment*, London: Routledge.
- Goul Andersen, J. (1999c) 'Vælgernes politiske dagsorden' i J. Andersen, O. Borre, J. Goul Andersen & H. J. Nielsen (red.), *Vælgere med omtanke. En analyse af Folketingsvalget 1998*, Århus: Systime.
- Goul Andersen, J. (1999d) 'Offentlig og privat' i J. Andersen, O. Borre, J. Goul Andersen & H. J. Nielsen (red.), *Vælgere med omtanke. En analyse af Folketingsvalget 1998*, Århus: Systime.
- Goul Andersen, J. (2001) 'Vælgere, økonomi og interesser - Vælgerforskning, policy-analyser og "kriseundersøgelserne"', *Arbejdspapir 12, Det Danske Valgprojekt*, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.
- Goul Andersen, J. (2003a) 'Farligt farvand: Vælgernes holdninger til velfærdspolitik og skatter', i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.

- Goul Andersen, J. (2003b) 'Vælgernes nye politiske dagsorden', i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Goul Andersen, J. (2004) 'Danskernes opbakning om velfærdsstaten: urokkelig, påvirkelig eller skrøbelig?' i J. H. Petersen & K. Petersen (red.) *13 udfordringer til den danske velfærdsstat*, Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Goul Andersen, J. (2006) 'Immigration and the legitimacy of the Scandinavian welfare state: Some Preliminary Danish Findings', *AMID working paper 53*, Aalborg University.
- Goul Andersen, J. (2007a-forthcoming) 'Public Support for the Danish Welfare State. Interests and Values, Institutions and Performance', i E. Albæk, L. Eliason, A. S. Nørgaard, & H. Schwartz, (red.) *Crisis, Miracles and Beyond: Negotiated Adaptation of the Danish Welfare State*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Goul Andersen, J. (2007b) 'Velfærdsstatens værdigrundlag og institutioner: Behov, præstation og medborgerskab som principper for velfærd' i P. H. Jensen (red.) *Velfærd – dimensioner og betydninger*, København: Bogforlaget Frydenlund.
- Goul Andersen, J. (2007c) 'Samfundskonflikter, partier i bevægelse og vælgere med omtanke' i J. Goul Andersen, J. Andersen, O. Borre, K. M. Hansen & H. J. Nielsen (red.), *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.
- Goul Andersen, J. (2007d) *Conceptualisation of Welfare State Attitudes: Making sense of a conceptual mess*, Paper prepared for Workshop on Welfare Architecture, Vilvorde Kursus Center, Nov.2-3, 2006
- Goul Andersen, J. & Borre, O. (2003) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Goul Andersen, J. Hedegaard Andersen, D., Pedersen, T. D. & Rathlev, J. (2005) *Valgundersøgelsen 2005. Teknisk rapport*, Institut for Økonomi, Politik & Administration, Aalborg Universitet.
- Goul Andersen, J., Borre, O., Hansen, K. M. & Nielsen, H. J. (red.) (2007) *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.
- Green-Pedersen, C. (2000): *How Politics Still Matters*, Ph.D.-afhandling, Århus Universitet.
- Green-Pedersen, C., Klitgaard, M. B. & Nørgaard, A. S. (2004) *Den danske velfærdsstat - Politiske, sociologiske og institutionelle dynamikker - En rapport til velfærdskommissionen*, Arbejdsrapport 2004: 1, København: Velfærdskommissionen.
- Gundelach, P. (1988) *Sociale bevægelser og samfundsændringer: nye sociale grupperinger og deres organisationsformer ved overgangen til ændrede samfundstyper*, Århus: Politica.
- Hedegaard Andersen, D. (2007) *Europæisering af dansk miljøpolitik*, praktikprojekt i forbindelse med ophold som stagiaire ved Copenhagen EU Office i Bruxelles.
- Isaac, R. M., Mathieu, D. & Zjac, E. E (1991) 'Institutional framing and perceptions of fairness', *Constitutional Political Economy* 2, 3: 329-370.
- Jensen, J. B. (2004) *Targeting social security: Who gets what, why?: An analysis of measures that target Danish and British unemployment benefits, social assistance, retirement pensions and family allowance, 1990-2002*, Ph.d.-afhandling, Institut for Økonomi, Politik og Forvaltning, Aalborg Universitet.

- Jæger, M. M. (2006) 'What makes people support public responsibility for welfare provision: Self-interest or political ideology? A longitudinal approach', *Acta Sociologica* 49: 321-338.
- Kangas, O. E. (1997) 'Self-Interest and the Common Good: The Impact of Norms, Selfishness and Context in Social Policy Opinion', *Journal of Socio-economics* 26: 475-94.
- Korpi, W. (1983) 'The Power Resources Model' i *The Democratic Class Struggle*, Routledge & Kegan Paul; gengivet i C. Pierson & F. G. Castles. (red.) (2006) *The Welfare State Reader*, 2nd Edition, Cambridge: Polity Press.
- Korpi, W. and Palme, J. (1998) 'The paradox of redistribution and strategies of equality: Welfare state institutions, inequality, and poverty in the Western countries', *American Sociological Review* 63: 661-687.
- Kristensen, O. P. (1987) *Væksten i den offentlige sektor: Institutioner og politik*, København: Jurist & Økonomforbundets Forlag.
- Knutsen, O. (2007) 'The Decline of Social Class?' i Dalton, R. J. & Klingemann, H-D. (red.) *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford: Oxford University.
- Kumlin, S. (2004) *The Personal and the Political: How Personal Welfare State Experiences Affect Political Trust and Ideology*, New York: Palgrave-Macmillan.
- Kumlin, S. (2007) 'The Welfare State: Values, Policy Preferences, and Performance Evaluations' i Dalton, R. J. & Klingemann, H-D. (red.) *The Oxford Handbook of Political Behavior*, Oxford: Oxford University.
- Kurrild-Klitgaard, P. (2006) *Vælgernes skatte- og udgiftsholdninger: Danskerne som rationelle og egoistiske velfærds-opportunister*, Analyse 18-12-06, CEPOS.
- Larsen, C. A. & Goul Andersen, J. (2004) *Magten på Borgen. En analyse af beslutningsprocesser i større politiske reformer*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Larsen, C. A. (2006) *The institutional logic of welfare attitudes: How welfare regimes influence public support*, Hampshire: Ashgate.
- Larsen, C. A. (2008) 'The institutional logic of welfare attitudes: How regimes influence public support', *Comparative Political Studies* 41, 4.
- Lewin, L. (1993) 'Economic Man, Political Man' *Politica*, 25, 2: 133-142.
- Linos, K. & West, M. (2003) 'Self-Interest, Social Beliefs, and Attitudes to Redistribution', *European Sociological Review* 19: 393-409.
- Lipset, S. M. (1960) *The Political Man. The Social Basis of Politics*, Baltimore.
- Lipset, S. M. & Rokkan, S. (1967) 'Cleavage structures, Party Systems and Voter Alignments: An Introduction' i Lipset, S. M. & Rokkan, S. (red.) *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives*, New York: The Free Press.
- Mandag Morgen (2000) *Fra velfærdsstat til medborgersamfund – Danskernes velfærdsværdier i det 21. århundrede*, Mandag Morgen Strategisk Forum, København: Huset Mandag Morgen.
- March, J. G. & J. P. Olsen (1984) 'The New Institutionalism: Organizational Factors in Political Life', *American Political Science Review*: 78, 738-49.
- March, J. G. & Olsen, J. P. (1989) *Rediscovering Institutions*, New York: Free Press.
- March, J. G. & Olsen, J. P. (2006a) 'The logic of appropriateness' i M. Moran, M. Rein & R. E. Goodin (red.), *The Oxford Handbook of Public Policy*, Oxford: Oxford University Press.
- March, J. G. & Olsen, J. P. (2006b) 'Elaborating the "New Institutionalism"' i R. A. W. Rhodes, S. A. Binder & B. A. Rockman (red.) *The Oxford Handbook of Political Institutions*, Oxford: Oxford University Press.

- Meret, S. (2003) 'Højrepopulisme' i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Nannestad, P. (1991) 'Rational Choice og studiet af økonomisk politik – en oversigt', *Politica* 23, 4: 418-430.
- Nannestad, P. (1999) *Solidaritetens pris*, Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Nielsen, H. J. (2007) 'Hvilken slags indvandrere ønsker man?' i J. Goul Andersen, J. Andersen, O. Borre, K. M. Hansen & H. J. Nielsen (red.), *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.
- Nielsen, P. (2005) 'Kombination af kvalitative og kvantitative metoder i teori og praksis eksemplificeret med dansk arbejdsmarkedsforskning siden 70'erne' i M. H. Jacobsen, S. Kristiansen & A. Prieur (red.) *Liv, fortælling, tekst. Strejftog i kvalitativ sociologi*, Aalborg Universitetsforlag.
- Nordlund, A. (1997) 'Attitudes Towards the Welfare State in the Scandinavian Countries', *Scandinavian Journal of Social Welfare* 6: 233-46.
- Oorschot, W. V. (2000) 'Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public', *Policy & Politics* 28: 33-48.
- Oorschot, W. V. (2002) 'Individual Motives for Contributing to Welfare Benefits in the Netherlands', *Policy & Politics* 30, 31-46.
- Oorschot, W. V. (2006) 'Making the difference in social Europe: deservingness perceptions among citizens of European welfare states', *Journal of European Social Policy* 16, 1: 23-42.
- Oorschot, W. V. & Komter, A. (1998) 'What Is It That Ties...? Theoretical Perspectives on Social Bond', *Sociale Wetenschappen* 41: 5-21.
- Papadakis, E. (1992) 'Public Opinion, Public Policy and the Welfare State', *Political Studies* 15: 21-37.
- Papadakis, E. and Bean, C. (1993) 'Popular Support for the Welfare State: a Comparison between Institutional Regimes', *Journal of Public Policy* 13: 228-54.
- Peters, B. G. (1999) *Institutional Theory in Political Science: The "New Institutionalisms"*, London: Continuum.
- Pettersen, P. A. (1995) 'The Welfare State: The Security Dimension' i O. Borre & E. Scarborough (red.) *The Scope of Government*, Oxford: Oxford University Press.
- Pettersen, P. A. (2001) 'Welfare State Legitimacy: Ranking, Rating, Paying. The Popularity and Support for Norwegian Welfare Programmes in the Mid 1990s', *Scandinavian Political Studies* 24: 27-49.
- Pierson, P. (1994) *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher and the Politics of retrenchment*, Cambridge: Cambridge University Press
- Pierson, P. (1996) 'The New Politics of the Welfare State', *World Politics* 48: 143-79 gengivet i C. Pierson & F. G. Castles. (red.) (2006) *The Welfare State Reader*, 2nd Edition, Cambridge: Polity Press.
- Pierson, P. (2000) 'Increasing returns, path dependence, and the study of politics', *The American political science review*, 94, 2:251-267.
- Pierson, P. (red.) (2001a) *The New Politics of the Welfare State*, Oxford: Oxford University Press.
- Pierson, P. (2001b) 'Coping with Permanent Austerity: Welfare State Restructuring in Affluent Democracies' i P. Pierson (red.), *The New Politics of the Welfare State*, Oxford: Oxford University Press.

- Ringdal, K. (2001) *Enhet og mangfold - Samfundsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode*, Bergen: Fagbokforlaget.
- Rodger, J. J. (2003) 'Social solidarity, welfare and post-emotionalism', *Journal of Social Policy* 32: 403-421.
- Rothstein, B. (1996) 'Political Institutions: An Overview' i R. E. Goodin & H-D. Klingeman (red.) *A new Handbook of Political Science*, Oxford: Oxford University Press.
- Rothstein, B. (1998) *Just Institutions Matter: The Moral and Political Logic of the Universal Welfare State*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rothstein, B., Adler-Nissen, R. & Knudsen, T. (2004) 'Institutioner' i T. Knudsen (red.) *Kernebegreber i politik*, 2. udgave, København: Forlaget Thomsen.
- Schmidt, V. A. (2002) 'Does Discourse Matter in the Politics of Welfare State Adjustment?', *Comparative Political Studies* 35: 168-93.
- Simon, H. A. (1965) *Administrative Behavior*, 2nd edition, New York: Macmillan
- Simon, H. A. (1985) 'Human Nature in Politics'. *American Political Science Review*, 79: 293-304.
- Svallfors, S. (1996) *Välfärdsstatens moraliska ekonomi. Välfärdsopinionen i 90-talets Sverige*, Umeå: Boréa.
- Svallfors, S. (1997) 'Worlds of Welfare and Attitudes to Redistribution: a Comparison of Eight Western Nations', *European Sociological Review* 13: 233-304.
- Svallfors, S. (1999) 'Political Trust and Attitudes Towards Redistribution. A Comparison of Sweden and Norway', *European Societies* 1: 241-68.
- Svallfors, S. (2003) 'Welfare regimes and welfare opinions: A comparison of eight western countries', *Social Indicators Research*, 64: 495-520.
- Svallfors, S. (2004) 'Class, Attitudes and the Welfare State: Sweden in Comparative Perspective', *Social Policy and Administration* 38: 119-38.
- Svallfors, S. (2006) *The Moral Economy of Class - Class and Attitudes in Comparative Perspective*, Stanford: Stanford University Press.
- Stubager, R. (2006) *The Education Cleavage: New Politics in Denmark*, Aarhus: Politica.
- Stubager, R. (2007) 'En dekomponering af uddannelseseffekten på nypolitiske holdninger' i J. Goul Andersen, J. Andersen, O. Borre, K. M. Hansen & H. J. Nielsen (red.), *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.
- Sørensen, A. (2006) 'Taget fra Viden - man ikke kan være foruden. Om videnskab og virkelighed', *Working Paper 3/2006, Department of Management, Politics and Philosophy*, Copenhagen Business School.
- Taylor-Gooby, P. (1982) 'Two cheers for the welfare state: Public opinion and private welfare', *Journal of Public Policy*, 2: 319-346.
- Taylor-Gooby, P. (1999) 'Markets and Motives', *Journal of Social Policy* 28: 97-114.
- Taylor-Gooby, P. (2001) 'Sustaining State Welfare in Hard Times: Who Will Foot the Bill?', *Journal of European Social Policy* 11: 133-47.
- Togeby, L. (2004) *Man har et standpunkt...Om stabilitet og forandring i befolkningens holdninger*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Torring, J. (2004) *Det stille sporskifte i velfærdsstaten: en diskursteoretisk beslutningsprocesanalyse*, Aarhus: Aarhus University Press.
- Ullrich, C. G. (2000) 'The Social Acceptance of the Welfare State. A Review of Literature and a New Perspective', *Sociale Welt* 51, 2: 131-151.

- Van der Brugge, J. & Voss, H. (2003) 'Mediernes dagsorden' i J. Goul Andersen & O. Borre (red.) *Politisk forandring - Værdipolitik og nye skillelinjer ved folketingsvalget 2001*, Århus: Systime.
- Van der Brugge, J. Voss, H. (2007) 'Årsager til de socialistiske partiers tilbagegang i perioden 1990-2005' holdninger' i J. Goul Andersen, J. Andersen, O. Borre, K. M. Hansen & H. J. Nielsen (red.), *Det nye politiske landskab. Folketingsvalget 2005 i perspektiv*, Århus: Academica.
- Wildavsky, A. (1987) 'Choosing preferences by constructing institutions: A cultural theory of preference formation' *American Political Science Review*, 81, 1: 3-21.
- Winter, S. & Mouritzen, P. E. (1993) 'Er vælgerne egoister?', *Politica* 25, 2: 143-162.
- Winter, S. & Mouritzen, P. E. (2001) 'Why people want something for nothing: The role of asymmetrical illusions', *European Journal of Political Research* 39: 109-143.
- Wright, E. O (1985) *Classes*, London: Verso.
- Yin, R. K. (1994) *Case Study Research. Design and Methods*, Sage Publications.
- Zaller, J. R. (1992) *Nature and Origins of Mass Opinion*, Cambridge: Cambridge University Press.

7. Abstract

The debate of what motivates voters' attitudes to politics has in a long time had a central place in the international election studies, and is this day still just as relevant. The assumption that self-interest motivates political attitudes has become a widely held belief in the public debate. But the greatest surprise is that the assumption likewise stands unchallenged in extensive parts of the scientific literature, despite the fact that a systematic analysis of the explanation strength of self-interest doesn't exist (e.g. Pierson 1994, 2001b). The ambition for this master dissertation is to try and make up for this lack of research and is the first known study to systematically analyse, *to what extent are Danish voters' attitudes to the welfare state motivated by short-term narrow self-interest?*

Our research design differentiates from earlier studies because it focuses on different types of variations. That is *variations over time*, *across policy variations* and *individual-level variations*.

We use quantitative methods. The data consist of different Danish questionnaires in cross-sectional design and panel data design with the primarily use of the "Danish Election Study 2005".

In explaining the research question we use a combination of simple and advanced statistics (logistic regression).

Attitudes to the welfare state are multidimensional and therefore we have chosen to split the analysis in a *general level* and a *specific level*. The dependent variables are therefore both general questions and specific questions to the welfare state. The independent variables are the usual suspects (e.g. gender, age, children living at home, etc.).

When we look at *variations over time*. We find a few indicators on self-interest, but it is not the general trend. One indicator for self-interest is that from 2001 to 2005 general support for more tax cuts is reduced, which probably is due to a tax reduction from 2004. In 2005 we see that voters' endorsement towards the welfare state is the highest ever seen. We find the same pattern on the voters' political agenda. This could speak in favour of the self-interest hypothesis. But we don't find stabile attitudes on taxes and welfare through time, but instead great fluctuations from one year to another. Questions on socio-economic and political questions based on values also dominate the agenda. This instead speaks highly towards the hypothesis that voters' instead are discourse-dependent and perceived problem-dependent.

When we look across *variations between public policy areas* and responsibilities we don't find self-interest. Instead a "logic of appropriateness" seems to exist with a consensus that specific public policy areas should get more subsidies from the government than others. There seems to be a pattern that some groups in society are more deserving to public support than others. The most prioritised are the elderly and the sick, subsequently the children and young people, unemployed and last the social security recipients. The variations seems to be explained by what seems fair and just and which groups voters' can identify with - a dichotomy between "them" and "us" (e.g. Oorschot 2000, 2006).

At the *individual-level variations* we have chosen the *most likely* public policy areas to find self-interest (social services and benefits). If we do not find indications of self-interest here, it should be hard to find anywhere.

On the general level more than 85 pct. of the population, who earns less than 700.000 DKK in the household, do not notably differentiate in attitudes towards the welfare state. It is not before the household income level exceeds 900.000 DKK that self-interest shows its face.

On questions on the specific level concerning *the elderly* we only find few indicators of short-term self-interest. E.g. 18-29 years of age has the lowest support for increased funding for nursing homes and old age pension. But all in all the primary explanation on the elderly questions seems to come from a generation perspective, where the 68' generation shows signs of being the most welfare orientated. When we look at the questions on *children and young people* we see the clearest indicators for self-interest. The different policy areas like day care centres and education are highly prioritised by the affected groups. It can however be discussed if the results could not also be interpreted in terms of values of care. When we look at the questions on *unemployment benefits* we do not find clear indicators of self-interest from the unemployed groups. Instead we find what seems to be a cleavage between self-employed and higher non-manual employees versus workers and lower non-manual employees. In other words the perceived risk of becoming unemployed.

All in all our results concludes that other explanations than self-interest in much greater extent seems to explain voter's attitudes to the welfare state which challenge the widely held belief of e.g. Pierson (1994). It is therefore more to do with values and norms of socialisation than of narrow self-interest. Voters' attitudes to the welfare state are therefore more a question of a "logic of appropriateness" than of a "logic of consequentiality".

8. Bilag 1

8.1 Generelle niveau

Tabel 8.1 *De sociale reformer er gået for vidt, foretrækker skattelettelser, og har skat på den politiske dagsorden. 2005. Logistisk regression. Odds ratio.*

	Sociale reformer er gået for vidt		Foretrækker skattelettelser		Skat på dagsorden ³⁾	
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
Køn	***	**	***	***	***	***
Mænd	1,56***	1,34**	2,23***	1,94***	2,22***	2,08***
Kvinder (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Alder	*	**		*	***	*
70 år+	1,19	1,34	1,13	1,39	0,39***	0,43*
60-69 år	0,84	0,85	1,35	1,38	0,43***	0,41**
50-59 år	0,81	0,77	1,02	0,93	0,74	0,61
40-49 år	0,69*	0,61*	1,07	0,85	0,91	0,65
30-39 år	0,90	0,81	1,47*	1,22	1,27	0,96
18-29 år (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Skoleuddannelse					***	
Folkeskole 7-9. kl.	0,97	0,90	0,88	0,89	0,51***	0,72
Realeksamen, 10. kl.	0,80	0,83	0,90	0,96	0,61**	0,68*
Studentereksamen/HF(reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Stilling	***	**	***	***	***	
Andet (restkategori)	0,82	0,93	0,44***	0,74	0,50**	0,61
Ikke arbejdsmarked ¹⁾	0,84	0,94	0,54***	0,81	0,30***	0,85
Ufaglært arbejder	0,67*	0,77	0,58**	0,72	0,53**	0,79
Faglært arbejder	0,69	0,81	0,37***	0,41***	0,66	0,95
Lavere funktionær	0,64**	0,84	0,48***	0,73	0,59**	0,95
Selvstændig	1,85	2,13**	1,26	1,43	0,64	0,82
Højere funktionær (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Husstandsindkomst²⁾			***	**	***	
Andet (restkategori)	1,02	0,97	1,11	1,12	1,15	1,14
900.000 kr. eller mere	1,68*	1,40	4,45***	3,81***	4,28***	2,56*
700.000-899.999 kr.	1,40	1,40	1,77***	1,59*	3,11***	1,96*
600.000-699.999 kr.	1,10	1,13	1,50*	1,47	1,93**	1,21
550.000-599.999 kr. (topskat)	0,85	0,90	1,35	1,36	1,51	0,97
400.000-549.999 kr.	0,91	0,97	1,39*	1,44*	1,75**	1,23
250.000-399.999 kr.	0,91	0,93	1,17	1,13	1,31	1,05
Under 250.000 kr. (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Sektor	***	**	***	***	***	*
Andet (restkategori)	1,62	1,19	1,40**	1,25	0,81	1,40
Privat ansat	1,86***	1,71***	2,28***	2,05***	1,91***	1,65*
Offentlig ansat (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
(N)		2133		2166		2252
Nagelkerke pseudo R ^{2 4)}		0,06		0,11		0,10

Spørgsmålsformulering og anmærkninger: *Se næste side.*

1) Et spørgsmål om samfundets udgifter:

A siger: Man er gået for langt med sociale reformer her i landet. Folk burde mere end nu klare sig uden sociale sikringer og bidrag fra samfundet.

B siger: De sociale reformer, som er gennemført i vort land bør opretholdes i mindst samme omfang som nu

2) Hvis der på længere sigt bliver mulighed for at sænke skatten, hvad vil De da foretrække:

A: Lavere skatter, eller

B: Forbedring af den offentlige service

3) Hvilke problemer er de vigtigste politikerne skal tage sig af i dag?

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

3) Pct. af svarpersoner der har emnet på den politiske dagsorden. Udregnes ved først at lægge de afgivne svares frekvenser sammen (fire muligheder for at nævne emnet) og derefter dividere med det samlede antal i kategorien (og gange med 100).

4) Nagelkerkes pseudo R^2 , der kan siges at være ækvivalent til den lineære regressions R^2 . Den benævnes dog pseudo, da den ikke decideret måler forklaret varians på den afhængige variabel. Vi anvender dog ikke begrebet i analysen, men har den kun med, hvis læseren skulle være interesseret.

- Referencekategorier for de uafhængige variable: Kvinde, 18-39 år, Studentereksamen, højere funktionær, Husstandsindkomst under 250.000 kr., Offentlig ansat, civilstand: Gift/samlevende.
- De afhængige variable er kodet: 1) Bevar sociale reformer mindst som nu og hverken eller. 2) Foretrækker serviceforbedringer. "Ved ikke" er behandlet som missing i begge spørgsmål.
- Model 1: Bivariat analyse. Ingen kontrol for andre faktorer.
- Model 2: Kontrol for køn, alder, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor.
- De enkelte signifikansniveauer for kategorierne fortæller om den enkelte kategori adskiller sig signifikant fra referencekategorien.
- Signifikans for sammenhængen mellem de uafhængige variable og den afhængige variabel er taget fra Likelihood ratio test.
- Der er kontrolleret for multikollinearitet ved de enkelte baggrundsvARIABLE (for udd/alder, udd/stilling, udd/sektor, sektor/køn mv.): Der er ingen problemer.
- Effektmål: Her er odds ratio valgt, da den i modsætning til logitskalaen muliggør stærkere fortolkninger. De enkelte odds ratio kan hvis variablen er signifikant tolkes ift. hinanden og særligt ift. referencekategorien. Odds ratio går fra 0 til plus uendelig. Estimer på 1 betyder at der er samme sandsynlighed for kategorien og referencekategorien. Estimer under 1 betyder negativ effekt, dvs. mindre sandsynlighed for, at vælgerne i gruppen er for udsagnet, mens estimer over 1 betyder positiv effekt, dvs. større sandsynlighed for at vælgerne i gruppen er for udsagnet.
- Signifikansniveauet udtrykker sandsynligheden for at få et resultat, som det i tabellen observerede. Hvis sammenhængen mellem to variable ophører med at være signifikant efter statistisk kontrol for andre faktorer, skyldes det disses indvirkning på den bivariate sammenhæng.
- Det sker at man kan have en eller flere signifikante kategorier i de enkelte variable. Disse kan komme ud fra tilfældigt fordelt data. Desuden er der tale om to typer af test. Dels en Wald-test for sammenligning af kategori-effekter, dels en Likelihood ratio test for den samlede variabel. Normalt vil man stole på den sidstnævnte, hvilket vi også gør.

8.1.1 Skattesatser

Tabel 8.2 Skattesatser 2001 og 2005.

	2001		2005	
	Respondent	For husstand	Respondent	For husstand
Personfradrag	33.400 kr.	66.800 kr.	37.000 kr.	74.000 kr.
Bundskat	6,25 pct.		5,5 pct.	
Bundgrænse mellemskat	177.900 kr.	355.800 kr.	259.500 kr.	519.000 kr.
Mellemskat	6,0 pct.		6,0 pct.	
Bundgrænse for topskat	276.900 kr.	553.800 kr.	311.500 kr.	623.000 kr.
Topskat	15 pct.		15 pct.	

2001:

Modstanden mod skat skulle slå stærkest ind ved husstandsindkomster over 553.800 kr., hvor topskatten sætter ind. Lidt skæv fordeling i husstanden bliver det *ca. 500.000 kr.*

Op til 355.800 kr., hvor mellemskatten sætter ind for husstanden skulle, der ikke være den store modstand. Lidt skæv fordeling bliver det *ca. 300.000 kr.*

2005:

Modstanden mod skat skulle slå stærkest ind ved husstandsindkomster over 623.000 kr., hvor topskatten sætter ind. Lidt skæv fordeling i husstanden bliver det *ca. 550.000 kr.*

Op til 500.000 kr., hvor mellemskatten sætter ind for husstanden skulle, der ikke være den store modstand. Lidt skæv fordeling i husstanden bliver det *ca. 450.000 kr.*

8.2 Specifikke niveau

8.2.1 Ældrespørgsmål

Tabel 8.3 Det offentlige bruger *for få penge* på plejehjem, hjemmehjælp og folkepension, og *har* ældrespørgsmål på den politiske dagsorden. 2000 og 2005. Logistisk regression. Odds ratio.

Det offentlige bruger for få penge på...	Plejehjem (2000)		Hjemmehjælp		Folkepension		Ældrespørgsmål på dagsorden ⁵⁾	
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
Køn			***	***	**	*	***	***
Mænd	0,78	0,77	0,62***	0,63***	0,77**	0,81	0,48***	0,44***
<i>Kvinder (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Alder	***	*	***	**	***	***	***	
70 år+	-	-	0,76	0,44***	1,59**	0,99	1,66**	0,89
60-69 år ¹⁾	1,94**	1,69	1,15	0,66	2,21***	1,56	2,06***	1,26
50-59 år	2,17***	1,94**	1,43*	0,93	2,04***	1,90**	1,28	0,98
40-49 år	1,51*	1,61*	1,32	0,96	1,59**	1,54*	1,39	0,14
30-39 år	1,13	1,16	1,17	0,92	1,34	1,41	1,20	1,10
<i>18-29 år (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Skoleuddannelse	***	***	***	***	***	***	***	***
Folkeskole 7-9. kl.	3,08***	2,51***	1,64***	1,94***	2,15***	1,68***	2,75***	2,49***
Realeksamen, 10. kl.	2,12***	1,91***	1,85***	1,83***	2,12***	1,81***	2,67***	2,41***
<i>Studentereksamen/HF(reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Stilling	***	*	***	*	***	***	***	**
Andet (restkategori)	1,63**	1,26	1,15	1,00	1,20	1,41	1,41	1,35
Uden for arbejdsmarkedet ²⁾	-	-	1,49*	1,46	2,50***	1,96**	3,01***	1,98**
Ufaglært arbejder	1,97**	1,63	2,58***	1,65*	2,92***	2,24***	2,58***	1,60*
Faglært arbejder	2,17***	1,62	2,39***	1,63*	2,36***	1,85**	2,78***	1,95**
Lavere funktionær	2,18***	1,94**	2,56***	1,72**	1,94***	1,61**	2,17***	1,49*
Selvstændig	0,93	0,74	1,18	1,14	1,33	1,15	0,94	0,80
<i>Højere funktionær (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Husstandsindkomst³⁾	*		***	*	**		***	
Andet (restkategori)	1,29	1,48	0,95	0,80	0,74	0,69*	1,15	1,05
900.000 kr. eller mere	-	-	0,51**	0,45**	0,45**	0,59	0,30***	0,55
700.000-899.999 kr. ⁴⁾	0,53*	0,78	0,79	0,61*	0,53***	0,58*	0,59**	0,87
600.000-699.999 kr.	0,97	1,16	1,20	0,76	0,75	0,68	0,80	0,92
550.000-599.999 kr. (topskat)	0,99	1,07	1,24	0,70	0,77	0,61	0,78	0,80
400.000-549.999 kr.	1,23	1,24	1,24	0,81	0,76*	0,60**	0,81	0,82
250.000-399.999 kr.	1,44	1,39	1,48**	1,18	0,81	0,71*	0,76*	0,76
<i>Under 250.000 kr. (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Sektor			***	*				
Andet (restkategori)	0,97	0,93	0,60***	0,65*	1,00	0,80	1,18	0,87
Privat ansat	0,93	0,92	0,68**	0,67**	0,80	0,76*	1,00	1,11
<i>Offentlig ansat (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
(N)		1234		2252		2252		2252
Nagelkerke pseudo R ^{2 6)}		0,10		0,09		0,08		0,13

Spørgsmålsformulering og anmærkninger: *Se næste side.*

Spm: 2000: *Jeg vil nu spørge om Deres syn på de offentlige udgifter til forskellige opgaver. Jeg vil bede Dem vurdere, om De mener, at det offentlige burde bruge 1) Mange flere, 2) Lidt flere, 3) Som nu, 4) Lidt færre, eller 5) Langt færre penge på disse opgaver.*

2005: *Jeg vil nu spørge om dit syn på de offentliges udgifter til forskellige formål. Jeg vil læse nogle offentlige opgaver op, og jeg vil gerne bede dig sige mig for hver opgave, om du mener, det offentlige bruger for mange penge, passende, eller for få penge til disse opgaver?*

2005: *Hvilke problemer er de vigtigste politikerne skal tage sig af i dag?*

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) 2000: Kategorien går fra 60-70 år. Der er ingen respondenter over 70 år.

2) 2000: Uden for arbejdsmarkedet kan ikke udledes pga. mangler i datasættet. 2005: Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

3) Kun gifte og samlevende.

4) 2000: 700.000 kr. og over. Denne kodning er valgt pga. for få respondenter for de højeste indkomster til logistisk regression.

5) Pct. af svarpersoner, der har emnet på den politiske dagsorden.

6) Nagelkerkes pseudo R^2 , der kan siges at være ækvivalent til den lineære regressions R^2 . Den benævnes dog pseudo, da den ikke decideret måler forklaret varians på den afhængige variabel. Vi anvender dog ikke begrebet i analysen, men har den kun med, hvis læseren skulle være interesseret.

- Referencekategorier: Kvinde, 18-39 år, Studentereksamen, Faglært arbejder, Husstandsindkomst under 250.000 kr., Offentlig ansat, civilstand: Gift/samlevende.
- De afhængige variable er kodet:
2005: 1=For få penge, 2=Passende og for mange penge (inkl. "ved ikke").
2000: 1: Mange flere og lidt flere penge, 2=Lidt færre, langt færre penge og som nu (inkl. "ved ikke"). Vi vælger at slå de to sidste kategorier sammen, da der i enkelte svarceller er meget få respondenter eller slet ingen. I sådan et tilfælde kan programmet ikke estimere koefficienterne, og signifikansværdierne i modellen kan ikke bruges med sikkerhed.
- Model 1: Bivariat analyse. Ingen kontrol for andre faktorer.
- Model 2: Kontrol for køn, alder, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor.
- Signifikans for sammenhængen mellem de uafhængige variable og den afhængige variabel er taget fra Likelihood ratio test.
- Der er kontrolleret for multikollinearitet ved de enkelte baggrundsvariable (for udd/alder, udd/stilling, udd/sektor, sektor/køn mv.): Der er ingen problemer.
- Effektmål: Her er odds ratio valgt, da den i modsætning til logitskalaen muliggør stærkere fortolkninger. De enkelte odds ratio kan hvis variablen er signifikant tolkes ift. hinanden og særligt ift. referencekategorien. Odds ratio går fra 0 til plus uendelig. Estimer på 1 betyder at der er samme sandsynlighed for kategorien og referencekategorien. Estimer under 1 betyder negativ effekt, dvs. mindre sandsynlighed for, at vælgerne i gruppen er for udsagnet, mens estimer over 1 betyder positiv effekt, dvs. større sandsynlighed for at vælgerne i gruppen er for udsagnet.
- Signifikansniveauet udtrykker sandsynligheden for at få et resultat, som det i tabellen observerede. Hvis sammenhængen mellem to variable ophører med at være signifikant efter statistisk kontrol for andre faktorer, skyldes det disses indvirkning på den bivariate sammenhæng.
- Det sker at man kan have en eller flere signifikante kategorier i de enkelte variable. Disse kan komme ud fra tilfældigt fordelt data. Desuden er der tale om to typer af test. Dels en Wald-test for sammenligning af kategori effekter, dels en Likelihood ratio test for den samlede variabel. Normalt vil man stole på den sidstnævnte, hvilket vi også gør.

8.2.2 Børne- og ungespørgsmål

Tabel 8.4 Det offentlige bruger for få penge på forældreorlov, børnehaver og vuggestuer, uddannelse og økonomiske vilkår for børnefamilier. 2000 og 2005. Logistisk regression. Odds ratio.

Det offentlige bruger for få penge på...	Forældreorlov (2000)		Børnehaver og vuggestuer		Uddannelse		Økonomiske vilkår for børnefamilier	
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
Køn	***	***	***	***				
Mænd	0,59***	0,51***	0,58***	0,61***	0,92	0,98	0,86	0,88
Kvinder (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Skoleuddannelse			***	**	**	**		
Folkeskole 7-9. kl.	0,74	0,88	0,81*	1,01	0,51***	0,66**	0,94	1,18
Realeksamen, 10. kl.	1,03	0,88	1,34**	1,38**	0,80*	0,86	1,08	1,14
Studentereksamen/HF(reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Stilling	***		***		***		*	
Andet (restkategori)	0,59**	0,92	1,00	1,41	1,22	0,83	1,20	0,89
Uden for arbejdsmarkedet ¹⁾	-	-	0,85	1,20	0,53***	0,62*	0,83	0,77
Ufaglært arbejder	1,48	1,60*	1,39*	1,48*	0,77	0,84	1,24	1,03
Faglært arbejder	1,69*	1,69*	1,58**	1,58*	0,74	0,84	1,32	0,99
Lavere funktionær	1,22	0,99	1,80***	1,49*	0,97	0,98	1,11	0,86
Selvstændig	0,60	0,78	0,76	0,96	0,53**	0,51**	0,57*	0,48*
Højere funktionær (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Husstandsindkomst²⁾	**	**	**		*		***	*
Andet(restkategori)	0,66	0,46**	0,93	0,79	0,84	0,88	1,30	1,30
900.000 kr. eller mere	-	-	0,96	0,72	1,12	0,93	0,33*	0,28*
700.000-899.999 kr. ³⁾	0,79	0,40**	1,42*	0,93	1,49*	1,22	1,09	0,89
600.000-699.999 kr.	1,02	0,61	1,41*	0,82	1,29	1,10	1,46*	1,14
550.000-599.999 kr.	0,74	0,37***	1,50	0,81	1,18	1,04	1,28	1,00
400.000-549.999 kr.	1,53*	0,75	1,63***	1,02	1,33*	1,25	1,71***	1,38
250.000-399.999 kr.	1,17	0,74	1,12	0,92	1,06	1,07	1,26	1,21
Under 250.000 kr. (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Sektor	***		***	**	*			
Andet (restkategori)	0,47***	0,72	0,48***	0,62**	0,70**	1,33	0,78	1,03
Privat ansat	0,99	1,08	0,62***	0,68**	0,86	0,97	0,84	0,80
Offentlig ansat (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
Hjemmeboende børn og alder	***	***	***	***	***	***	***	***
Børn 0-2 år	4,97***	4,03***	2,65***	2,42***	1,26	0,96	2,97***	2,97***
Børn 3-6 år	4,22***	3,77***	2,13***	1,91***	1,62**	1,34	1,67**	1,80*
Børn/unge 7-19 år	2,29***	2,34***	1,65***	1,33*	2,01***	1,61***	1,44**	1,47*
Hjemb. unge 20-25 år. ⁴⁾	0,87	1,25	1,28	1,29	2,00*	2,17*	0,53	0,55
18-24 år uden børn (børn på et tidspunkt)	1,30	1,21	0,83	0,77	2,99***	2,23**	1,60	1,69
25-40 år uden børn (snart børn)	2,38***	2,44***	0,96	0,96	1,49**	1,12	1,13	1,27
40 år+, uden børn (ingen interesse i børneydelser) (reference) ⁵⁾	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0
(N)		1223		2252		2252		2252
Nagelkerke pseudo R ^{2 6)}		0,16		0,10		0,06		0,05

Spørgsmålsformulering og anmærkninger: Se næste side.

Spm: 2000: *Jeg vil nu spørge om Deres syn på de offentlige udgifter til forskellige opgaver. Jeg vil bede Dem vurdere, om De mener, at det offentlige burde bruge 1) Mange flere, 2) Lidt flere, 3) Som nu, 4) Lidt færre, eller 5) Langt færre penge på disse opgaver.*

2005: *Jeg vil nu spørge om dit syn på de offentliges udgifter til forskellige formål. Jeg vil læse nogle offentlige opgaver op, og jeg vil gerne bede dig sige mig for hver opgave, om du mener, det offentlige bruger for mange penge, passende, eller for få penge til disse opgaver?*

2005: *Hvilke problemer er de vigtigste politikerne skal tage sig af i dag?*

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) 2000: Uden for arbejdsmarkedet kan ikke udledes pga. mangler i datasættet. 2005: Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

3) 2000: 700.000 kr. og over. Denne kodning er valgt pga. for få respondenter for de højeste indkomster til logistisk regression.

4) 2000: Hjemmeboende unge 20 år eller over.

5) 2005: Inklusiv hjemmeboende unge over 26 år.

6) Se tabel 8.3.

- Signifikans: Den statistiske sammenhæng er kontrolleret for køn, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor og hjemmeboende børn og alder.
- Referencekategorier: Kvinde, Studentereksamen, Faglært arbejder, Husstandsindkomst under 250.000 kr., Offentlig ansat, civilstand: Gift/samlevende, over 40 år uden børn.
- De afhængige variable er kodet:
2005: 1=For få penge, 2=Passende og for mange penge (inkl. "ved ikke").
2000: 1: Mange flere og lidt flere penge, 2=Lidt færre, langt færre penge og som nu (inkl. "ved ikke"). Vi vælger at slå de to sidste kategorier sammen, da der i enkelte svarceller er meget få respondenter eller slet ingen. I sådan et tilfælde kan programmet ikke estimere koefficienterne, og signifikansværdierne i modellen kan ikke bruges med sikkerhed.
- Model 1: Bivariat analyse. Ingen kontrol for andre faktorer.
- Model 2: Kontrol for køn, alder, skoleuddannelse, stilling, husstandsindkomst, civilstand, sektor og hjemmeboende børn og unge.
- Signifikans for sammenhængen mellem de uafhængige variable og den afhængige variabel er taget fra Likelihood ratio test.
- Der er kontrolleret for multikollinearitet ved de enkelte baggrundsvARIABLE (for udd/alder, udd/stilling, udd/sekter, sektor/køn mv.): Der er ingen problemer.
- Effektmål: Her er odds ratio valgt, da den i modsætning til logitskalaen muliggør stærkere fortolkninger. De enkelte odds ratio kan hvis variabelen er signifikant tolkes ift. hinanden og særligt ift. referencekategorien. Odds ratio går fra 0 til plus uendelig. Estimer på 1 betyder at der er samme sandsynlighed for kategorien og referencekategorien. Estimer under 1 betyder negativ effekt, dvs. mindre sandsynlighed for, at vælgerne i gruppen er for udsagnet, mens estimer over 1 betyder positiv effekt, dvs. større sandsynlighed for at vælgerne i gruppen er for udsagnet.
- Signifikansniveauet udtrykker sandsynligheden for at få et resultat, som det i tabellen observerede. Hvis sammenhængen mellem to variable ophører med at være signifikant efter statistisk kontrol for andre faktorer, skyldes det disses indvirkning på den bivariate sammenhæng.
- Det sker at man kan have en eller flere signifikante kategorier i de enkelte variable. Disse kan komme ud fra tilfældigt fordelt data. Desuden er der tale om to typer af test. Dels en Wald-test for sammenligning af kategori-effekter, dels en Likelihood ratio test for den samlede variabel. Normalt vil man stole på den sidstnævnte, hvilket vi også gør.

Tabel 8.5 Vælgere, der har uddannelse og dagsinstitutioner på den politiske dagsorden. 2005. Logistisk regression. Odds ratio.

	Uddannelse mv.		Daginstitutioner mv.	
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
Køn	***	*	***	***
Mænd	0,73***	0,82*	0,32***	0,31***
Kvinder (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0
Skoleuddannelse	***	***	**	
Folkeskole 7-9. kl.	0,42***	0,57***	0,85	1,11
Realeksamen, 10. kl.	0,57***	0,67**	1,38*	1,43
Studentereksamen/HF(reference)	1,0	1,0	1,0	1,0
Stilling	***	***	***	
Andet (restkategori)	1,982***	1,98*	1,16	1,31
Uden for arbejdsmarkedet ¹⁾	0,524***	0,75	1,17	1,66
Ufaglært arbejder	0,587**	0,87	1,49	1,22
Faglært arbejder	0,446***	0,62*	1,98**	1,56
Lavere funktionær	0,831	0,82	2,24***	1,42
Selvstændig	0,465**	0,54*	0,77	0,93
Højere funktionær (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0
Husstandsindkomst²⁾	**	*	***	***
Andet (restkategori)	0,77	0,90	1,75*	1,35
900.000 kr. eller mere	1,07	0,99	0,49	0,29*
700.000-899.999 kr.	1,31	1,26	1,01	0,50*
600.000-699.999 kr.	1,32	1,52	1,42	0,60
550.000-599.999 kr.	1,56*	2,12**	0,61	0,23**
400.000-549.999 kr.	0,81	0,94	1,86***	0,91
250.000-399.999 kr.	0,80	0,96	1,20	0,88
Under 250.000 kr. (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0
Sektor	***	**	**	
Andet (restkategori)	0,67***	0,92	0,60***	0,59
Privat ansat	0,55***	0,64**	0,72	0,94
Offentlig ansat (reference)	1,0	1,0	1,0	1,0
Hjemmeboende børn og alder	***	*	***	***
Børn 0-2 år	1,00	0,65	5,25***	6,96***
Børn 3-6 år	1,37	1,04	2,99***	3,93***
Børn/unge 7-19 år	1,63***	1,14	1,40	1,53*
Hjemb. unge 20-25 år	0,45	0,36*	0,82	0,74
18-24 år uden børn (børn på et tidspunkt)	3,30***	1,48	0,50	0,53
25-40 år uden børn (snart børn)	1,45*	0,99	0,77	1,01
40 år+, uden børn (ingen interesse i børneydelser) (reference) ³⁾	1,0	1,0	1,0	1,0
(N)		2252		2252
Nagelkerke pseudo R ²		0,10		0,17

Spm: Hvilke problemer er de vigtigste politikerne skal tage sig af i dag?

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

3) Inklusiv hjemmeboende unge over 26 år.

Anm: Se tabel 8.4.

8.2.3 Arbejdsmarkedsspørgsmål

Tabel 8.6 Det offentlige bruger for få penge på dagpenge og kontanthjælp. 2005. Logistisk regression. Odds Ratio.

Det offentlige bruger for få penge på...	Dagpenge		Kontanthjælp	
	Model 1	Model 2	Model 1	Model 2
Køn	*		***	
Mænd	0,78*	0,85	0,67***	0,84
<i>Kvinder (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0
Alder	***	***	***	***
70 år+	0,60*	0,42**	1,06	0,79
60-69 år	0,73	0,61	1,27	1,09
50-59 år	1,63*	1,87*	2,25***	2,59***
40-49 år	0,92	1,11	1,84**	2,26**
30-39 år	0,82	1,03	1,14	1,41*
<i>18-29 år (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0
Skoleuddannelse	**	**		
Folkeskole 7-9. kl.	1,41*	1,66**	0,94	0,91
Realeksamen, 10. kl.	1,58***	1,66**	1,15	1,11
<i>Studentereksamen/HF(reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0
Stilling	***	**	*	
Andet (restkategori)	1,53	1,21	1,02	1,02
38	1,24	1,28	1,20	1,26
Ufaglært arbejder	2,56***	2,02**	1,46	1,54
Faglært arbejder	1,39	1,06	0,86	0,89
Lavere funktionær	1,29	1,01	1,46*	1,30
Selvstændig	0,72	0,62	0,76	0,66
<i>Højere funktionær (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0
Husstandsindkomst				
Andet (restkategori)	0,79	0,87	1,02	0,99
900.000 kr. eller mere	0,40*	0,58	0,68	0,58
700.000-899.999 kr.	0,59*	0,80	0,87	0,70
600.000-699.999 kr.	0,97	1,15	0,87	0,72
550.000-599.999 kr. (topskat)	0,74	0,84	0,50*	0,38**
400.000-549.999 kr.	0,72	0,73	0,89	0,70
250.000-399.999 kr.	0,90	0,94	0,92	0,84
<i>Under 250.000 kr. (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0
Sektor		**	***	***
Andet (restkategori)	0,78	0,95	0,71**	1,05
Privat ansat	0,69*	0,62*	0,47***	0,54***
<i>Offentlig ansat (reference)</i>	1,0	1,0	1,0	1,0
(N)		2252		2252
Nagelkerke pseudo R ²		0,08		0,07

Spm: Jeg vil nu spørge om dit syn på de offentliges udgifter til forskellige formål. Jeg vil læse nogle offentlige opgaver op, og jeg vil gerne bede dig sige mig for hver opgave, om du mener, det offentlige bruger for mange penge, passende, eller for få penge til disse opgaver?

*=sig. < 0,05 niveau, **=sig. < 0,01 niveau, ***=sig. < 0,001 niveau.

1) Arbejdsløse, efterlønsmodtagere, førtidspensionister og folkepensionister.

2) Kun gifte og samlevende.

Anm: se tabel 8.3.

9. Bilag 2

9.1 Om undersøgelsens metode og gennemførelse

Den følgende beskrivelse stammer fra et kompendium på baggrund af den kvantitative undersøgelse udarbejdet af ACNielsen AIM (ACNielsen AIM 2000: Bilag A).

”Velfærdens værdier” er blevet indsamlet af analyseinstituttet ACNielsen AIM og består af en kvantitativ spørgeskemaundersøgelse. Undersøgelsen er gennemført som personlige interview med et *repræsentativt udsnit* af den danske befolkning i målgruppen 18-70 år, hvor der blev gennemført interviews med *1235 danskere* (ud af en netto sample på 1887 personer). Der er således tale om en gennemførselsstatistik på 66 pct., hvilket må betegnes som tilfredsstillende. Dataindsamlingen er sket ved brug af CAPI (Computer Assisted Personal Interviewing). Feltarbejdet er blevet gennemført i perioden 6. december til 12. december 1999 samt 10. januar til 6. februar 2000. Forud for den kvantitative undersøgelse blev spørgeskemaet testet kvalitativt ved dybdeinterview, hvilket gør, at der har været tale om en metodetriangulering for at højne validitet og reliabilitet i spørgeskemaundersøgelsen. Efter den kvantitative undersøgelse var indsamlet er datamaterialet ligeledes blevet vejret – og det er på baggrund af det vejede datamateriale specialets analyser er lavet (ACNielsen 2000)

ACNielsen AIM’s samplingsplan er bygget op af 1400 distrikter, der er udvalgt så de udgør et bredt udsnit af Danmark. Ved udvælgelsen er der stratificeret geografisk og efter urbanisering, således at stikprøven ligeledes afspejler universets fordeling på geografiske regioner og på urbanisering. De udtrukne distrikter er fordelt på seks geografiske områder og seks urbaniseringstyper. Ved udtrækning inden for områderne er der endvidere taget hensyn til boligform/bystørrelse.

I undersøgelsen er der udtrukket fire udsnit á 60 distrikter, der i sig selv udgør et repræsentativt udvalg af Danmark. Hvert udsnit er fordelt som vist i de nedenstående figurer.

Figur 9.1 Antal distrikter fordelt på urbanisering og geografi

Geografi	
Hovedstadsområdet	16
Øerne	11
Fyn	6
Syd/Vestjylland	9
Østjylland	11
Nordjylland	8
Urbanisering	
Hovedstadsområdet	16
Mere end 50.000 indbyggere	8
20.000-50.000 indbyggere	7
10.000-20.000 indbyggere	4
2.000-10.000 indbyggere	10
Under 2.000 indbyggere	16

9.1.1 Udvælgelse af distrikter

Interviewdistrikterne er udvalgt fra en statistik omfattende hele den danske befolkning på 13 år eller derover. Samplingens univers er således ca. 4.5 mio. personer på 13 år og derover med bopæl i 2.4 mio. private husstande, klublejligheder m.v. Målgruppen, personer på 18-70 år udgør ca. 3.7 mio. personer.

Efter en beregning af, hvor mange distrikter, der skal bruges i de enkelte områder, er udtrækningen foregået ved (systematisk) tilfældig udvælgelse i hvert geografiske/urbaniserings område. De udtrukne blokke er selve interviewdistrikterne, hvor hver blok er beskrevet ved adresser

9.1.2 Personudvælgelse

I hvert distrikt udvælges pr. adresse (husstand) én person på 18-70 år som svarperson. I husstande med fire eller flere personer i alderen 18-70 år forsøges to personer interviewet. Svarpersonerne er den eller de med fødselsdag først efter interviewtidspunktet.

9.1.3 Vejning

Ved databearbejdelsen justeres for non-response. I hvert veje-stratum (geografisk område) opvejes de gennemførte interview til den køns- og aldersfordeling, der gælder for stratumet, ligesom stratumet indgår i det samlede udvalg ved en vægt, der svarer til stratumandelen af den samlede danske befolkning på 18-70 år. Idealerne er indhentet ved Danmarks Statistik.

I tillæg hertil er der foretaget en politisk vejning af data. Idealet for målgruppen 18-70 årige kendes ikke, hvorfor et tilnærmet ideal har fundet anvendelse. På baggrund af et større politisk indeks gennemført for Mandag Morgen i 1999 er der på spørgsmålet om stemmeafgivelse ved sidste Folketingsvalg betinget ned på målgruppen 18-70 år (se figur 9.2).

9.1.4 Kontrol

ACNielsen AIM gennemfører en kvantitativ stikprøvekontrol af ca. 10 pct. af de gennemførte interview. Denne kontrol foretages ved udsendelse af kontrolkort og telefonopringninger til svarpersonerne. En kvantitativ kontrol sikrer analysekøberen at interview er gennemført efter de fastlagt retningslinier for udvælgelse af respondenter.

Figur 9.2 Vejede og uvejede andele i stikprøven

Tallene er opgivet i procent	Uvejet	Vejet
Antal interview	1235	1235
Køn		
Mand	47,4	50,4
Kvinde	52,6	49,6
Alder		
18-24 år	16,0	13,3
25-29 år	12,3	10,6
30-39 år	19,8	22,4
40-49 år	18,1	20,5
50-61 år	21,0	22,2
62-66 år	7,1	6,4
67-70 år	5,8	4,7
Geografiske regioner		
Hovedstad	25,0	26,7
Øer øst for storebælt	21,3	118,7
Fyn	8,9	8,9
Syd/Vestjylland	16,6	13,8
Østjylland	16,2	18,5
Nordjylland	13,0	13,4
Urbanisering		
Hovedstadsområdet	25,0	26,7
Provinsbyer over 50.000 indbyggere	11,3	13,0
Provinsbyer 20.000-50.000 indbyggere	10,9	12,2
Provinsbyer 10.000-19.999 indbyggere	6,5	5,5
Øvrige provinsbyer	16,6	15,1
Landdistrikter	29,7	27,5

9.1.5 Gennemførselsstatistik

Figur 9.3 Gennemførselsstatistik

Brutto sample	2810
Neutralt bortfald ⁴⁰	923
Netto sample	1887
Bortfald i øvrigt ⁴¹	649
Atal personligt gennemførte interview:	1235
Besvareelsesprocent (gennemført/netto sample)	66 pct.

⁴⁰ "Neutralt bortfald" er et udtryk for følgende: Ingen respondent (fx fraflyttet adressen eller afdød), andel ikke gennemført (fx blinde/døve), andel af nægttere, der statistisk set er udenfor målgruppen 18-70 år.

⁴¹ "Bortfald i øvrigt" er et udtryk for følgende: Personer, der ikke er truffet (efter fire genbesøg) (ca. 35 pct.), Personen ønskede ikke at deltage (ca. 65 pct.).

